

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 และประมวลกฎหมายอาญา:
การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องโทษทางอาญา อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและ
เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

Bankruptcy Act B.E.2483 and Criminal Code: A Comparative Study
on Criminal Sanctions, the authorities of the investigator and official
receiver.

โดย

อาจารย์ ดารณี แสงนิล
อาจารย์ ดามร คำไตรย์
สำนักวิชานิติศาสตร์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 และประมวลกฎหมายอาญา:
การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องโทษทางอาญา อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและ
เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

Bankruptcy Act B.E.2483 and Criminal Code: A Comparative Study
on Criminal Sanctions, the authorities of the investigator and official
receiver.

โดย

อาจารย์ ดารณี แสงนิล
อาจารย์ ตามร คำไตรย์
สำนักวิชานิติศาสตร์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554

บทสรุปผู้บริหาร

1. ความสำคัญของปัญหาในการวิจัย

ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาไว้ในคดีล้มละลาย เพื่อประโยชน์แก่การควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายให้ดำเนินการต่อไปโดยลุล่วงสำเร็จ จนถึงขั้นตอนสุดท้าย กล่าวคือ การแบ่งสรรทรัพย์สินของลูกหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายให้ดำเนินไปโดยยุติธรรม¹ โดยทั่วไปคดีอาญาจะต้องดำเนินคดี ณ ศาลยุติธรรมแต่เนื่องจากคดีล้มละลายมีลักษณะพิเศษการดำเนินคดีต่างๆ อันเกี่ยวกับการล้มละลายของลูกหนี้ จึงดำเนินคดีที่ศาลล้มละลาย ซึ่งเป็นศาลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาหรือคดีแพ่งโดยทั่วไป ความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป

หากดูตามเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีอาญาล้มละลาย โดยดูจากการระวางโทษแล้วจะเห็นได้ว่าการบังคับโทษในทางอาญาล้มละลายส่วนใหญ่ก็เพื่อที่จะบังคับให้ลูกหนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดๆ อันเป็นการสนับสนุนกระบวนการรวบรวมทรัพย์สินทั้งสิ้น และลงโทษ ลูกหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ทุจริต รวมถึงกำหนดโทษแก่บรรดาเจ้าหนี้หากมีเจตนาร่วมกันฉ้อฉลทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อหลีกเลี่ยงกระบวนการรวบรวมทรัพย์สินต่างๆ

ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อดำเนินกระบวนการ โดยมีสถานะเป็นเหมือนคนกลางระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ และในขณะเดียวกันก็ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นบุคคลที่สอบสวนคดีอาญา ด้วยนอกเหนือจากเจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา

ปัญหาดังกล่าวสร้างความสับสนต่อการการใช้อำนาจหน้าที่ กล่าวคือ เมื่อเจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา เข้ามาดำเนินการอันเนื่องมาจากการร้องทุกข์ ตามกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแล้ว แต่ต้องดำเนินการตามพรบ.ล้มละลาย ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะในทางอาญา และมีองค์ประกอบทางอาญา ที่แตกต่างกับ คดีอาญาโดยทั่วไปแล้ว ทำให้การสอบสวนดำเนินคดีดังกล่าวดำเนินการไปโดยไม่ถูกต้องสมควร อันเนื่องมาจาก เจ้าพนักงานสอบสวนจะนำวิธีการในทางอาญา มาใช้กับ คดีล้มละลาย ซึ่งเป็นคดีอาญาที่มีลักษณะเฉพาะดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญา ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของความรับผิดชอบทางอาญา แนวทางในการดำเนินคดีอาญาล้มละลายเพื่อเป็นประโยชน์แก่บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่และดำเนินคดีอาญาล้มละลายได้ถูกต้อง และสร้างความยุติธรรมให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องได้

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 ศึกษาการแปลความของเจตนารมณ์ตามประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลาย ในส่วนของการนำวิธีการลงโทษทางอาญา

¹ เอื้อน ขุนแก้ว , คู่มือการศึกษากฎหมายล้มละลาย, พิมพ์ครั้งที่ 6 มกราคม 2552

2.2 ศึกษาการใช้อำนาจหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

ศึกษาการแปลความของเจตนารมณ์ตามประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลาย ในส่วนของการนำวิธีการลงโทษทางอาญา และการใช้อำนาจหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีอาญา เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

4.ระเบียบวิธีวิจัย

ศึกษาจากเอกสาร และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ การสัมมนาทางวิชาการ รายงาน หนังสือวิทยานิพนธ์ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาล้มละลาย เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดี และ เจ้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ เจ้าหนี้และลูกหนี้ เป็นต้น

5.ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการวิจัย

ทราบเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีอาญาในคดีล้มละลาย และการปฏิบัติที่ยังคลาดเคลื่อนในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีปฏิบัติงานที่เหมาะสมของพนักงานเจ้าหน้าที่ในคดีล้มละลาย

บทคัดย่อ (ภาษาไทย)

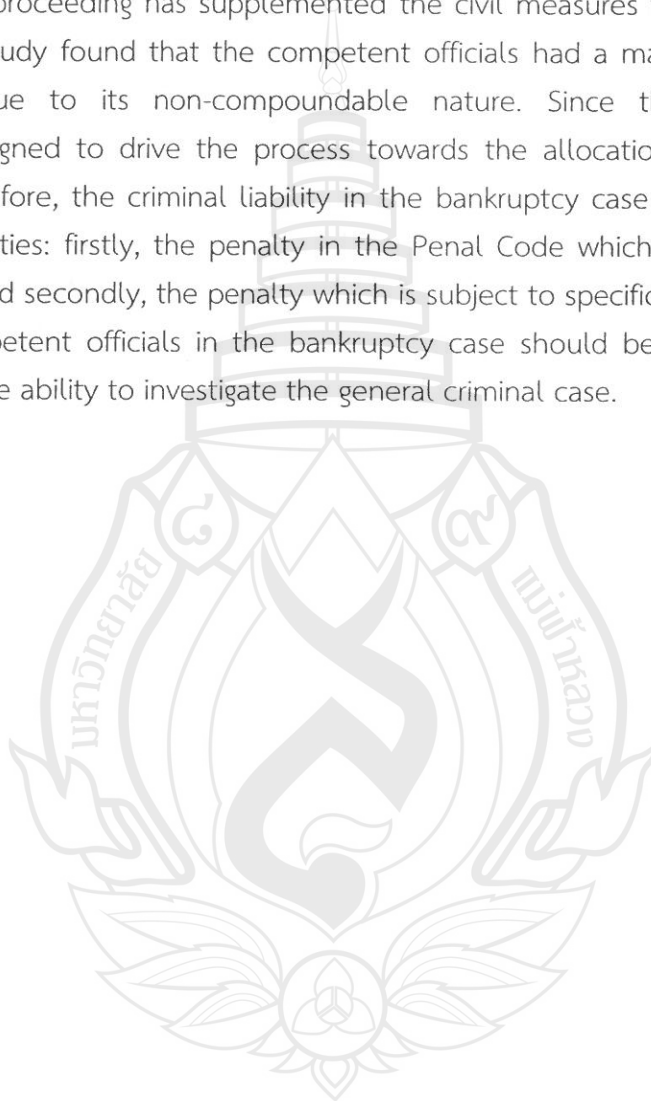
ความรับผิดทางอาญาและบทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีความแตกต่างจากความรับผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาทั่วไป หากพิจารณาถึงเจตนารมณ์ในการกำหนดโทษแล้ว จะพบว่า วัตถุประสงค์ของคดีอาญาล้มละลาย มีการกำหนดโทษทางอาญา เพื่อต้องการที่จะป้องปรามทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ มาตรการทางคดีอาญานี้เป็นเพียงแค่มาตรการเพื่อที่จะเอื้อให้มาตรการในทางแพ่งประสบความสำเร็จ จากการศึกษาวิจัยพบว่าเจ้าพนักงานมีผลต่อกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นสอบสวนเป็นอย่างมาก เนื่องจากคดีอาญาล้มละลายเป็นคดีอาญาแผ่นดิน แต่เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายมีเจตนารมณ์เพื่อดำเนินการใดๆ เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการชำระหนี้ของบรรดาเจ้าหนี้ จึงมีการลงโทษโดยแบ่งความรับผิดออกเป็น 2 ประเภทคือความรับผิดทางอาญาที่มีลักษณะเหมือนกันกับความรับผิดในทางอาญาโดยทั่วไป อันเป็นความผิดต่อรัฐ และในขณะเดียวกัน ก็มีความรับผิดในส่วนของกฎหมายเทคนิคเพื่อควบคุมให้กระบวนการล้มละลายให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นเจ้าพนักงานที่ดำเนินการจึงสมควรเป็นบุคคลที่เชี่ยวชาญในกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย และในขณะเดียวกันต้องเป็นบุคคลที่สามารถสอบสวนคดีอาญาทั่วไปอันเข้าลักษณะของความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย

คำสำคัญ: ล้มละลาย, ความรับผิดทางอาญา, อำนาจหน้าที่พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

Abstract

Criminal liability and stipulated penalty according to the Bankruptcy Act B.E.2483 is distinct from criminal liability incorporated in the Penal Code. Considering the intent of the stipulated penalty in the bankruptcy case, the aim is to suppress the creditors and debtors involved in the case. Besides, the criminal measures taken in the bankruptcy proceeding has supplemented the civil measures for the success of the case. The study found that the competent officials had a major role in the inquiry process due to its non-compoundable nature. Since the bankruptcy proceedings is designed to drive the process towards the allocation of creditors' performance. Therefore, the criminal liability in the bankruptcy case is divided into two types of penalties: firstly, the penalty in the Penal Code which is the offense against the State and secondly, the penalty which is subject to specific law. From the research, the competent officials in the bankruptcy case should be trained as an expert as well as the ability to investigate the general criminal case.

Keywords: Bankruptcy, Criminal liability, the Authorities of the Investigator and Official Receiver.

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	บทนำ
1.1	ความสำคัญและที่มาของปัญหา
1.2	วัตถุประสงค์ของโครงการ
1.3	ความสำคัญของการวิจัย
1.4	ทฤษฎี สมมติฐาน หรือกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย
1.5	ขอบเขตการวิจัย
1.6	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
1.7	นิยามศัพท์เฉพาะ
บทที่ 2	แนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2.1	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบคูลมงานวิจัย
2.1.1	หลักในการดำเนินคดีอาญา
2.1.2	ความสำคัญของการสอบสวน
2.1.3	ระบบการสอบสวนของไทย และการค้นหาความจริง
	คดีอาญาในประเทศไทย
2.1.4	อำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานสอบสวนตาม
	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2.1.5	ความหมายของการสอบสวน
2.1.6	ผู้มีอำนาจและเขตอำนาจการสอบสวน
2.2	อำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใต้พระราชบัญญัติ
	ล้มละลาย พุทธศักราช 2483
2.2.1	ความหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย
	ล้มละลายในประเทศไทย
2.2.2	แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการ
	สืบสวนและสอบสวนความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย
	พุทธศักราช 2483
2.2.2.1	กระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย
	ล้มละลายของประเทศไทย
2.2.2.2	ลักษณะความผิดอาญาทั่วไปที่นำมาใช้ตาม
	พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	33
	3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	33
	3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
	3.3 กิจกรรมวิจัย ขั้นตอนและการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ทดสอบการติดตามผล	33
บทที่ 4	ผลการศึกษาวิจัย	40
	4.1 บทกำหนดโทษทางอาญาว่าด้วยกระบวนพิจารณาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย	40
	4.2 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา และความรับผิดทางอาญา ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483	44
	4.3 ความรับผิดทางอาญาและบทกำหนดโทษในส่วนของกฎหมายฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้	53
	4.4 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและความรับผิดทางอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ	55
	4.5 การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของคดีอาญาล้มละลายในต่างประเทศ	57
	4.5.1 ลักษณะความผิดทางอาญาล้มละลายในประเทศสหรัฐอเมริกา	57
	4.5.2 ลักษณะความผิดทางอาญาล้มละลายในประเทศออสเตรเลีย	60
	4.6 การใช้อำนาจ หน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	63
	4.7 อำนาจสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483	65
	4.8 ความหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย	67
	4.9 แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย	78
	4.10 ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย	83
	4.11 สถิติการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายและกฎหมายฟื้นฟูกิจการต่อศาลล้มละลายกลาง	86

4.12	เปรียบเทียบอำนาจสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายพิเศษอื่น	87
4.12.1	อำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พุทธศักราช 2542	87
4.12.2	อำนาจสอบสวนคดีอาญาของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (สำนักงานป.ป.ช.)	89
4.12.3	เปรียบเทียบอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กับเจ้าพนักงาน (ป.ป.ช.) (คดีพิเศษอื่น)	91
4.12.4	มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ (DSI)	92
4.12.4.1	หน่วยงานพิเศษเพื่อการสอบสวนการกระทำ ความผิดอาญา	96
4.12.4.2	หน่วยงานบังคับคดีอาญา (Criminal Enforcement unit CEU)	97
บทที่ 5	บทสรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ	99
5.1	บทสรุป	99
5.2	ข้อเสนอแนะ และแนวทางพัฒนาบทบาทอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์	103
	เอกสารอ้างอิง	106
	ตาราง แผนภูมิ	108
	ประวัติคณะผู้วิจัย	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมาย ที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันก็มีบทลงโทษทางอาญาต่อบุคคลที่กระทำความผิดทางอาญา และความผิดเฉพาะ ด้านในทางล้มละลาย ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะระบุได้ว่า กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีการ บังคับในทางมหาชน หรือเป็นกฎหมายเอกชน อันเนื่องมาจากกฎหมายล้มละลาย ได้ให้อำนาจเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในการดำเนินการตามกฎหมาย และให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจใน การดำเนินกระบวนการในทางอาญา แก่บุคคลที่กระทำความผิด ตาม พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483

จากความผิดที่มีโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 จะเห็นได้ว่า กฎหมายล้มละลายมีลักษณะที่มี กฎหมายสารบัญญัติ และวิธีสบัญญัติรวมอยู่ใน พระราชบัญญัติ ล้มละลาย ดังนั้น ในการดำเนินกระบวนการทางกฎหมาย จึงเกิดความไม่ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหา ขัดขัดข้องในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม เพราะบทบัญญัติในกฎหมายขาดมาตรการที่มีความ เหมาะสมในการแก้ไข้ปัญหา อันเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ต่อผู้มีส่วนได้เสียในคดีล้มละลาย ซึ่งปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้มีลักษณะเฉพาะและความเกี่ยวพันอัน จะต้องพิจารณาให้เห็นทั้งกระบวนการ

กฎหมายล้มละลายนั้น โดยผลของคดีย่อมกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ทั้งตัว บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล เจตนารมณ์ของกฎหมายล้มละลายคือ การบรรเทาความเสียหายแก่ เจ้าหนี้และลูกหนี้ที่ล้มละลาย โดยให้ได้รับการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายและแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ ล้มละลาย เนื่องจากกฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นกฎหมายเอกชน และกฎหมาย มหาชน มีมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการล้มละลายทั้งทางแพ่ง และทางอาญาอยู่ใน ฉบับเดียวกัน จึงมีผู้กล่าวว่ากฎหมายล้มละลายมีลักษณะเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ (Public Economic Law) เพราะเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐผ่านกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและทาง อาญาในการจัดการกับลูกหนี้ที่มีอยู่ในสภาวะมีหนี้สินล้มละลาย (Insolvent) แต่ก็ยังคงเป็นที่ถกเถียง กันอยู่ในปัจจุบันว่า กฎหมายล้มละลายนั้นเป็นกฎหมายสารบัญญัติ หรือกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพราะ เหตุว่ากฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่ง และคดีอาญาโดยทั่วไป ที่สามารถแบ่งแยกให้เห็นกันได้อย่างชัดเจน

การกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย มีบทลงโทษทางอาญาตามที่กฎหมาย บัญญัติไว้แม้จะมีบทลงโทษเพียงเล็กน้อย แต่ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปการกระทำความผิด อาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายกลับมีปริมาณมากขึ้น และกลายเป็นคดีอาญาที่มีลักษณะยุ่งยาก และซับซ้อน ผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม มีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีความรู้ มีความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับของคนในสังคม คดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายจึงเป็นคดีที่

มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการกระทำความผิดที่มีลักษณะของการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เช่น การบิดเบือนบัญชีการเงินของบริษัท หรือการยักย้ายถ่ายเท การแลกเปลี่ยนสินค้า การให้สินบนในวงการธุรกิจ การให้อิทธิพลทางการเงินโน้มน้าวให้มีการออกกฎหมายเพื่อให้ตนเองหรือกลุ่มของตนได้รับประโยชน์ การนำเสนอข้อมูลอันเป็นเท็จในการโฆษณา การหลอกลวง การล้มละลายโดยการฉ้อฉล การฟิ้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยทุจริตฉ้อฉล อันอาจมองได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นลักษณะของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน

โดยทั่วไปเจ้าหนี้โดยจะฟ้องร้องลูกหนี้เพื่อเรียกให้ได้เงินมาชำระหนี้ตามกฎหมายได้ 2 วิธีด้วยกัน กล่าวคือ

1. ฟ้องเป็นคดีแพ่งสามัญ
2. ฟ้องเป็นคดีล้มละลาย

การฟ้องเป็นคดีแพ่งสามัญ เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ฟ้องเรียกหนี้สินจากลูกหนี้เพื่อตัวเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เองโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่นและเป็นการฟ้องโดยอาศัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะต่างๆ หรือกฎหมายสารบัญญัติอื่น ๆ ส่วนวิธีการฟ้องก็เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ตามคำพิพากษาและคดีถึงที่สุด เจ้าหนี้ก็จะนำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์ของลูกหนี้มาขายทอดตลาดเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ของตน

ส่วนการฟ้องคดีล้มละลาย เป็นการที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ตามกฎหมายล้มละลาย¹ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้โดยทั่วไป ไม่ใช่เพื่อตัวเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ฟ้องเองโดยเฉพาะ โดยเจ้าหนี้ฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่า ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย เพื่อให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผู้มีอำนาจหน้าที่ในคดีล้มละลายได้จัดการรวบรวมทรัพย์สินทุกชนิดของลูกหนี้ไม่ว่าจะมีอยู่ในปัจจุบันหรือที่จะมีมาในอนาคตรวมตลอดทั้งเพิกถอนการกระทำของลูกหนี้ เพื่อติดตามเอาทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้โอนไปก่อนหน้านั้นกลับคืนมาสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้แล้วขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นเพื่อแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทุกคนที่มายื่นขอรับชำระหนี้โดยทั่วกันตามส่วนมากน้อยแห่งหนี้สินของเจ้าหนี้แต่ละคน²

ดังนั้นเมื่อมีการแบ่งวิธีการในการชำระหนี้ออกเป็น 2 วิธีการ จึงทำให้กฎหมายล้มละลายกลายเป็นกฎหมายที่แยกส่วนออกมาจากกฎหมายแพ่ง ซึ่งมีวิธีการเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แตกต่างกันออกไป จึงมีปัญหาว่กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายพาณิชย์หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกฎหมายล้มละลายบังคับใช้กับพ่อค้าเท่านั้น หรือบังคับใช้กับทุกคนไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าหรือไม่ก็ตาม ปัญหานี้มีแนวคิด สองแนวคิด

แนวคิดในตระกูลกฎหมายภาคพื้นยุโรป³ เช่น ประเทศฝรั่งเศส หรือเยอรมัน ได้แยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ ออกจากประมวลกฎหมายแพ่ง ทั้งนี้เนื่องจาก “พ่อค้า” ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า

¹ พ.ร.บ. ล้มละลาย พ.ศ.2483 รวมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และ พ.ร.บ. จัดตั้งศาลล้มละลาย และวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542 รวมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

² ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล , คำอธิบาย เรียงมาตรากฎหมายล้มละลาย , ม.ป.ป หน้า 3.

³ พิเชษฐ เมลาณนท์ , ความคิดทางสังคม - กฎหมายเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ หน่วยที่ 1 เอกสารสอนชุดวิชากฎหมายพาณิชย์ 4 ,มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2526, หน้า 32 .

(commercants) และในภาษาเยอรมันเรียกว่า (kaufmann) มีลักษณะแตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ กฎหมายพาณิชย์บัญญัติหลักพิเศษเฉพาะพ่อค้า และการค้าขาย เช่น ตัวเงิน หุ้นส่วน บริษัท ล้มละลาย ฯลฯ ส่วนกฎหมายแพ่งบัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่สภาพของเอกชนทั่วไป เช่น บุคคล ทรัพย์ ครอบครัว มรดก

ดังนั้น ตามความคิดของกฎหมายภาคพื้นยุโรปมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งแยกว่าใครเป็นพ่อค้า ซึ่งต้องบังคับใช้กับกฎหมายพาณิชย์ และใครเป็นบุคคลธรรมดาที่ต้องบังคับใช้กับกฎหมายแพ่ง หลักเกณฑ์ที่แบ่งแยกคือ กำหนดกิจการขึ้นไว้จำนวนหนึ่ง เรียกว่า “กิจการพาณิชย์” โดยถือว่าใครก็ตามที่เข้ามาประกอบกิจการเหล่านี้จะมีสภาพเป็น พ่อค้า ทันที และจะต้องเอากฎหมายพาณิชย์มาบังคับใช้

นอกจากนี้ ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ ก็จะเป็นศาลเฉพาะแยกจากศาลที่พิจารณาพิพากษาศาลบุคคลธรรมดาทั่วไป ที่เรียกว่า ศาลพาณิชย์

ในส่วนที่เกี่ยวกับ พ่อค้า และการแยกประมวลพาณิชย์ออกจากประมวลแพ่ง ท่าน ศ.เอช.เอย์กูต์⁴ ได้เคยเขียนไว้ว่า

“ในบางประเทศกิจการ ค้าขายและพ่อค้า อยู่ภายใต้ข้อบังคับพิเศษ คือ ข้อบังคับของกฎหมายที่คุ้มครองเกี่ยวพันของบุคคลเหล่านี้ระหว่างกันหรือกับบุคคลอื่นรวมอยู่เป็นหมู่หนึ่งต่างหาก เรียกว่า กฎหมายพาณิชย์

กฎหมายแพ่งประกอบด้วยข้อบังคับซึ่งคุ้มครองความเกี่ยวพันตามธรรมดาในกฎหมายเอกชน (ครอบครัว หนี้ ทรัพย์ มรดก)

กฎหมายพาณิชย์คุ้มครองความเกี่ยวพันในกฎหมายเอกชน ซึ่งมีความคิดแสวงหากำไรเป็นที่ตั้ง (หุ้นส่วนบริษัท รับชน ประกันภัย ล้มละลาย)

ฉะนั้นในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น ฯลฯ จึงมีประมวลพิเศษใช้เฉพาะแก่กิจการค้าขายและพ่อค้าข้อบังคับที่คุ้มครองกิจการค้าขายและพ่อค้าเหล่านี้ไม่ได้รวมอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่ง ด้วยเหตุนี้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ฝรั่งเศส จึงมีข้อบังคับในเรื่องนี้เกี่ยวกับการอาชีพค้าขาย หุ้นส่วนบริษัท ตัวเงิน ประกันภัย พาณิชยนาวี ล้มละลาย ฯลฯ

นอกจากนี้ ประมวลพาณิชย์ฝรั่งเศสยังมีบทบัญญัติสัญญาที่ทำกันบ่อยๆ ในระหว่างพ่อค้า และวิธีพิสูจน์สัญญานั้น โดยมีศาลพิเศษที่ประกอบด้วยพ่อค้าเป็นผู้พิจารณาคดีที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อค้า ศาลเหล่านี้พิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจโดยมีวิธีพิจารณาพิเศษ ซึ่งแตกต่างกับวิธีพิจารณาแพ่ง ผลในที่สุดประเทศเหล่านี้ การล้มละลาย ก็คือ การชำระบัญชีทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงปฏิบัติเฉพาะพ่อค้า⁵

⁴ เอช.เอย์กูต์ , ดอกเตอร์ “กฎหมายพาณิชย์” นิติสารสัน ปีที่ 3 เล่มที่ 3 ประจำเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2473 หน้า 185-187.

⁵ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าการระบุถึงความแตกต่างระหว่างพ่อค้า กับผู้ที่ไม่ใช่พ่อค้าย่อมเป็นเรื่องลำบาก ดังนั้น จึงต้องมี คำจำกัดความหรือคำวิเคราะห์ของคำว่า พ่อค้าไว้ในกฎหมาย และกฎหมายของประเทศเหล่านี้ก็ได้ให้คำจำกัดความว่า พ่อค้า คือผู้ที่ประกอบกิจการพาณิชย์ เช่นการซื้อขายใดๆ ซึ่ง สิ่งของ หรือสินค้า เพื่อขายต่อ หรือเพื่อให้เช่า ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือว่า ในประเทศภาคพื้นยุโรปนั้นถือว่า พ่อค้าไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล คือ บุคคลอีกจำพวกหนึ่งที่แยกไปต่างหากจากบุคคลทั่วไป

ในเรื่องนี้ ท่านอาจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์⁶ ได้เคยเขียนความแตกต่างในแนวความคิดตระกูลกฎหมายภาคพื้นยุโรปกับกฎหมายไทย (ระหว่างพ่อค้ากับคนธรรมดา) ว่า

“ประเทศสยามได้รวมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เข้าเป็นประมวลเดียวกันคล้ายกับประเทศสวิสเซอร์แลนด์ แต่แตกต่างกับประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ฯลฯ ซึ่งแยกกฎหมาย 2 ประเภทนี้ออกจากกัน เป็นคนละประมวล ทั้งนี้เพราะกิจการพาณิชย์ของประเทศสยามได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเหมือนในทางแพ่งธรรมดา ไม่ผิดแปลกจากกัน ส่วนประเทศที่แบ่งออกเป็น สอง ประมวล เช่น ฝรั่งเศส นั้นถือว่า กิจการพาณิชย์ จะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเป็นพิเศษกว่าในทางแพ่ง คือ

1. พวก พ่อค้า ย่อมมีการกระทำเกี่ยวข้องกับสาธารณะชนมาก เพราะฉะนั้น การพาณิชย์ต้องการความรวดเร็วมากกว่าทางแพ่ง กล่าวคือ ถ้ากิจการในทางพาณิชย์จะต้องคอยปฏิบัติให้ถูกต้องตามแบบแผนเหมือนในทางแพ่งแล้ว การพาณิชย์ก็จะดำเนินไปไม่สะดวก เช่น กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสบัญญัติว่า สัญญาซึ่งมีราคาเกินกว่าราคา 150 ฟรังก์ นั้นจะพิสูจน์ไม่ได้ ถ้าไม่มีลายลักษณ์อักษรลงลายมือลูกหนี้ เพราะฉะนั้นถ้าจะบังคับให้พวกพ่อค้าคอยปฏิบัติตามดังนี้เสมอไปแล้ว การค้าขายของเขาก็จะดำเนินไปไม่สะดวกจึงควรที่จะผ่อนผันให้พ่อค้าพิสูจน์หนี้เช่นนี้ได้โดยหลักฐานอื่น ๆ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี จะมีศาลพิเศษสำหรับกิจการพาณิชย์ ผู้พิพากษาของศาลนี้เลือกเอาจากพ่อค้าที่มีความสามารถ เพราะการพาณิชย์ย่อมมีธรรมเนียมปฏิบัติกันมานานมาก ที่ไม่ปรากฏในตัวบท เช่น เรื่องกฎหมายทะเล เพราะฉะนั้นถ้าจะใช้ผู้พิพากษาที่ไม่ค่อยสันทัดในการพาณิชย์ ก็จะทำให้การพิจารณาล่าช้า โดยเหตุต้องหาพยานหลักฐานผู้ชำนาญการพิเศษมาเบิกความโต้แย้งซึ่งกันและกันทำให้เสียเวลา”

2. ลูกหนี้ซึ่งทำการพาณิชย์ไม่ชำระหนี้แล้วก็น่าจะนำความหายนะมาให้แก่สาธารณะชนได้มากกว่าลูกหนี้ในทางแพ่ง เช่น ธนาการหนึ่งไม่มีหนี้ต้องชำระ ก็จะทำให้ห้าง ฯ และพวกพ่อค้าอื่นอีกหลายคนพลอยล้มจมไปด้วย เพราะฉะนั้น พวกพ่อค้า หรือคนที่ทำงานพาณิชย์เท่านั้น อาจจะถูกพิพากษาให้ล้มละลายได้ และมีโทษทัณฑ์พิเศษ ถ้าผู้ล้มละลายทำการทุจริตส่วนลูกหนี้ชนิดอื่น (ที่

ศ.เอช เอย์กูต์ ได้เคยเขียนแนวคิดเกี่ยวกับ “พ่อค้า” และการแยกประมวลกฎหมายแพ่งกับประมวลกฎหมายพาณิชย์ไว้ว่า

“การแบ่งแยกกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์ไม่ได้ปฏิบัติกันในทุกประเทศ ตรงกันข้ามในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ประเทศเหล่านี้ไม่เพียงแต่ว่า พ่อค้า ไม่มีหน้าที่พิเศษแต่สัญญาที่ตกลงทำกันก็ไม่ได้อยู่ในบังคับแห่งแบบหรือข้อพิสูจน์พิเศษแต่อย่างใด อีกทั้งไม่มีศาลพิเศษสำหรับพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นระหว่างพ่อค้า และผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีเหล่านี้คงดำเนินตามวิธีพิจารณาตามธรรมดา ในที่สุดบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว จะเป็นพ่อค้าหรือไม่ก็ตามอาจถูกให้ล้มละลายได้

สำหรับประเทศไทย ไม่ได้มีการแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งอย่างเช่นกฎหมายฝรั่งเศส และไม่ได้รับเอาแนวคิดเรื่องพ่อค้า และกิจการพาณิชย์มาด้วย ฉะนั้น ผู้ประกอบกิจการค้าในประเทศไทย จึงไม่มีฐานะตามกฎหมายแตกต่างกับบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ ไม่ได้มีฐานะเป็น พ่อค้า ตามแนวความคิดแบบฝรั่งเศสนั่นเอง

⁶ ปรีดี พนมยงค์ “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” นิติสารสน ปีที่ 1 เล่มที่ 1 ประจำเดือนกรกฎาคม 2471, หน้า 1-6.

ไม่ใช่พ่อค้า) จะถูกพิพากษาให้ชดเชยค่าเสียหายทั้งหมดเพื่อชดเชย และไม่ควรถือว่าเป็นคนล้มละลาย หรือถูกตัดสิทธิในทางการเมือง

อนึ่ง พวกพ่อค้าถูกบังคับให้มีสมุดเอกสารบัญชีการพาณิชย์ ซึ่งให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลภายนอกที่จะอ้างเป็นพยานต่อพ่อค้า

ในเรื่องนี้ อาจารย์ ทวี กสิยพงศ์ ให้ความเห็นว่า ⁷ “กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายพาณิชย์แขนงหนึ่ง ซึ่งว่าด้วยระเบียบการจัดการชำระหนี้สินของคนที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือจะพูดสั้นไปกว่านี้ก็คือ การชำระบัญชีผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั่นเอง”

กฎหมายล้มละลายควรที่จะเป็นกฎหมายพาณิชย์ และบังคับใช้กับพ่อค้าเท่านั้น ⁸ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าพ่อค้าต้องมีการค้าขายติดต่อกับคนจำนวนมาก ฉะนั้นโอกาสจะเป็นหนี้สินจากการค้าขายจึงมีมาก และเมื่อมีหนี้สินล้นพ้นตัว ก็สมควรฟ้องพ่อค้าให้ล้มละลายเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายเสมอภาคกัน และจะได้ช่วยเหลือพ่อค้าที่สุจริตหลุดพ้นจากการล้มละลายและมีโอกาสตั้งตัวใหม่โดยเร็ว ขณะเดียวกันพ่อค้าคนใดทุจริตบิดพลิ้วคดโกงกฎหมายล้มละลายก็มีบทบัญญัติลงโทษลูกหนี้ที่คดโกงอีกด้วย การที่พ่อค้าล้มละลาย (สุจริต) เพราะภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ (ฟองสบู่แตก) หรือเกิดจากการแข่งขันทางการค้า บุคคลทั่วไปกลับเห็นใจ ดังนั้นการที่พ่อค้าที่สุจริตล้มละลายจึงไม่กระทบกับตัวบุคคล เพียงแต่กระทบกับกิจการ ในขณะที่ลูกหนี้ที่ไม่ใช่พ่อค้า ไม่มีการค้าขายเช่น ข้าราชการ ถ้ามีหนี้ก็คงจะไม่มีการฟ้องมากมายอย่างพ่อค้าที่เกิดจากการค้าขายและหนี้ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ในครัวเรือนที่มีความจำเป็น เช่น ผ่อนบ้าน ฯลฯ ฉะนั้นถ้าให้ลูกหนี้ที่ไม่ใช่พ่อค้าล้มละลาย ก็จะทำให้เขาเสียสิทธิในการดำรงชีวิตต่อไปในวันข้างหน้า

“สภาพและลักษณะของนิติสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าพาณิชย์หรือระหว่างคู่กรณีในทางการค้าพาณิชย์นั้น มีความแตกต่างจากนิติสัมพันธ์ในทางแพ่งระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันอย่างมากหลายประการ กฎเกณฑ์กติกาที่ถือกันว่าถูกต้องและเป็นธรรมในระหว่างปัจเจกบุคคลทั่วไป อาจจะเป็นกฎเกณฑ์กติกาที่ขัดแย้งกับประเพณีทางการค้า (commercial custom) หรือแนวทางปฏิบัติในวงการค้าแต่ละแขนง หรือแม้แต่แนวทางปฏิบัติระหว่างพ่อค้าที่เป็นคู่กรณี (commercial practice) อย่างรุนแรงก็ได้

หลักกฎหมายพาณิชย์บางประการหากนำไปใช้กับนิติสัมพันธ์ทางแพ่งระหว่างปัจเจกบุคคลที่ไม่ได้ประกอบธุรกิจการค้า (Non-trader) แล้วกลับจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง เช่น ธนาคารนำสัญญาบัญชีเดินสะพัดไปใช้กับผู้บริโภคสินเชื่อที่ไม่ใช่พ่อค้า เพื่อให้สามารถเรียกดอกเบี้ยทบต้น หรือนำกฎหมายล้มละลายไปใช้กับข้าราชการ เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน ฯลฯ”

การสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย

มาตรา 160 ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

⁷ ทวี กสิยพงศ์ , คำอธิบายกฎหมายล้มละลายพร้อมด้วยระเบียบปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2526), หน้า 1.

⁸ รศ.ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิบาล , คำบรรยายกฎหมายล้มละลาย , ม.ป.ป.

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง

แม้ พ.ร.บ.ล้มละลาย มาตรา 160 จะบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายได้ด้วยก็ตาม แต่อำนาจตามมาตรานี้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะ เจ้าหนี้จะมาฟ้องบังคับให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ตัดอำนาจของเจ้าพนักงานตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่สอบสวน ผู้เสียหายก็ชอบที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญาหรือฟ้องเองได้

มาตรา 160 กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย มีปัญหาว่า “ความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย” มีในกรณีใดบ้าง เมื่อพิจารณาจากคานียาม มาตรา 6 “บุคคลล้มละลายทุจริต” แล้วหมายถึงบุคคลล้มละลายที่เป็นลูกหนี้เท่านั้น กล่าวคือ บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163-170 หรือเป็นบุคคลล้มละลายอันเนื่องมาจาก หรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกง ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกั๊ยมที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

อย่างไรก็ตาม กฎหมายล้มละลายมิได้มีบทลงโทษเฉพาะลูกหนี้ผู้ล้มละลายเท่านั้น (มาตรา 161-170 และมาตรา 175 รวม 11 มาตรา) แต่ยังมีบทลงโทษเจ้าหนี้ (มาตรา 171- 172 รวม 2 มาตรา) และบุคคลทั่วไปด้วย (มาตรา 173-174 รวม 2 มาตรา) ฉะนั้นเข้าใจว่าความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับล้มละลายตามมาตรา 160 นี้ หมายถึงผู้กระทำความผิดมีทั้งลูกหนี้เจ้าหนี้ และบุคคลทั่วไปด้วย นอกจากนี้ มาตรา 7 พ.ร.บ. จัดตั้งศาลล้มละลาย ฯ พ.ศ.2548 ยังกำหนดให้ศาลล้มละลายมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอันเป็นความผิดตามกฎหมายล้มละลายด้วย

ในส่วนคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนของการฟื้นฟูกิจการ ได้บัญญัติบทลงโทษทางอาญา มาตรา 90/80 แก่ผู้ที่ไม่แสดงยื่นคำร้องขอฟื้นฟูกิจการตามมาตรา 90 /3 อันเป็นเท็จในสาระสำคัญซึ่งอาจทำให้ลูกหนี้ เจ้าหนี้ ผู้อื่น หรือประชาชนเสียหาย แต่ไม่ได้บัญญัติเจตนาพิเศษคือการกระทำโดยทุจริตไว้ จึงมีปัญหาคือต้องทำการศึกษาคำว่า การกระทำโดยทุจริตนี้ หมายความว่ารวมถึงการกระทำความผิดอาญาทั้งปวงตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการกำหนดไว้หรือไม่ และผลของการกระทำโดยทุจริตเป็นอย่างไร เมื่อตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 หมวด 3/1 ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่ได้กล่าวถึงบทลงโทษผู้ร้องขอฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยทุจริตไว้ เป็นผลให้มาตรการทางกฎหมายในส่วนของการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ยังคงเกิดปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินกระบวนการให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นกฎหมายที่ทันต่อสถานการณ์บ้านเมือง

นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แม้จะได้บัญญัติคานียามและความหมายของคำสำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้ตามมาตรา 90/1 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แต่ไม่ได้

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516

นิยามหรือให้ความหมายของคำว่า “ลูกหนี้ฟื้นฟูกิจการทุจริต” หรือ “การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยทุจริต” จึงก่อให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมาย ปัญหาในการตีความของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ถึงการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทุจริตอันเกิดจากการกระทำของผู้ร้องขอเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร

กระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 นั้น เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ทำหน้าที่คอยควบคุมดูแลให้ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนของลูกหนี้ปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูกิจการ และหากเกิดการกระทำ ความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ตั้งแต่มาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/89 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีอำนาจสอบสวนในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เมื่อกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ หมวด 3/1 ของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้เป็นการเฉพาะ แต่มาตรา 90/2 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ซึ่งบัญญัติว่า “กระบวนการพิจารณาส่วนใดที่มีได้บัญญัติไว้ในหมวดนี้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติในหมวดอื่นแห่งพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม” ดังนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ กรมบังคับคดี จึงอยู่ในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามมาตรา 160 ประกอบมาตรา 90/2 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งคำว่า “ด้วย” ในบทบัญญัติมาตรา 160 นั้นหมายความว่า นอกจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีอำนาจสอบสวนในความผิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้แล้ว พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีอำนาจสอบสวนในความผิดดังกล่าวด้วยเช่นกัน ซึ่งถือได้ว่ากฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายพิเศษที่ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญา เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พบ เชื่อ หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพบการกระทำความผิดด้วยตนเอง หรือบรรดาเจ้าหนี้ ลูกหนี้ ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนได้ชี้แจงหรือให้ข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดทำให้ได้รับความเสียหาย หรือเมื่อบรรดาเจ้าหนี้ ลูกหนี้ ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนได้ยื่นคำร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการสอบสวนการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ กระบวนการสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ต้องทำการสอบสวนคดีการกระทำความผิดอาญาอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยถือได้ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในความผิดทั้งปวงเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการ ดังนั้น ในทางกฎหมายแล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงมีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิด ใช้ดุลพินิจพิจารณากำหนดฐานความผิดรวมถึงมีอำนาจจับกุม คุม ขัง และเปรียบเทียบปรับได้จากนั้นจึงสรุปสำนวนพร้อมทำความเห็นควรส่งฟ้องหรือไม่ควรส่งฟ้องต่อไปยังพนักงานอัยการได้ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เนื่องจาก

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนให้อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นการเฉพาะ เหมือนพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งระบุลักษณะของความผิดอย่างชัดเจนว่าความผิดลักษณะใดเป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ดังนั้น ในการกระทำความผิดกรณีเดียวกันแต่เจ้าหน้าที่รัฐถึงสองแห่งมีอำนาจทำการสอบสวนการกระทำความผิดอาญานั้นได้เหมือนกัน หากผู้เสียหายร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนเป็นคดีหนึ่ง และร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นอีกคดีหนึ่ง โดยเจ้าพนักงานทั้งสองฝ่ายไม่ทราบและดำเนินการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ภายใต้กฎหมายล้มละลายไปตามอำนาจหน้าที่ของตนจนแล้วเสร็จ จึงก่อให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และพนักงานสอบสวน เป็นการใช้อำนาจรัฐโดยสิ้นเปลืองและเปล่าประโยชน์ และหากว่าเจ้าพนักงานของรัฐทั้งสองต่างมีความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือควรสั่งไม่ฟ้องต่อพนักงานอัยการแตกต่างกัน ผู้ใดจะเป็นผู้ตัดสิน เมื่อพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 วรรคสอง เพียงแต่บัญญัติว่า “ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง” เท่านั้น ทำให้การกระทำความผิดกรณีเดียวกันแต่มีเจ้าพนักงานของรัฐสองแห่งมีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวนได้พร้อมกัน

แม้กฎหมายจะบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการ แต่เนื่องจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าหน้าที่รัฐในสังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เมื่อมีผู้ร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายฟื้นฟูกิจการภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบ คำสั่งของกรมบังคับคดีที่ 457/2549 เรื่อง การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายใช้ครอบคลุมเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในกรมบังคับคดีทุกส่วนงาน ระบุแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายไว้แต่เพียงว่า เมื่อปรากฏต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่ามีกรณีที่มี หรือ อาจมีการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 คือ กรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พบ เชื่อ หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพบการกระทำความผิดด้วยตนเอง หรือเจ้าหน้าที่ ลูกหนี้ ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนได้ชี้แจงหรือให้ข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิด เสนอต่ออธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณามีคำสั่ง ในกรณีที่มีคำสั่งว่าคดีมีมูลเป็นการกระทำความผิดอาญาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหนังสือให้อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายลงนามมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อพนักงานสอบสวนท้องที่มีเขตอำนาจทำการสอบสวน ทั้งนี้ คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่จัดทำขึ้น ก็มีแนวทางเป็นไปในทางเดียวกันกับคำสั่งดังกล่าว โดยไม่มีระเบียบ คำสั่ง หรือข้อกำหนดใด ๆ สนับสนุนการเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากเจ้าพนักงาน

พิทักษ์ทรัพย์มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการเป็นการเฉพาะแล้ว เป็นผลให้บทบัญญัติใน มาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่สามารถนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ จะปฏิบัติหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องรายงาน การกระทำความผิดโดยทุจริตของลูกหนี้ ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน หรือเจ้าหนี้ให้ศาลทราบรวมถึง แสดงพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้ที่พบการกระทำความผิดของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลก่อนผู้อื่น แต่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ไม่ดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใดต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านั้นโดยมองว่าเป็นการสร้างภาระหน้าที่แก่ตนมาก และยังไม่มีระเบียบ คำสั่งใด ๆ เป็นแนวทางให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ปฏิบัติตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังไม่มีความพร้อมในเรื่องของการสอบสวนคดีอาญาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายฟื้นฟูกิจการได้อย่างสมบูรณ์ แม้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการได้ด้วยตนเอง แต่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เลือกที่จะไม่ปฏิบัติ ทำให้กระบวนการสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการโดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงยังไม่อาจบังคับใช้ให้เป็นไปตามสภาพข้อเท็จจริงของสังคมไทยที่เกิดขึ้น ถ้าหากภาครัฐนำมาใช้โดยยังมิได้มีการแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องยอมทำให้กระบวนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ และการปฏิบัติหน้าที่โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกี่ยวกับคดีอาญาไม่เกิดประโยชน์สูงสุดได้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย ดังนี้ วิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาสภาพปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อความเหมาะสมในการสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกระบวนการล้มละลาย และกระบวนการฟื้นฟูกิจการของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ศึกษาการแปลความของเจตนารมณ์ตามประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลาย ในส่วนของการนำวิธีการลงโทษทางอาญา
2. ศึกษาการใช้อำนาจ หน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 และ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบถึงการแปลความของเจตนารมณ์ตามประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลาย ในส่วนของการนำวิธีการลงโทษทางอาญา
2. ทราบถึงการใช้อำนาจ หน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 และ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483

เดือนที่ การดำเนินงาน	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ประมวลผลการศึกษา												
รายงานความก้าวหน้างานวิจัย												
รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมและ วิเคราะห์ข้อมูล												
ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่ม ย่อย												
จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์												

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

คดีอาญา หมายถึง คดีที่มีการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

คดีล้มละลาย หมายถึง คดีแพ่งและคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หมายถึง เจ้าพนักงานของรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีหน้าที่จัดการและรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ต้องล้มละลาย หรือต้องพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อแบ่งชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และควบคุมความประพฤติลูกหนี้และหมายความตลอดถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน

เจ้าพนักงานบังคับคดี หมายถึง เจ้าพนักงานบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย หมายถึง กระบวนการพิจารณาซึ่งบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะทำต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงคดีสิ้นสุด

บุคคลล้มละลายทุจริต หมายถึง บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือเป็นบุคคลล้มละลายอันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบผลงานวิจัย

การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกระบวนการทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่มุ่งลงโทษผู้ที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่สุจริตในกระบวนการล้มละลาย โดยการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยหลักอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้เฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานฝ่ายปกครองเท่านั้นเป็นพนักงานสอบสวนได้ ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอเรื่องอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการสอบสวนคดีอาญา และคดีความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 และอำนาจหน้าที่ของพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการสอบสวนคดีความอาญา ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎี และความสำคัญของการสอบสวนคดีอาญา ระบบการสอบสวนคดีอาญา ความเป็นมาของกระบวนการสอบสวนและกระบวนการล้มละลาย ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย ดังนี้

2.1.1 หลักในการดำเนินคดีอาญา

หลักในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศนั้นจะมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชากรในประเทศนั้น ๆ แต่โดยหลักแล้ว หลักในการดำเนินคดีอาญาเริ่มขึ้นจากการแก้แค้นตอบแทนเป็นที่มาของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้ได้พัฒนามาเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ดังนี้

1) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชน มีศาลเป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี ลักษณะการดำเนินคดีจะคำนึงถึงแต่ส่วนได้เสียของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้เสียหายไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมหรือรัฐ นอกจากผู้เสียหายแล้วบุคคลอื่นย่อมไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ในสมัยโบราณเกือบทุกประเทศในโลกไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป อาฟริกา หรือเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคมด้วยทั้งสิ้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาตลอดจนจัดหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลด้วยตนเอง วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ก็เพื่อต้องการแก้แค้นทดแทนและเพื่อที่จะตอบแทนผู้กระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการลดความอาฆาตมาดร้ายของบุคคลในสังคม และของผู้ที่ได้รับความเสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีลักษณะตรงกับแนวความคิดของนักปราชญ์ทางกฎหมายแบบปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งมีความยึดมั่นในเรื่อง

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนว่ารัฐจะทำการล่วงละเมิดไม่ได้ รัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายรองรับให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องร้องคดีอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น¹

2) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Populate Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเป็นหลักที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจึงเป็นเรื่องของเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง² ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ว่าด้วยการควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ส่วนรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนมีหน้าที่ป้องกันอาชญากรรม โดยประชาชนในสังคมหรือรัฐนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพสูงมาก จนแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนหรือแนวความคิดระบบปัจเจกนิยม ซึ่งคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐจะละเมิดไม่ได้ เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้เป็นหลักที่เกิดขึ้นก่อนหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และมีใช้ในกฎหมายของประเทศอังกฤษ โดยมีรากฐานที่ว่าใครๆ ก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (Anyone may Prosecute) โดยถือว่าพลเมืองทุกคนมีพันธะหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อย รวมตลอดถึงการที่ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วย³ แต่ทั้งนี้การฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนทำให้ภาระหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาดกอยู่แก่ฝ่ายโจทก์มากจนเกินไปทำให้การดำเนินคดีอาญามีความหละหลวมและไม่เกิดผลเป็นที่น่าพอใจ

3) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะยึดหลักที่ว่า รัฐเป็นผู้เสียหาย องค์กรต่างๆ ของรัฐ ต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกจึงไม่อาจเป็นคู่ความกับประชาชนได้เพราะเป็นผู้ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเอกชน พนักงานอัยการและตำรวจจึงมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริง และผู้พิพากษาจะเป็นผู้ถามคำถามและค้นหาความจริงจนกระทั่งพอใจไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้องของผู้ใด ซึ่งเรียกว่าหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา พนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญาและทำหน้าที่สอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา โดยตำรวจจะทำการสอบสวนในเบื้องต้นเท่านั้นและอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องนั้นไม่สามารถแบ่งแยกได้ พนักงานอัยการจึงสามารถเข้าไปมีบทบาทในการสอบสวนคดีอาญาเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ครบถ้วนที่สุด เพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป ปัจจุบันในประเทศที่ยึดหลักการนี้ก็ได้เคร่งครัดถึงขนาดที่ว่า การฟ้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ

¹ มรกต สุจิตตกุล, “สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่าเทียมกัน : ศึกษากรณีเจ้าพนักงานถูกดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ”, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 41-42.

² มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย [Online], available at URL: <http://www.midnightuniv.org/midarticle/newpage49.html>, 2550 (สิงหาคม, 25).

³ อุทิศ วีระวัฒน์, “อัยการสกอตแลนด์และอัยการอังกฤษ” ในระบบอัยการสากล, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมอัยการ (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, 2526), หน้า 118.

เพียงอย่างเดียว แม้ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ยังคงมีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน เพียงแต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความผิดอาญาเล็กๆ น้อยๆ ที่เกี่ยวข้องหรือกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนได้เสียของเอกชนผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น⁴ จึงมีบางฐานความผิดที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตัวเอง เช่น ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ ความผิดฐานเปิดเผยความลับ ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ เป็นต้น⁵ ปัจจุบันประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศไทย⁶

2.1.2 ความสำคัญของการสอบสวน

อำนาจการสอบสวนมีความสำคัญอย่างมากเพราะเป็นกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น เนื่องจากการสั่งคดี และการดำเนินคดีของพนักงานอัยการตลอดจนถึงการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล ต่างก็ต้องอาศัยข้อเท็จจริงตามสำนวนของการสอบสวนเป็นสำคัญ หากสำนวนการสอบสวนทำขึ้นอย่างขาดคุณภาพไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรมเสียแล้ว ผลการวินิจฉัยของพนักงานอัยการและศาลก็ยากที่จะออกมาอย่างถูกต้อง และมีความเป็นธรรม เพราะในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการจำเป็นต้องยึดถือข้อเท็จจริงตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และศาลก็ต้องวินิจฉัยคดีตามข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการนำเสนอต่อศาล ดังนั้น การสอบสวนของพนักงานสอบสวน จึงต้องชอบด้วยกฎหมาย มีความต่อเนื่อง เป็นธรรม และมีความรวดเร็ว

นอกจากนี้ การสอบสวนยังเป็นเงื่อนไขในการฟ้องร้องคดีอาญาของพนักงานอัยการตามนัยมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนและอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการจึงมีความสัมพันธ์กันมิใช่เพียงสักแต่ว่าคดีใดที่มีการสอบสวนแล้วจะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเสมอไปไม่ หากแต่การสอบสวนนั้นต้องเป็นการสอบสวนที่ไม่บกพร่องผิดพลาดในส่วนที่เป็นสาระสำคัญด้วย เพราะหากเป็นการสอบสวนที่มีชอบด้วยกฎหมายก็เท่ากับไม่มีการสอบสวน เช่น การสอบสวนที่กระทำโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง หรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบไม่เป็นไปตามมาตรา 18 วรรคสาม มาตรา 19 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ถือไม่ได้ว่ามีการสอบสวนคดีนั้น ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 371/2531 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1974/2539 แต่การจับหรือค้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ทำให้การสอบสวนเสียไปเพราะเป็นคนละขั้นตอนกันไม่กระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญา ทั้งนี้ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 99/2541 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1547/2540

เนื่องจากคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยนั้น เป็น “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ซึ่ง ป.วิ.อ. ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมฝ่ายต่างๆ ทำหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงว่าผู้ต้องหามีความผิดหรือบริสุทธิ์ โดยกำหนดให้มี “พนักงานสอบสวน”

⁴ มรกต สุจิตตกุล, เรื่องเดิม, หน้า 46.

⁵ งามอาจ มีคุณสมบัติ, “การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง: ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 9.

⁶ มรกต สุจิตตกุล, เรื่องเดิม, หน้า 46.

ทำหน้าที่สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อ “พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ” เห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็จะสรุปสำนวนทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการว่าควรงดการสอบสวน ควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้องเสนอไปยังพนักงานอัยการพร้อมกับสำนวนการสอบสวนเพื่อพิจารณา หากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังขาดตกบกพร่องก็อาจมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพิ่มเติมเพื่อส่งต่อไป โดยอาจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องก็ได้ แต่หากมีคำสั่งไม่ฟ้อง และคำสั่งไม่ฟ้องนั้นไม่ใช่คำสั่งของอัยการสูงสุดก็มีกระบวนการตรวจสอบดุลและคาน (check and Balance) อำนาจการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ ถ้าในกรุงเทพมหานคร ให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไปเสนอยังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ถ้าในจังหวัดอื่นให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาตรวจสอบ หากผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ก็ต้องเสนอไปยังอัยการสูงสุดอีกครั้งหนึ่งเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดความเห็นแย้งต่อไป ตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งตามขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า กฎหมายได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐหลายฝ่ายร่วมกันทำหน้าที่ค้นหาความจริงว่าผู้ต้องหามีความผิดหรือบริสุทธิ์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวนแล้ว กล่าวคือ ผลของการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนอาจเพียงพอที่จะยุติคดีได้โดยไม่จำเป็นต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล โดยเหตุนี้กระบวนการสอบสวนและ พิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องดังกล่าว จึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สำคัญยิ่ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนเสียก่อนที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 120 จึงกำหนดเป็นเงื่อนไขสำคัญห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน และการสอบสวนที่จะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องนั้น ต้องเป็นการสอบสวนโดยชอบกฎหมาย ไม่ผิดพลาดบกพร่องในสาระสำคัญด้วยกล่าวโดยสรุป การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 120 นั้นประกอบด้วย

1. ต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวน ซึ่งหมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนตามมาตรา 2(6) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁷
2. พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนภายในเขตอำนาจ เช่น กรณีความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรือ อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือ ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน ก็ให้พนักงานสอบสวนในเขตนั้นสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18) หรือกรณีความผิดคาบเกี่ยวพันหลายท้องที่ ก็ให้พนักงานสอบสวนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19) หรือกรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทย ก็ให้อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานสอบสวนคนใดก็ได้ (ประมวล

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) “พนักงานสอบสวน” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20) เป็นต้น (แผนภูมิ 1 อธิบายให้เห็นถึงการสอบสวนที่จะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้อง ตาม มาตรา 120)

คดีอาญาส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย อันเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และเสรีภาพของมนุษย์ เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการที่จะเข้าให้ความคุ้มครอง ช่วยเหลือแก่ประชาชนโดยการพยายามหาตัวผู้กระทำความผิดมาส่งต่อศาลเพื่อให้ศาลได้พิจารณาโทษแก่บุคคลนั้น เมื่อสอบสวนของพนักงานสอบสวนเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันนำไปสู่การนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการทางศาลนี้ เป็นกรณีที่กระทบสิทธิของบุคคลทั้งตามรัฐธรรมนูญ และตามหลักมนุษยธรรม รัฐจึงต้องดำเนินการอย่างรัดกุม รอบคอบ และใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพื่อให้บุคคลที่กระทำความผิดอย่างแท้จริงได้รับการลงโทษตามควรแก่ความผิด และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหาย

การสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นขั้นตอนของการแสวงหาตัวผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรม หลังจากที่ได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดการกระทำความผิดขึ้น รวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนคดีอาญาเกิดขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว จึงมีผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหา หรือประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง กฎหมายจึงต้องกำหนดรายละเอียด ขั้นตอนการสอบสวนไว้อย่างชัดเจน การไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายอาจทำให้การสอบสวนต้องเสียไป เช่น การสอบสวนคดีอาญาในความผิดที่ยอมความได้ (ความผิดต่อส่วนตัว) หากผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ตามระเบียบเสียก่อน การสอบสวนดังกล่าวย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือหากสอบสวนผู้ต้องหากระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง โดยไม่ได้แจ้งข้อหาให้ทราบเสียก่อน การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจโดยชอบ ย่อมทำให้การสอบสวนข้อหา นั้น ๆ หรือคดีนั้น ๆ ต้องเสียไป พนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจฟ้องในความผิดหรือข้อหา คดีนั้น ๆ ได้ ตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากอำนาจการสอบสวนคดีอาญาเป็นอำนาจที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ในประเทศที่เจริญแล้วจึงมีความพยายามที่จะหาวิธีการควบคุมการใช้อำนาจมิให้เป็นการเด็ดขาดในการสอบสวน โดยวิธีการที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ หลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (Check and Balance) ของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีการกำหนดบทบาทให้หน่วยงานต่าง ๆ เช่น พนักงานอัยการ และศาล เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเพื่อเป็นหลักประกันว่า การสอบสวนคดีอาญาจะเป็นไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งปัจจุบันกระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องของประเทศต่าง ๆ เป็นกระบวนการเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน หรือการดำเนินการพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อที่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องดำเนินคดี ล้วนเป็นกระบวนการเพื่อจะตัดสินว่าจะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไปดำเนินคดีในชั้นศาลหรือไม่ ในขณะที่กระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของประเทศ

ไทยจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นกระบวนการที่แยกจากกัน โดยการสอบสวนเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนโดยแท้ในการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จนกระทั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วเสร็จจึงส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงจะเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมมา ตั้งแต่ต้นว่าถูกต้องหรือไม่ เพียงพอหรือไม่ แล้วจึงทำความเห็นว่าควรส่งฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ต่อไป ซึ่งการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจจึงมีพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาลซึ่งอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ไม่ได้ให้อำนาจแก่บุคคลภายนอกอื่น ๆ ในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ แต่อย่างใดและไม่ได้เป็นการคานอำนาจกันระหว่างหน่วยงานยุติธรรม ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจมากในการสอบสวนคดีอาญาโดยปราศจากการควบคุมและตรวจสอบจากหน่วยงานอื่น

2.1.3 ระบบการสอบสวนของไทย และการค้นหาความจริงคดีอาญาในประเทศไทย

โดยหลักทั่วไปแล้วการเริ่มต้นคดีอาญาจะเริ่มต้นด้วยการที่ผู้เสียหายแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ⁸ ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนจะเริ่มต้นทำการสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐานให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิด และนำตัวส่งพนักงานอัยการเพื่อส่งฟ้องต่อศาลต่อไป กรณีเป็นความผิดอันยอมความได้ต้องมีการร้องทุกข์กล่าวโทษตามกฎหมายเสียก่อน พนักงานสอบสวนจึงจะมีอำนาจทำการสอบสวนได้ นอกจากนี้ การผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยตัวเองก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้เสียหายจะไม่อาศัยกระบวนการยุติธรรมของรัฐ คือ พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ แต่ในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองของผู้เสียหาย ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนว่าคดีมีมูลหรือไม่ทุกครั้ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1) ยกเว้นกรณีที่ผู้เสียหายขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

เนื่องจากอำนาจสอบสวนคดีอาญา เป็นอำนาจที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ในประเทศที่เจริญแล้วจึงมีความพยายามหาวิธีการที่จะควบคุมการใช้ อำนาจนี้ เพื่อมิให้มีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวน วิธีการในการควบคุมอำนาจสอบสวนที่นิยมใช้คือ หลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีการกำหนดบทบาทให้หน่วยงานต่าง ๆ เช่น พนักงานอัยการ และศาลเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน เพื่อเป็นหลักประกันว่าการสอบสวนคดีอาญา จะเป็นไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรม

กระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน ถือเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจจะแบ่งแยกจากกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนก็ดี การดำเนินการพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อที่จะดำเนินการฟ้องร้องของพนักงานอัยการก็ดี ล้วนเป็นกระบวนการเพื่อตัดสินว่าจะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไปดำเนินคดีในชั้นศาลหรือไม่ ซึ่งถือเป็นกระบวนการเดียวกัน และไม่อาจแบ่งแยกจากกันได้

⁸ การร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดเกิดขึ้นทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิดก็ตาม และการกล่าวโทษเช่นนั้นมิเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

ในขณะที่กระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องของประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว จะเห็นได้ว่า กระบวนการสอบสวนและการฟ้องร้องนั้นเป็นกระบวนการที่แยกจากกัน กล่าวคือ กระบวนการสอบสวนนั้นเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนโดยแท้ที่มีอำนาจในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด จนกระทั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วเสร็จ จึงส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงจะเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมมาตั้งแต่ต้นว่าพยานหลักฐานดังกล่าวถูกต้องหรือไม่ เพียงพอหรือไม่ โดยพนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการสอบสวนมาตั้งแต่ต้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาดังนี้

1. ขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check & Balance) ของหน่วยงานอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรม มีเพียงการตรวจสอบภายในตามสายงานขององค์กรตำรวจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจาก เมื่อมีคดีเกิดขึ้นหน่วยงานหรือองค์กรที่วางรูปคดีมีเพียงพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่หน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมไม่อาจเข้าไปดำเนินการตรวจสอบขั้นตอนของการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นแรกได้

2. แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ หากเห็นว่าพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนนั้นมีไม่เพียงพอ ภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม นั้น พนักงานสอบสวนจะสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมมาได้หรือไม่ นั้น เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เนื่องจากมีช่วงระยะเวลาที่ล่วงเลยไปภายหลังจากการสอบสวนตั้งแต่ตอนเริ่มต้นคดีจนกระทั่งการรวบรวมพยานหลักฐานใหม่ภายหลังจากพนักงานอัยการมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งอาจจะทำให้พยานหลักฐานบางอย่างอาจจะสูญหายเป็นเหตุให้ไม่สามารถหาพยานหลักฐานดังกล่าวได้

3. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพนักงานอัยการจะดำเนินการฟ้องร้องคดีได้ ถ้าไม่มีการสอบสวน ดังนั้นจึงอาจเกิดปัญหาในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ประสงค์จะทำการสอบสวนในบางคดี เช่นนี้คดีย่อมไม่อาจขึ้นมายังพนักงานอัยการได้ เป็นเหตุให้พนักงานอัยการไม่อาจฟ้องร้องคดีได้

2.1.4 อำนาจสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เนื่องจากคดีอาญามีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ทั้งยังเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาล รัฐจึงต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เพื่อมิให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เขามาได้กระทำความผิดต้องกลับกลายเป็นผู้ต้องรับโทษและเพื่อมิให้ผู้ที่ถูกความผิดจริงต้องหลุดลอยไปจากการได้รับโทษ อันเป็นการให้ความเป็นธรรมกับผู้ถูกกระทำหรือเหยื่ออาชญากรรมและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องและลงโทษได้

ปัจจุบัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมิได้มีการกำหนดให้มีการคานอำนาจระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตามหลักบริหารงานยุติธรรมสากลทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจมากในการสอบสวนคดีอาญา โดยปราศจากการควบคุมและตรวจสอบจากหน่วยงานอื่น นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยยังมีลักษณะพิเศษคือ มีการแบ่งแยกกันระหว่างการสอบสวน และการฟ้องร้องคดีโดยเด็ดขาด ทั้ง ๆ ที่ขั้นตอนทั้งสองเป็นขั้นตอนเดียวกันคือ เป็นกระบวนการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนฟ้องที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดเช่นนั้น การแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีทำให้อัยการที่มีความรับผิดชอบในการฟ้องคดีไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องในการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น ทำให้การดำเนินคดีอาญาขาดประสิทธิภาพ

ในกระบวนการยุติธรรม รัฐได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐตามกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้ทำหน้าที่ตามความเหมาะสมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมที่แท้จริงให้แก่ประชาชน โดยอำนาจสอบสวนและการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นนั้น มีบัญญัติไว้หลายฉบับโดยแต่ละฉบับได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นไว้หลายรูปแบบด้วยกัน แต่ละรูปแบบมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและความจำเป็นของภารกิจที่เจ้าพนักงานนั้นได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบ มีผู้กำหนดรูปแบบอำนาจสอบสวนและการดำเนินคดีอาญาที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นใช้ปฏิบัติกันเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ 4 รูปแบบ⁹ คือ

(1) เจ้าพนักงานอื่นเป็นพนักงานสอบสวน

เจ้าพนักงานอื่นเป็นพนักงานสอบสวนมีบทบาทเป็นพนักงานสอบสวนโดยตรง มีอำนาจสอบสวนและดำเนินคดีอาญาได้โดยลำพัง โดยมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนเพื่อกำหนดความผิดและโทษของการกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พร้อมทั้งสรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ควรสั่งฟ้อง เสนอพนักงานอัยการโดยตรงเพื่อพิจารณาสั่งคดีว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ เจ้าพนักงานอื่นเป็นพนักงานสอบสวนตามลักษณะนี้ก็คือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้เฉพาะในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายเท่านั้น¹⁰

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนเพื่อกำหนดความผิดและกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยการเข้าไปในสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจค้นบุคคล สถานที่หรือสิ่งของ ยึดอายัดสิ่งของ ออกหมายเรียก หมายจับ และปล่อยชั่วคราวได้ ในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการล้มละลายเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนแล้วเสร็จก็มีหน้าที่สรุปสำนวนพร้อมทำความเห็นเสนอต่อพนักงานอัยการโดยตรง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจ

⁹ ปณิดา อนุวัตรคุณธรรม. การให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ปปง. มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2548, หน้า 141.

¹⁰ วิชา มหาคุณ. คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย, พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2547) หน้า 189.

สอบสวนและดำเนินคดีอาญาตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้อย่างเต็มที่

(2) เจ้าพนักงานอื่นเป็นพนักงานสอบสวนร่วม

เจ้าพนักงานอื่นเป็นพนักงานสอบสวนร่วมเป็นเจ้าพนักงานอื่นที่มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกันแต่ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาได้เพียงลำพังโดยเอกเทศ การสอบสวนและการดำเนินคดีจะต้องกระทำในลักษณะเข้าร่วมดำเนินการทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าพนักงานอื่นและฝ่ายพนักงานสอบสวน โดยเจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจทำการสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความผิดและโทษได้ มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยการเข้าไปในเคหสถานใด ๆ เพื่อตรวจค้นสถานที่ บุคคล หรือสิ่งของ ยึดอายัดเอกสารหรือสิ่งของ จับกุม กักขัง หรือควบคุมผู้ต้องหา ปลดปล่อยชั่วคราว สรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการได้โดยตรงตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเจ้าพนักงานอื่นเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน มีอำนาจควบคุมกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เช่น มีอำนาจตรวจสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน มีอำนาจเข้าฟังพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาหรือพยานหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เท่ากับให้สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนได้มีการตรวจสอบกลั่นกรองก่อนที่จะเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและให้เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา

(3) เจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน

เจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนซึ่งเจ้าพนักงานอื่นไม่มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวน แต่เป็นเจ้าพนักงานที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคดีอาญานั้น โดยสภาพเจ้าพนักงานประเภทนี้ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนและดำเนินคดีอาญา เมื่อกฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่รับผิดชอบคดีอาญาจึงจำเป็นต้องให้อำนาจดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญานั้นด้วยกฎหมายจึงบัญญัติให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายฉบับนั้นมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีอาญา ซึ่งการให้พนักงานอื่นมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนนั้นหมายความว่า การให้พนักงานอื่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการใด ๆ ในคดีอาญาที่ตนรับผิดชอบได้เหมือนกับการดำเนินการใด ๆ ของพนักงานสอบสวนตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น เจ้าพนักงานประเภทนี้ จึงมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดและโทษได้ มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยเข้าไปในสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจค้น ยึดอายัด จับกุม หรือออกกฎหมายได้ และมีอำนาจสรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นเสนอพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งฟ้องได้

(4) เจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจสอบสวนเบื้องต้น

เจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจสอบสวนเบื้องต้นไม่มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวน มีฐานะเป็นเพียงเจ้าพนักงานที่กฎหมายรับรองให้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้ในลักษณะเป็นการ

สอบสวนเบื้องต้นเพื่อรวบรวมข้อมูลรายละเอียดข้อเท็จจริง เพื่อเป็นการเริ่มคดีให้แก่พนักงานสอบสวนสำหรับนำไปทำการสอบสวนและดำเนินคดีตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต่อไป เจ้าพนักงานประเภทนี้ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาในลักษณะกำหนดความผิดและโทษของผู้ถูกกล่าวหา ไม่มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานเอง เว้นแต่จะมีกฎหมายรับรองไว้เป็นพิเศษให้ดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานได้เอง และไม่มีอำนาจเสนอสำนวนการสอบสวนเบื้องต้นต่อพนักงานอัยการได้โดยตรง เมื่อเจ้าพนักงานอื่นทำการสอบสวนแล้วเสร็จต้องส่งสำนวนไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนอีกครั้งหนึ่ง ก่อนส่งเรื่องให้พนักงานอัยการฟ้องคดี

การให้เจ้าพนักงานอื่นมีอำนาจสอบสวนเบื้องต้นนั้น เนื่องจากเจ้าพนักงานอื่นมิได้มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวน จึงจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบ กลั่นกรองการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินคดีอาญาโดยตรง เพื่อเป็นการคานอำนาจและถ่วงดุลอำนาจการสอบสวนของเจ้าพนักงานอื่น ตลอดจนเป็นการคุ้มครองสิทธิและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเจ้าพนักงานประเภทนี้จะไม่มิตบาทอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใด เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ช.)

ดังนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงถือได้ว่าเป็นเจ้าพนักงานอื่นนอกจากเจ้าพนักงานตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเฉพาะความผิดที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ทั้งสิ้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติว่า การสอบสวนหมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่เอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ และรวมตลอดถึงการสอบสวนการตายอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญาในการชั้นสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129

ดังนั้น การสอบสวนจึงมีขึ้นเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้ว ซึ่งต่างกับการสืบสวนโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) ที่บัญญัติว่า “การสืบสวน” หมายถึงการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่ทราบรายละเอียดแห่งความผิด อันแสดงว่าเป็นการกระทำที่เกิดก่อนการกระทำความผิดอาญา หรือเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้นแล้ว

ดังนั้น การสอบสวนจึงเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานซึ่งอาจเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และการให้ได้มาซึ่งเอกสารนั้น ๆ การดำเนินการอื่น ๆ เช่น การควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน การนำผู้ต้องหาไปฝากขังต่อศาล การทำบันทึกถ้อยคำในกรณีผู้ต้องหาไม่ยอมให้การเบื้องต้น ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง กรณีมีความผิดอาญาเกิดขึ้นโดยพนักงานสอบสวนทราบเองหรือมีผู้มาแจ้งพนักงานสอบสวนให้ทราบว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ผู้ถูกกล่าวหาได้นำความผิดจริงหรือไม่ เพื่อพิสูจน์ความผิด ค้นหาพยานหลักฐาน

จนแน่ชัดโดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

2.1.5 ความหมายของการสอบสวน

“การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะได้ทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ¹¹ และรวมตลอดถึงการสอบสวนการตายอันเป็นผลจากการกระทำความผิดอาญาในการชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129 ซึ่งประเด็นสำคัญของกรสอบสวนอยู่ที่ว่าในการสอบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้น อ้างว่าหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นจะกระทำได้อีกโดยอาศัยอำนาจตามหลักเกณฑ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้เป็นการเฉพาะดังนี้

1. การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อ การนั้นได้กระทำโดยพนักงานสอบสวน¹² และพนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจที่จะสอบสวนคดีนั้นๆ ได้¹³ การสอบสวนใดที่มีได้เป็นไปตามนัยที่กล่าวนี้อย่อมเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบและถือว่าไม่ได้มีการสอบสวนแต่อย่างใดอันทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

2. การสอบสวนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ ถ้ายังไม่มี การสอบสวนผู้ต้องหาหรือการสอบสวนเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการก็ยังไม่ มีอำนาจฟ้อง ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินคดีอาญา การสอบสวนต้องทำโดยความบริสุทธิ์เที่ยงธรรม ดังที่บทบัญญัติของกฎหมายวางหลักไว้ว่า ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำ หรือให้จัดการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้อำนาจบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใดๆ ในเรื่องที่ต้องหาขึ้น

3. การสอบสวน เป็นการให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยหลายประการ เช่น มีอำนาจทำการตรวจ ค้นตัวผู้ต้องหา การค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด การจับ และการควบคุม

2.1.6 ผู้มีอำนาจและเขตอำนาจการสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) ได้บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน เฉพาะการกำหนดเขตอำนาจการสอบสวน จะต้องถือปฏิบัติตามกฎหมายดังนี้

“ในจังหวัดอื่น นอกจากจังหวัดพระนคร และธนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศได้ให้อำนาจไว้เช่นนี้ก็เพื่อความสะดวกและความเหมาะสมในการดำเนินงานบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิด”

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18-21

2.2 อำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

พระราชบัญญัติล้มละลายได้บัญญัติเกี่ยวกับความผิดอาญาในคดีล้มละลายไว้เพื่อที่จะลงโทษบุคคลซึ่งได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการล้มละลาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่สาธารณชน (Public confidence) ว่ากฎหมายล้มละลายนั้นจะได้ดำเนินการไปตามบทกฎหมายที่บัญญัติไว้และควบคุมให้กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายเป็นไปอย่างเป็นธรรม บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายที่ว่าจัดการให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรมและให้ลูกหนี้ที่สุจริตได้เริ่มต้นชีวิตใหม่

ในการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความผิดอาญาเกี่ยวกับล้มละลายนั้น จะต้องพิจารณาบทบัญญัติในส่วนที่บัญญัติไว้ท้ายพระราชบัญญัติล้มละลายฯ ว่าการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องครบหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ ส่วนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งถูกฟ้องคดีล้มละลายนั้น ไม่ได้ถือว่าเป็นการกระทำความผิดอาญาในตัวเอง การที่จะเป็นการกระทำความผิดอาญาจะต้องมีการกระทำต่างๆ ที่กฎหมายได้กำหนดไว้เท่านั้น ในการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับล้มละลายนั้น บางครั้งอาจจะไม่ผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายทั่วไป ก็เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติล้มละลายฯ ได้¹⁴

กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ หากบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกิจการทุกฝ่ายใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายก็จะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้กฎหมายเป็นเครื่องมืออานวยประโยชน์และแสวงหาประโยชน์แก่ตนโดยทุจริต ขาดความชอบธรรมขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมถึงองค์กร สังคม และเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วย เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้มีการใช้กฎหมายฟื้นฟูกิจการไปในทางที่ไม่ชอบ กฎหมายฟื้นฟูกิจการจึงต้องมีบทบัญญัติกำหนดโทษทางอาญาสำหรับกรณีที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูกิจการโดยทุจริตมิชอบ เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด และป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำดังกล่าวขึ้นอีก เพื่อเป็นการรักษาวินัยทางการเงิน และเพื่อให้มีการยุติการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อบังคับชำระหนี้จากบรรดาเจ้าหนี้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย สุจริต และเป็นธรรม นอกจากนี้กฎหมายฟื้นฟูกิจการมุ่งที่จะช่วยลูกหนี้ที่สุจริตเท่านั้น ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยทุจริตซึ่งอาจมีผลตอบแทนหรืออาจไม่มีผลตอบแทนจากการกระทำนั้น นอกจากกฎหมายฟื้นฟูกิจการจะไม่ให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือแล้ว ยังมีบทลงโทษทางอาญาเพิ่มเติมอีกด้วย

2.2.1 ความหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 6 ได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้เพื่อความสะดวกและถูกต้องในการตีความกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมและตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งนี้ ตามมาตราดังกล่าวได้บัญญัติคำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย และการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้ดังนี้

¹⁴ เอื้อน ขุนแก้ว, คู่มือการศึกษากฎหมายล้มละลาย, พิมพ์ครั้งที่ 6, หน้า 317

ก. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หมายความว่า ตลอดถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน จากความในมาตรา 6 นี้ จะเห็นได้ว่าไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ได้ขยายความหมายคำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้หมายความรวมถึงบุคคลผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน คำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นี้ถ้าพึงเฉพาะตัวหมายความว่า เจ้าพนักงานของกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม¹⁵ มีอำนาจหน้าที่บังคับคดีหรือปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ฉบับนี้ เพราะฉะนั้นบุคคลที่รัฐมนตรีจะแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในระยะเริ่มแรกตลอดจนถึงปัจจุบันนี้มีจำนวนจำกัด ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและคุณสมบัติผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพิเศษด้วย¹⁶

ปัญหาว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยนี้หมายความว่าอย่างไร มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็น 2 ความเห็น โดยความเห็นหนึ่ง เห็นว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้นที่เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย พนักงานสอบสวนธรรมดาไม่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายดังกล่าวได้

ความเห็นที่สองเห็นว่า กฎหมายมาตรา 160 ที่ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนด้วยเท่านั้น หมายความว่าให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนในความผิดนั้นด้วยเท่านั้น ซึ่งก็ย่อมหมายความว่า พนักงานสอบสวนตามปกติธรรมดาก็ยังคงมีอำนาจเป็นพนักงานสอบสวนอยู่อย่างเดิม แต่กฎหมายล้มละลายให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดนั้นเพิ่มขึ้นอีกฝ่ายหนึ่งด้วยเท่านั้น โดยไม่ปรากฏว่าบุคคลซึ่งให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งสองแนวทางนั้นเป็นผู้ใด

อาจารย์พิเศษปรีชา พานิชวงศ์ อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาได้ให้ข้อสังเกตของคำว่า “ด้วย” ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ว่า คำว่า “ด้วย” นี้ก่อให้เกิดปัญหาหากไม่มีคำนี้ปัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น” ดังนั้น มาตรา 160 นี้จึงไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6012/2549)¹⁷

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นแรกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้นที่เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย พนักงานสอบสวนธรรมดาไม่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย เนื่องจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นเพียงผู้เดียวที่มีอำนาจในการจัดกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงาน

¹⁵ มาตรา 6 รัฐมนตรี หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในมาตรา 5 บัญญัติว่า ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

¹⁶ ปรีชา พานิชวงศ์, กฎหมายล้มละลาย, (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, กรุงเทพมหานคร, 2526) หน้า 318-319.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

พิทักษ์ทรัพย์จึงเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และเข้าใจถึงกระบวนการตามกฎหมายล้มละลายเป็นอย่างดี เจตนารมณ์ของกฎหมายน่าจะรวมอำนาจทั้งหมดของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้ทีเดียว การที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติมาตรา 160 บัญญัติคำว่า “ด้วย” นี้จึงก่อให้เกิดปัญหาการตีความการใช้อำนาจสอบสวนระหว่างเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กับอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน

มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในคดีล้มละลาย กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้มีลักษณะและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น ในการทำความเห็นควรอนุญาตให้เจ้าหนี้รายใดรายหนึ่งมีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามที่ไต่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้มากน้อยเพียงใด หรือไม่ให้สิทธิในการได้รับชำระหนี้เลยนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้สามารถสอบสวนและทำความเห็นเป็นคำสั่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และมีผลผูกพันคู่ความทุกฝ่ายได้ทันทีโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลล้มละลายกลางก่อนตามมาตรา 90/32 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แต่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายจะต้องทำการสอบสวนและทำความเห็นเสนอศาลพิจารณาเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่าสมควรให้เจ้าหนี้รายนั้นได้รับชำระหนี้ หรือไม่ได้รับชำระหนี้เพียงใด เป็นต้น

ข. กระบวนพิจารณาคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้

กระบวนพิจารณาคดีล้มละลาย ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า กระบวนพิจารณาซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ว่าจะกระทำต่อศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงคดีสิ้นสุด ความหมายดังกล่าวนี้ แตกต่างไปจากกระบวนพิจารณาในคดีแพ่งสามัญเพราะเหตุว่ากระบวนพิจารณาในคดีแพ่งสามัญหมายถึงกระบวนพิจารณาที่ผู้มีส่วนได้เสียกระทำต่อศาลหรือกระบวนพิจารณาที่ศาลกระทำต่อผู้มีส่วนได้เสีย แต่ในคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ นั้นหมายความว่าทั้งกระบวนพิจารณาซึ่งกระทำต่อศาลโดยศาล หรือผู้มีส่วนได้เสียกระทำต่อหรือกระทำโดยตรงต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินกระบวนพิจารณาคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ส่วนหนึ่งด้วย ฉะนั้น การที่ผู้มีส่วนได้เสียมาติดต่อกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ว่าจะโดยคำร้องคำขอต่างๆ ก็เป็นการดำเนินกระบวนพิจารณาในคดีล้มละลายเช่นเดียวกันตั้งแต่เริ่มฟ้องคดีจนถึงคดีสิ้นสุด เรื่องเริ่มฟ้องคดีก็ไม่มีปัญหาต้องฟ้องคดีต่อศาล แต่กว่าคดีจะสิ้นสุดยังคงมีกระบวนพิจารณาสลับกันไปมาระหว่างศาลกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์บ้างจนกว่าคดีจะสิ้นสุด เช่น ศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยแผนฟื้นฟูกิจการ หรือการยกเลิกการฟื้นฟูกิจการ เป็นต้น¹⁸

กระบวนพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ไม่ได้มีการนิยามศัพท์ไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เหมือนคดีล้มละลาย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า “กระบวนพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้” เป็นหัวข้อหลักในหมวด 3/1 นั้นย่อม

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21.

ตีความและแสดงให้เห็นว่ากระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้ คือ การกระทำเกี่ยวกับการฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้ทั้งหมดไม่ว่าจะกระทำต่อศาลหรือกระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตั้งแต่เริ่มต้นยื่นคำร้องขอฟื้นฟูพิกิจการจนกระทั่งออกจากกระบวนการฟื้นฟูพิกิจการ เป็นต้น ในประเด็นเรื่องนี้มีข้อสงสัยเกี่ยวกับ กระบวนการฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้ นั้น เริ่มต้นได้ 2 กรณี คือ

- ก. เจ้าหนี้รายเดียวหรือหลายรายฟ้องลูกหนี้ให้เป็นบุคคลล้มละลายแล้ว แต่ก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ลูกหนี้ได้ยื่นคำร้องขอฟื้นฟูพิกิจการโดยแสดงให้ศาลเห็นว่า มีเหตุอันสมควรและมีช่องทางที่จะฟื้นฟูพิกิจการได้ ตามมาตรา 90/2 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483
- ข. ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้รายเดียวหรือหลายรายไม่มีการฟ้องลูกหนี้ให้เป็นบุคคลล้มละลาย แต่ได้เริ่มต้นโดยการยื่นคำร้องขอฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้โดยแสดงให้ศาลเห็นว่า มีเหตุอันสมควรและมีช่องทางที่จะฟื้นฟูพิกิจการได้

ค. บุคคลล้มละลายทุจริต

บุคคลล้มละลายทุจริต ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า “บุคคลล้มละลายทุจริต” หมายความว่า “บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือเป็นบุคคลล้มละลายอันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดฐานยักยอก หรือฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกั๊ยเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน” หมายความว่า บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (รวมถึงความผิดตามมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ในส่วนของการฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้ด้วย) หรือมีความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายฐานยักยอกหรือฉ้อโกงตามลักษณะอาญา (ประมวลกฎหมายอาญา) รวมถึงการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยเงิน บุคคลล้มละลายทุจริตนี้ ประการแรกหมายถึงบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (รวมถึงความผิดตามมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ในส่วนของการฟื้นฟูพิกิจการของลูกหนี้ด้วย) คือ กฎหมายล้มละลายนอกจากบัญญัติวิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายตั้งแต่ต้นจนจบแล้ว ยังบัญญัติถึงการกระทำบางสิ่งบางอย่างของลูกหนี้ที่ดีหรือของเจ้าหนี้ที่ดีว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ด้วย ดังนั้น ถ้าลูกหนี้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลายนี้ ก็ถือว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต อีกประการหนึ่งคือ ลูกหนี้กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายฐานยักยอกหรือฉ้อโกง ซึ่งหมายถึงความผิดที่ลูกหนี้ได้ทำการยักยอกทรัพย์สินในคดีล้มละลายหรือฉ้อโกงเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายนั่นเอง บุคคลล้มละลายทุจริตที่กฎหมายจำเป็นต้องบัญญัติบทวิเคราะห์ไว้เพราะในคดีล้มละลาย ถ้าหากว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริตแล้ว กฎหมายห้ามมิให้ศาลสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้¹⁹ หรือสั่งให้ลูกหนี้ได้รับการ

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

ปลดจากลัมละลาย²⁰ คือ ลูกหนี้จะไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากการลัมละลายไปได้ ซึ่งเป็นการลงโทษลูกหนี้อย่างหนึ่งในทางกฎหมาย²¹

2.2.2 แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวนความผิดในคดีอาญาตามพรบ.ลัมละลาย

2.2.2.1 กระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายลัมละลายของประเทศไทย

เจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลัมละลายและคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ตามที่พระราชบัญญัติลัมละลาย พุทธศักราช 2483 ได้บัญญัติไว้แล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ด้วย กล่าวคือ ความผิดทางอาญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/89 แห่งพระราชบัญญัติลัมละลาย พุทธศักราช 2483 และรวมถึงความผิดฐานยักยอก ฉ้อโกงอันเกี่ยวกับการลัมละลาย เช่น ความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกงทรัพย์สินในคดีลัมละลาย ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหนี้ในคดีลัมละลาย เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะเป็นความผิดอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยตรง ในกรณีที่เป็นการผิดที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ดังกล่าว กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาดังกล่าวนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยโดยหลักแล้ว จึงทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจทำการสอบสวนเพื่อกำหนดความผิดและโทษ มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยการเข้าไปในสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจ ค้นบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของ ยึดอายัดสิ่งของ ออกหมายเรียก หมายจับ และปล่อยชั่วคราวเฉพาะในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่สรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมทำความเข้าใจ

²⁰ ตามมาตรา 71 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติลัมละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงไว้ในการประนอม หนี้ก็ดีหรือปรากฏแก่ศาลโดยมีพยานหลักฐานว่า การประนอมหนี้้นั้นไม่อาจ ดำเนินไปได้โดยปราศจากยักยอกหรือจะเป็นการเนิ่นช้าเกินสมควรก็ดีหรือ การที่ศาลได้มีคำสั่งเห็น ชอบด้วย นั้นเป็นเพราะถูกหลอกลวงทุจริตก็ดี เมื่อเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์รายงานหรือเจ้าหนี้คนใดมีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาล มีอำนาจยกเลิกการประนอมหนี้และพิพากษาให้ลูกหนี้ลัมละลาย แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงการไต่ที่ได้กระทำไปแล้วตามข้อประนอมหนี้้นั้น

เมื่อศาลได้พิพากษาดังกล่าวในวรรคก่อนแล้วให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โฆษณาคำพิพากษาในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่น้อยกว่า หนึ่งฉบับ ในคำโฆษณาให้ระบุชื่อ ตำบลที่อยู่ อาชีพของลูกหนี้ และวันที่ศาลได้ มีคำพิพากษา ทั้งให้แจ้งกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ทั้งหลายเสนอคำขอรับชำระหนี้ ที่ลูกหนี้ได้กระทำขึ้นในระหว่างวันที่ศาลได้มีคำสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ ถึงวันที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ลัมละลาย ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย

²¹ มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติลัมละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “บรรดาคดีลัมละลายที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นบุคคลลัมละลายและหนี้อันเป็นมูลเหตุที่ฟ้องลัมละลายไม่มีลักษณะเป็นการทุจริต ให้ลูกหนี้พ้นจากการเป็นบุคคลลัมละลายเมื่อครบสามปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เป็นบุคคลลัมละลาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 76 และมาตรา 77 แห่งพระราชบัญญัติลัมละลาย พุทธศักราช 2483 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

เสนอพนักงานอัยการ และเฉพาะในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 วรรคสองบัญญัติให้ส่งสำนวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้นเสนออธิบดีกรมอัยการเพื่อมีคำสั่งชี้ขาด แต่เมื่อกฎหมายพื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ผู้เขียนจึงขออธิบายเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนในคดีอาญาทั่วไป

การเริ่มต้นคดี

ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถเริ่มต้นคดีอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายได้ 3 ทางด้วยกัน

1. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เริ่มต้นดำเนินการ
2. แจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ
3. ผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลเอง

การดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงเริ่มต้นได้ 4 วิธี คือ

1. ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนโดยตรง
2. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจพบการกระทำความผิดด้วยตนเอง และได้ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน
3. ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติล้มละลายร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินคดีอาญาในฐานะที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวน
4. ผู้เสียหายอาจนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลล้มละลายเอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548

อำนาจในการสอบสวนคดีอาญา

มาตรา 160 ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง

ตามมาตรา 160 นี้ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย กล่าวคือ บุคคลที่จะเป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายนั้น มีทั้งพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์²²

²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516 แม้มาตรา 160 จะบัญญัติว่า ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่มิเหตุอันควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการล้มละลาย แต่ก็ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่นนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสอบสวนบุคคลใดหรือจะมอบหมายให้ไปร้องทุกข์ผู้ใด ก็อยู่ในดุลพินิจของเจ้าพนักงาน

2.2.2.2 ลักษณะความผิดอาญาทั่วไปที่นำมาใช้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิด และกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย โดยพิจารณาจากองค์ประกอบความผิดในแต่ละฐานความผิดหรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การกระทำที่เป็นความผิด ได้แก่ การฆ่าผู้อื่น หรือบังคับให้มีการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยผู้ที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ เช่น การไม่กระทำซึ่งเป็นความผิด ได้แก่ การไม่ช่วยผู้อื่นซึ่งตกอยู่ในอันตรายแก่ชีวิต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 374 ซึ่งโทษหรือสภาพบังคับในทางอาญานั้นจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 เท่านั้น คือ โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน²³ นอกจากนี้โทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาสามารถ แบ่งออกได้เป็น 3 ภาค กล่าวคือ ภาคที่หนึ่ง ตั้งแต่มาตรา 1 ถึงมาตรา 106 ว่าด้วยบทบัญญัติทั่วไป ภาคที่สองตั้งแต่มาตรา 107 ถึงมาตรา 366 ว่าด้วยภาคความผิด ภาคที่สาม ตั้งแต่มาตรา 367 ถึงมาตรา 398 ว่าด้วยความผิดลหุโทษ

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของความผิดอาญาทั่วไปและลักษณะความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แล้ว จะเห็นว่าความผิดอาญาทั่วไปและความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย จะบัญญัติลักษณะของการกระทำไว้ 2 ลักษณะที่เหมือนกัน คือ

- 1) ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการอย่างหนึ่ง
- 2) บังคับให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ดังนั้น จึงถือว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายอาญาฉบับหนึ่งในกรณีที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่ได้บัญญัติลักษณะของการกระทำความผิดอาญาไว้ต้องนำบทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ไปใช้บังคับในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ด้วย ทั้งนี้ ตามที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “บทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้น ๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”²⁴ กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีอำนาจใช้บังคับกฎหมายอาญาได้โดยตรง โดยที่ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับ แต่กฎหมายแพ่งนั้น เป็นกฎหมายเอกชน คือ กฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง

พิทักษ์ทรัพย์ที่จะกระทำได้ (ความเห็น เอื้อน ชุนแก้ว เมื่อปรากฏว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายเกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็เป็นพนักงานสอบสวนคดีล้มละลายด้วย ทั้งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญ เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงควรมีหน้าที่ในการสอบสวนโดยตรง หาใช่ จะมอบหมายให้มีการไปร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีก)

²³ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดจิรวิรัชการพิมพ์, พ.ศ. 2546), หน้า 1.

²⁴ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-2.

เอกชนต่อเอกชน หากมีการฝ่าฝืนกฎหมายทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย รัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ด้วยจนกว่าคู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหายจะขอให้รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องเสียก่อน คือ จะต้องมีการฟ้องร้องต่อศาลและโจทก์ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลด้วย ศาลจึงจะรับฟ้องและพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อบังคับคดีได้²⁵

เมื่อพระราชบัญญัติล้มละลายเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการและทรัพย์สินไว้ด้วย จึงถือได้ว่าพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายแพ่งฉบับหนึ่ง และเป็นกฎหมายเอกชนตามความหมายดังกล่าวข้างต้นด้วยเช่นกัน พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงเป็นทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา มีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนในฉบับเดียวกัน

ดังนั้น บทบัญญัติทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญาในภาคที่หนึ่ง ตั้งแต่มาตรา 1 ถึงมาตรา 106 ว่าด้วยบทบัญญัติทั่วไป จึงเป็นบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาที่สามารถนำมาบังคับใช้ประกอบการฟ้องเพื่อขอให้ศาลลงโทษจำเลยตามกฎหมายอาญาได้ แม้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มิได้บัญญัติในเรื่องคำนิยามความหมายของคำต่าง ๆ ไว้ เช่น คำว่า ทุจริต การกระทำความผิดโดยประมาท หรือกระทำความผิดโดยไม่เจตนา หรือในกรณีเป็นผู้ใช้ ตัวการ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิด แต่ก็มิได้หมายความว่าเมื่อมีผู้กระทำความผิดดังกล่าวแล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษทางอาญาแต่อย่างใด เพราะในการพิจารณาการกระทำความผิด สามารถนำคำนิยามความหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลมได้ ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาด้วยแล้ว ผู้กระทำความผิดอาจต้องรับโทษตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ประกอบประมวลกฎหมายอาญาด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ยังเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองผู้มีส่วนได้เสียในการล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญาแต่ไม่ได้กำหนดว่าความผิดใดเป็นความผิดต่อส่วนตัว และความผิดใดเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน จึงถือว่าความผิดอาญาตามที่ได้รับระบุไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ทุกฐานความผิดเป็นความผิดอาญาแผ่นดินซึ่งรัฐเป็นผู้เสียหาย เมื่อมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย รัฐก็ใช้อำนาจในการบังคับโดยวิธีการของฝ่ายบริหาร คือ การใช้อำนาจทางปกครอง หรือวิธีการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยพนักงานสอบสวนสามารถทำการสอบสวนการกระทำความผิดอาญานั้นได้แม้ไม่มีผู้ใดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

จากสารบบคำฟ้องของศาลล้มละลายกลางตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2549 จนถึงวันที่ 3 เมษายน 2552 โจทก์ได้ฟ้องจำเลยต่อศาลล้มละลายกลางในความผิดว่าด้วยกระบวนการล้มละลาย และการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา รวม 27 เรื่อง โจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย ประกอบความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 มาตรา 84 มาตรา 90 และมาตรา 91 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในภาคหนึ่ง ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติ

²⁵ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9.

จัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 7 ได้บัญญัติให้การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย สำหรับการกระทำความผิดเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่งเป็นความผิดว่าด้วยล้มละลาย ให้ศาลล้มละลายรับพิจารณาพิพากษาความผิดบทอื่นไว้ด้วย ดังนี้ ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบท โดยบทหนึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติล้มละลาย และอีกบทหนึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โจทก์จึงสามารถฟ้องจำเลยเป็นคดีเดียวกันต่อศาลล้มละลายกลางได้ โดยในระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2549 จนถึงวันที่ 3 เมษายน 2552 โจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย และความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 180 มาตรา 188 มาตรา 264 มาตรา 269 มาตรา 341 มาตรา 353 มาตรา 350 และตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 ซึ่งเป็นความผิดทั่วไปตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตราสองและภาคสามได้

องค์ประกอบความผิดในมาตรา 353 แห่งประมวลกฎหมายอาญามีความหมายตามมาตรา 1 (1) ได้กำหนดบทนิยามคำว่า โดยทุจริต หมายความว่า เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ทั้งนี้ กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งประกอบด้วยความผิดและโทษโดยจะวางหลักความรับผิดของบุคคลในทางอาญาเพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยห้ามมิให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นความผิดในทางอาญาและยึดหลักความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียงของบุคคลมาวินิจฉัยเพื่อกำหนดบทลงโทษที่มีลักษณะรุนแรงหรือเบาบางตามลักษณะของการกระทำความผิด

จะเห็นได้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจึงเป็นลักษณะคู่ขนาน คือให้สิทธิแก่พนักงานอัยการ และผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคู่ไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนและสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจ หากไม่มีการสอบสวนอาจเป็นผลให้การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการเสียไปได้ โดยหลักแล้วอำนาจสอบสวนทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี จะได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจมียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า เป็นผู้มีอำนาจสอบสวน และในจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ได้แก่ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า มีอำนาจสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ในกระบวนการยุติธรรมรัฐได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐตามกฎหมายอื่น ๆ เพื่อทำหน้าที่ตามความเหมาะสมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายอื่น ๆ นั้นเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาอันเกี่ยวกับความผิดที่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เพื่ออำนวยความสะดวกที่แท้จริงแก่ประชาชน ซึ่งตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่น เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจสอบสวนความผิดเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายเป็นการเฉพาะ ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงการใช้อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เปรียบเทียบกับอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน และอำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายอื่น ๆ ในบทต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ การวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) วิจัยเอกสาร

การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ คำบรรยายในการเรียนการสอนกระบวนวิชากฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ คำพิพากษาศาลฎีกา แนวความคิดของกฎหมายล้มละลาย การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของไทย ค้นคว้าจากกฎหมาย เอกสารทางวิชาการ การสัมมนาทางวิชาการ รายงาน หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร บทความ หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมถึง ข้อมูลจากระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

(2) วิจัยสนาม

งานวิจัยฉบับนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีหน้าที่ตามกฎหมายเกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญา และบุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น เจ้าหนี้ ลูกหนี้ เป็นต้น

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีหน้าที่ตามกฎหมายเกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย

3.3 กิจกรรมวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ทดสอบ การติดตามผล

3.3.1 กิจกรรมวิจัย

ระยะที่ 1 ข้อมูลทั้งทางปฐมภูมิและทุติยภูมิเกี่ยวกับการแปลความของเจตนารมณ์ตามประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลาย ในส่วนของการนำวิธีการลงโทษทางอาญา

ระยะที่ 2 ทำการวิเคราะห์การใช้อำนาจหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 และ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483

3.3.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เดือนที่ การดำเนินงาน	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
รวบรวมข้อมูลเอกสาร												
ประมวลผลการศึกษา												
รายงานความก้าวหน้างานวิจัย												
รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมและ วิเคราะห์ข้อมูล												
ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่ม ย่อย												
จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์												

3.3.3 การวิเคราะห์ทดสอบ

วิเคราะห์จากข้อมูลทั้งจากเอกสาร งานวิจัย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ซึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้อง คำบรรยายในการเรียนการสอนกระบวนการวิชากฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ คำพิพากษาศาลฎีกา แนวความคิดของกฎหมายล้มละลาย การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของไทย ค้นคว้าจากกฎหมาย เอกสารทางวิชาการ การสัมมนาทางวิชาการ รายงาน หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร บทความ หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมถึง ข้อมูลจากระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3.3.4 การติดตามผล

1) การติดตามผลการปฏิบัติงานสำหรับการพิสูจน์สมมติฐานงานวิจัย

สัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย ว่ามีความเห็นอย่างไรกับกระบวนการดำเนินคดีล้มละลาย และควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไปในแนวทางใด

2) การติดตามผลการวิจัยที่มีการดำเนินการจนเสร็จสิ้นแล้ว

คณะผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดส่งเอกสารงานวิจัยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลาย และติดตามสอบถามแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ว่าเกิดผลสัมฤทธิ์เพียงใด

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ในความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย
 ได้ความเห็นดังต่อไปนี้

การที่กฎหมายล้มละลายได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหน้าที่เป็นพนักงาน
 สอบสวนคดีอาญาอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการไว้นั้น ได้มีนักกฎหมายและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการ
 ยุติธรรมหลาย ๆ ท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของการใช้อำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย
 ล้มละลายไว้ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสอบสวนของเจ้าพนักงาน
 พินิจทรัพย์ ดังนี้

1. พลตำรวจตรีวิบูล ปรองดอง ผู้บังคับการกองวิชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ให้
 ความเห็นว่า “คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายเป็นคดีพิเศษ ประชาชนทราบเรื่อง
 กฎหมายล้มละลายและศาลล้มละลายไม่มาก ผู้ที่ทราบเรื่องดังกล่าวมีน้อย สาเหตุมาจากเป็นเรื่องที่
 ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ผู้ที่ประกอบการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกฎหมาย
 ล้มละลายหรือศาลล้มละลาย แม้กระทั่งเจ้าพนักงานตำรวจก็ทราบเรื่องดังกล่าวด้วย”¹

2. นายชาติร์ โชชีย รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เป็นนัก
 กฎหมายเคยปฏิบัติงานในหน้าที่เจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กรมบังคับคดี
 ได้ให้ความเห็นว่า “ในอดีตเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญา
 ตามกฎหมายล้มละลาย เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนด้านนี้
 ไม่มีสถานที่ควบคุมผู้ต้องหา ประกอบกับปริมาณงานคดีแพ่งมีมากจึงต้องเร่งพิจารณาคดีแพ่งก่อน
 การพิจารณาความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลาย ศาลล้มละลายไม่ควรยึดติดกับวิธีการที่
 ศาลยุติธรรมทั่วไปใช้ ควรปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาต่างจากคดีอาญาทั่วไป เนื่องจาก
 ผู้ต้องหาเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจ แนวคิดเรื่องการควบคุมตัวควรต่างออกไป โดยอนุญาตให้ปล่อยตัว
 ชั่วคราว หรือให้ประกันตัวเป็นหลัก การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ควรเป็นข้อยกเว้น คดี
 ประเภทนี้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ มีความซับซ้อนกว่าคดีแพ่งทั่วไป บางคดีมีทุนทรัพย์สูง ความ
 เสียหายที่เกิดขึ้นมีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีควรใช้ผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้งติดตาม
 ความเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจและลักษณะของคดีอย่างต่อเนื่อง การลงโทษผู้ทุจริตเกี่ยวกับคดี
 ล้มละลายควรมีมาตรฐานต่างจากผู้ทุจริตคดีอาญาทั่ว ๆ ไป วิธีการลงโทษที่ใช้ควรแตกต่างจาก
 คดีอาญาทั่วไปด้วย ตัวอย่าง ในประเทศอังกฤษนอกจากการลงโทษจำคุกหรือปรับซึ่งใช้กับคดีอาญา
 ทั่วไปแล้ว ยังมีการลงโทษที่เกี่ยวข้องกับชื่อเสียงอีก เช่น ห้ามประกอบอาชีพ หรือดำรงตำแหน่ง
 บางตำแหน่ง ห้ามเป็นผู้จัดการนิติบุคคล หรือบริษัทที่ประกอบกิจการทางการเงิน ห้ามเป็นผู้
 ตรวจสอบทางบัญชี...”²

3. นายสิรวัตร จันทรัฐ (อดีตอธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม) เป็นนักกฎหมาย เคย
 ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ความเห็นว่า “การบังคับใช้
 กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่ผ่านมายังไม่เคร่งครัด สาเหตุมา

¹ พิสุทธิ ศรีขจร, “การพิจารณาพิพากษาคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย”, งานวิจัยหลักสูตร
 ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พุทธศักราช
 2548. หน้า 34.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

จากการขาดแคลนบุคลากร อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน ระเบียบปฏิบัติงาน เช่น เรื่องการปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ขาดสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลย การปฏิบัติงานในฐานะพนักงานสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ยังไม่มีการเรียบเรียงในการปฏิบัติงาน เมื่อต้องดำเนินคดีจึงใช้วิธีไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจ ผลที่ตามมาจากการบังคับใช้กฎหมายไม่เคร่งครัดดังกล่าว ทำให้คู่ความไม่ยำเกรงกฎหมาย มีการแจ้งข้อความเท็จปกปิดทรัพย์สิน สร้างหนีปลอมหรือหนีที่มีขอบขั้วมา หากมีการบังคับใช้กฎหมายที่จริงจังมากขึ้นน่าจะเกิดผลดีแก่ประชาชน ปัจจุบันกฎหมายล้มละลายกำหนดให้ลูกหนี้ที่สุจริตได้รับการปลดจากล้มละลายเมื่อครบกำหนด 3 ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้รายนั้นล้มละลาย ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้ประพฤติดี และจะช่วยให้ลูกหนี้ให้ความร่วมมือในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้มาแบ่งชำระให้แก่เจ้าหนี้ข้อจำกัดหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นประการแรก คือ กรณีลูกหนี้ที่อยู่ต่างจังหวัดกระทำความผิดแล้วถูกจับกุม กระบวนการต่อจากนั้น เช่น การควบคุมตัว การสอบสวน การยื่นฟ้องจะอย่างไรต้องเตรียมการไว้ให้พร้อม ประการต่อมา คือ การใช้ดุลพินิจสั่งการของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในฐานะพนักงานสอบสวนในบางกรณีอาจถูกฟ้องร้องได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กังวล จึงควรมีมาตรการรองรับเรื่องดังกล่าว”³

4. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนากุล นักวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ความเห็นว่า “คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายมีเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เฉพาะพนักงานสอบสวนก็มีทั้งพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจ และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เกิดความขัดแย้งว่า คดีล้มละลายบางคดีที่มีการกระทำอันเป็นความอาญาทั่วไปอยู่ด้วยจะต้องฟ้องร้องที่ศาลไหน คดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัด ศาลจะดำเนินการอย่างไร ในประเด็นที่ว่า การกระทำความผิดควรได้รับการลงโทษนั้น เห็นว่า การกระทำความผิดฐานฉ้อโกงที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายเท่านั้นที่ควรจะได้การลงโทษ หากมองในภาพรวม มาตรการลงโทษทางอาญาไม่น่าจะเป็นภารกิจหลักในการดำเนินการกับคดีล้มละลาย วิธีการที่น่าจะทำ คือ การทำให้ธุรกิจเจริญเติบโต หรือสามารถดำเนินการต่อไปได้ จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์มากกว่า สำหรับศาลที่ควรพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายนั้น เห็นว่า ควรเป็นศาลยุติธรรมทั่วไป เว้นแต่ กรณีที่เห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่น ไม่รู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ก็ให้ศาลทั่วไปนั้นโอนคดีให้ศาลล้มละลายพิจารณาพิพากษาต่อไป ปัญหาที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ ข้อเท็จจริงในคดีล้มละลายส่วนแบ่งจะรับฟังในคดีความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายได้หรือไม่”⁴

5. นายสันติ วงศ์รัตนานนท์ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา เคยปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลาง ให้ความเห็นว่า “การให้ศาลล้มละลายพิจารณาพิพากษาคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลาย กระบวนการทำงานก็ต้องทำเต็มรูปแบบเหมือนคดีอาญาทั่วไป เช่น ต้องมีการผลิตฟ้อง การฝากขัง การออกหมายค้น หมายจับ ต้องจัดหาบุคลากรทำหน้าที่ดังกล่าว ต้องออกข้อกำหนดศาลล้มละลายในส่วนการดำเนินคดีอาญา กรณีคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลายเกิดขึ้นในต่างจังหวัดจะมี

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

กระบวนการทำงานอย่างไร พนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายล้มละลาย เพียงพอแก่การปฏิบัติงานหรือไม่ หากไม่เพียงพอควรเพิ่มความรู้ให้ ปัญหาข้อกฎหมายที่อาจเกิดขึ้น เช่น คดีอาญาที่เป็นการกระทำความผิดผิดต่อกฎหมายหลายบท หรือความผิดหลายกรรมต่างกัน พนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบควรเป็นผู้ใด เพราะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจสอบสวนเฉพาะ ความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายเท่านั้น”⁵

สรุปจากความเห็นของนักกฎหมายและผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายจะเห็นได้ว่า ไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งสังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับเรื่องของกฎหมายล้มละลายมากกว่าเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็น บุคคลที่ทราบถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายล้มละลายได้ดีที่สุด การทำหน้าที่เป็นพนักงาน สอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงเหมาะสม และอำนวยความสะดวกอย่างยิ่ง หากแต่อำนาจหน้าที่ในเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนของเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้น ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากความ ไม่พร้อมในข้อกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง อันเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงาน พิศัยทรัพย์ และข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำหน้าที่เป็นพนักงาน สอบสวนคดีอาญา รวมถึงความชำนาญในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา ไม่มีสถานที่ควบคุมผู้ต้องหา ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พร้อมเสนอแนะ แนวทางแก้ไขต่อไป

สถิติการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายและกฎหมายฟื้นฟูกิจการต่อศาลล้มละลายกลาง

ในปีพุทธศักราช 2547 ได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2547 ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจรับฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายไว้ โดยผู้พิพากษาที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลายโดยเฉพาะสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายได้ ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นไป ศาลล้มละลายกลางจึงมีอำนาจรับฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายทั้งหมดไว้เพื่อพิจารณาโดยในปี พ.ศ. 2549 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลางเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เพียงอย่างเดียว รวมทั้งสิ้น 5 เรื่อง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ต่อศาลล้มละลายกลาง โดยแบ่งเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้รวม 7 เรื่อง และความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายรวม 4 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 11 เรื่อง

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลาง โดยแบ่งเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้รวม 1 เรื่อง ความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายรวม 2 เรื่อง และโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งจำเลยได้ทำเอกสารปลอมยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายจำนวน 1 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 4 เรื่อง

ในปี พ.ศ. 2552 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลาง รวมทั้งสิ้น 7 เรื่อง เป็นความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายทั้งสิ้น

ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2549 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย และตามประมวลกฎหมายอาญาแล้วรวมทั้งสิ้นจำนวน 27 เรื่อง⁶

จะเห็นได้ว่าระยะเวลา นับตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 บัญญัติให้ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นมา ศาลล้มละลายกลางได้รับฟ้องคดีอาญาเรื่องแรกไว้เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2549 จนถึงวันที่ 3 เมษายน 2552 เป็นระยะเวลาเพียง 2 ปี 7 เดือน ศาลล้มละลายกลางได้รับฟ้องคดีอาญาแล้วทั้งสิ้นรวม 27 คดี และมีแนวโน้มว่าการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการมีแนวโน้มที่จะสูงมากขึ้น สาเหตุเนื่องจากปัจจุบันผู้กระทำความผิดอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์แก่ตนเองโดยทุจริตมากขึ้น ทำให้ผู้ที่ต้องได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดโดยทุจริตของบุคคลเหล่านี้มากขึ้นจากในอดีตที่บรรดาเจ้าหนี้เพียงต้องการได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้คืน โดยไม่ประสงค์จะให้ลูกหนี้ต้องได้รับโทษทางอาญา หากไม่เป็นการทุจริตถึงขนาดต้องทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายต้องได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง โดยนายสุพล ปลื้มอารมย์ กรรมการผู้จัดการบริษัท โปรเฟสชั่นแนล อัลไล แอนซ์ ลีเกิล แอ็ดไวเซอร์ จำกัด เป็นนักกฎหมาย ประกอบอาชีพทนายความ ให้ความเห็นว่า “ตามที่ปฏิบัติงานมาพบว่า เจ้าหนี้สนใจแต่เพียงต้องการให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนเท่านั้น ไม่ต้องการให้ลูกหนี้หรือบุคคลอื่นถูกลงโทษ เว้นแต่ กรณีลูกหนี้ทุจริตหรือที่เรียกกันว่า ล้มแล้วรวย เช่นนี้อาจมีเจ้าหนี้ที่ต้องการดำเนินคดีอาญากับลูกหนี้ การมีนโยบายว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายอย่างจริงจัง อาจเป็นช่องทางให้เจ้าหนี้บางรายใช้มาตรการทางคดีอาญานี้ไปต่อรอง หรือบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ จึงต้องคำนึงถึงวิธีแก้ปัญหาข้างต้นด้วย การดำเนินคดีอาญาควรใช้กรณีที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐเท่านั้น”⁷ จึงเป็นข้อน่าสังเกตว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ที่ประเทศไทยใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ยังไม่ทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศ ควรที่รัฐ

⁶ สถิติจากศาลล้มละลาย ณ วันที่ 3 เมษายน 2552.

⁷ พิสุทธิ ศรีขจร, อ้างแล้ว, หน้า 37-38.

จะต้องทำการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้สมบูรณ์พร้อมที่จะอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริงให้แก่ประชาชนได้โดยเร่งด่วน

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 1 ความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญาโดยนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จากการตั้งสมมุติฐานที่ว่า เจตนารมณ์ในการลงโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญานั้น แตกต่างกับการลงโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 หากพิจารณาจากส่วนขององค์ประกอบความผิด อันเป็นองค์ประกอบภายนอก และการตีความโดยเคร่งครัด จะพบว่าความรับผิดชอบทางอาญาโดยส่วนใหญ่ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ล้วนแต่เป็นการบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามการชำระหนี้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการลงโทษลูกหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ฝ่าฝืนกระบวนการในการดำเนินการชำระหนี้ตามกระบวนการในล้มละลาย ซึ่งต่างกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษในทางอาญา อันมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคม หรือการกระทำของผู้กระทำความผิดอันเป็นกระทำความผิดเว้นการกระทำอันขัดต่อกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

โดยสามารถวิเคราะห์บทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษ อันเป็นส่วนสารบัญญัติได้ดังต่อไปนี้

4.1 บทกำหนดโทษทางอาญาว่าด้วยกระบวนการพิจารณาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย

บทบัญญัติในกฎหมายล้มละลาย อันได้แก่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และพระราชบัญญัติล้มละลายแก้ไขเพิ่มเติมต่อมา อีก 7 ฉบับ มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากกฎหมายอื่น ๆ อยู่ หลายประการ ด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความรับผิดชอบและโทษในทางอาญาตามกฎหมายล้มละลาย โดยได้แบ่งแยกโทษทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายไว้สองส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่ว่าด้วยกฎหมายล้มละลาย และส่วนที่ว่าด้วยกฎหมายฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ โดยอยู่ภายใต้ศาลพิเศษคือศาลล้มละลาย และกำหนดให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่คือเจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญา โดยปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 คดีล้มละลายอาญาที่ปรากฏความผิดทางอาญาที่บัญญัติไว้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงอยู่ภายใต้กระบวนการสืบสวนและสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

4.1.1 บทกำหนดโทษทางอาญาในส่วนของกรณีล้มละลาย

หากแบ่งตามความรับผิดชอบทางอาญาตามฐานะของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

บทบัญญัติของความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายนั้น ได้บัญญัติการกระทำของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความผิดทั้งที่เป็นการกระทำของลูกหนี้เจ้าหนี้และบุคคลภายนอก

1. การกระทำของลูกหนี้

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้บัญญัติให้การกระทำต่างๆ ของลูกหนี้เป็นความผิด มีทั้งการกระทำที่เกิดก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และการกระทำของลูกหนี้นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนกระทั่งพ้นจากการล้มละลาย การกระทำก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ หากลูกหนี้ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ถือว่าลูกหนี้กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับล้มละลาย ได้แก่

มาตรา 164 ในระหว่างเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลายหรือภายหลังนั้น แต่ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ลูกหนี้คนใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน หนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

- 1) ยักยอก ชุกซ่อน ทำลาย ก่อความชำรุดหรือเปลี่ยนแปลงดวงตรา สมุดบัญชี หรือเอกสารอันเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของตน หรือรู้เห็นเป็นใจด้วยการกระทำนั้น ๆ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า มิได้มีเจตนาปกปิดสภาพแห่งกิจการของตน

ถ้าปรากฏว่า ดวงตรา สมุดบัญชี หรือเอกสารสูญหาย ชำรุดหรือเปลี่ยนแปลงให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ลูกหนี้เป็นผู้กระทำ

- 2) ละเว้นจดข้อความอันเป็นสาระสำคัญ หรือจดข้อความเท็จลงในสมุดบัญชี หรือเอกสารอันเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของตน หรือรู้เห็นเป็นใจในการนั้น
- 3) นำทรัพย์สินซึ่งได้มาโดยเชื่อและยังมิได้ชำระราคาไปจำหน่าย จำนอง หรือจำหนาย เว้นแต่การนั้นเป็นปกติธุระของลูกหนี้ และพิสูจน์ได้ว่ามิได้มีเจตนาลักลอบ
- 4) รับสินเชื่อบุคคลอื่นโดยใช้อุบายหลอกลวงหรือชุกซ่อน โอน หรือส่งมอบทรัพย์สินของตนโดยทุจริต หรือกระทำ หรือยอมให้ผู้อื่นกระทำให้ทรัพย์สินของตนต้องมีภาระผูกพันขึ้นโดยทุจริต หรือยอมหรือสมยอมกับบุคคลอื่นให้ศาลพิพากษาให้ตนต้องชำระหนี้ซึ่งตนมิควรต้องชำระ

มาตรา 166 ลูกหนี้คนใดมีหนี้เนื่องในการค้าหรือธุรกิจอยู่ในขณะที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

- (1) เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบถามหรือศาลทำการไต่สวน ลูกหนี้ไม่สามารถให้เหตุผลอันสมควรถึงการที่ได้เสียทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมากในระหว่างเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ล้มละลายหรือภายหลังนั้นแต่ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์
- (2) กระทำหนี้สินอันพึงขอรับชำระได้ในคดีล้มละลาย โดยไม่มีเหตุอันน่าเชื่อว่าจะสามารถชำระหนี้หนี้ได้

มาตรา 167 บุคคลซึ่งประกอบพาณิชย์กิจตามที่ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนพาณิชย์คนใด ไม่มีบัญชีย้อนหลังขึ้นไปสามปีนับแต่วันที่ถูกละเมิดพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ซึ่งจะแสดงให้เห็นการประกอบพาณิชย์กิจหรือฐานะการเงินของตนอย่างเพียงพอ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการบัญชีซึ่งใช้อยู่ในเวลานั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

การกระทำของลูกหนี้ในขณะที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งเป็นการกระทำนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนกระทั่งพ้นจากการล้มละลาย ได้แก่

มาตรา 165 ในระหว่างเวลาตั้งแต่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ จนถึงเวลาที่พ้นจากล้มละลาย ลูกหนี้คนใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

(1) รับสินเชื่อกจากผู้อื่นมีจำนวนตั้งแต่หนึ่งร้อยบาทขึ้นไป โดยมีได้แจ้งให้ผู้นั้นทราบว่าตนถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลาย

(2) ประกอบการค้าหรือธุรกิจโดยใช้นามตัวหรือนามสมญาผิดจากที่ตนถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลาย และในการนั้นได้รับสินเชื่อกจากผู้บุคคลอื่นโดยมิได้แจ้งให้ผู้นั้นทราบว่าตนถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลาย

(3) ประกอบการค้าหรือธุรกิจโดยใช้นามตัวหรือนามสมญาผิดไปจากที่ตนถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลาย โดยมีได้โฆษณาการดังต่อไปนี้ในหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อยสองฉบับ

ก.นามตัวและนามสมญาที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลาย

ข.ตำบลที่ตนประกอบการค้าหรือธุรกิจในขณะที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์

ค.นามตัวและนามสมญาซึ่งประสงค์จะใช้ต่อไปในการค้าหรือธุรกิจ

ง.ลักษณะของการค้าหรือธุรกิจที่ธุรกิจที่จะประกอบต่อไป

จ.ตำบลที่จะประกอบการค้าหรือธุรกิจ

มาตรา 169 เมื่อศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ลูกหนี้คนใดซ่อนตัวหรือหลบไปเสียจากที่ ๆ เคยอยู่ หรือที่ทำการค้า หรือประกอบธุรกิจแห่งสุดท้าย หรือออกไปนอกราชอาณาจักร โดยเจตนา หลีกเลียงหมายเรียกหรือหมายนัดของศาลในคดีล้มละลาย หรือหลีกเลียงการที่จะถูกสอบสวน หรือไต่สวนเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของตน หรือทำให้เกิดความลำบากขัดข้องแก่กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 170 เมื่อศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ลูกหนี้คนใดกระทำการฉ้อฉล หรือให้ หรือเสนอให้ หรือตกลงว่าจะให้ประโยชน์ใด ๆ แก่เจ้าหนี้ โดยมุ่งหมายที่จะได้รับความยินยอมของเจ้าหนี้ นั้นในการของประนอมหนี้ หรือข้อตกลงเกี่ยวกับกิจการหรือการล้มละลายของตน หรือเพื่อมิให้มีการคัดค้านการขอลดจากล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

การกระทำของลูกหนี้ก่อนถูกพิทักษ์ทรัพย์และขณะถูกพิทักษ์ทรัพย์

มาตรา 168 ในระหว่างเวลาหกเดือนก่อนมีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลายหรือภายหลังนั้น แต่ก่อนเวลาที่พ้นจากล้มละลาย ลูกหนี้คนใดออกไปหรือพยายามจะออกไปนอกราชอาณาจักร โดยนำทรัพย์สินซึ่งตามกฎหมายต้องเอาไว้แบ่งใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ราคาเกินกว่าหนึ่งร้อยบาทออกไปด้วย เว้นแต่

จะพิสูจน์ได้ว่ามิได้มีเจตนาฉ้อฉล มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปีหรือทั้งปรับทั้งจำ

2. บุคคลที่ต้องรับผิดชอบร่วมกับลูกหนี้

ในการกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายของลูกหนี้ หากว่าลูกหนี้เป็นนิติบุคคลหรือมีตัวแทน พระราชบัญญัติล้มละลาย ฯ ได้กำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจกระทำการแทนลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบทางอาญาเช่นเดียวกับลูกหนี้

มาตรา 175 บุคคลดังต่อไปนี้มีหน้าที่และความรับผิดชอบทางอาญาเช่นเดียวกับลูกหนี้ สำหรับกิจการที่ตนได้กระทำในขณะที่เป็นผู้ประกอบการงานของลูกหนี้

- (1) ถ้าลูกหนี้เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งได้จดทะเบียน หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งสอดเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการงาน หรือผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนนั้น
- (2) ถ้าลูกหนี้เป็นบริษัทจำกัด ผู้เริ่มก่อการ กรรมการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ชำระบัญชีของบริษัทนั้น
- (3) ถ้าลูกหนี้เป็นนิติบุคคลอื่นนอกจากที่กล่าวไว้ใน (1) และ (2) ผู้จัดการหรือผู้ชำระบัญชีของนิติบุคคลอื่น
- (4) ถ้าลูกหนี้มีตัวแทน หรือลูกจ้างเป็นผู้ประกอบการงาน ตัวแทนหรือลูกจ้างของลูกหนี้
- (5) ถ้าลูกหนี้ตาย ทายาท ผู้จัดการมรดก หรือผู้ปกครองทรัพย์สินของลูกหนี้

นอกจากที่พระราชบัญญัติล้มละลาย ฯ จะได้บัญญัติไว้ในมาตรา 175 แล้ว บุคคลอื่นอาจต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกหนี้ตามหลักประมวลกฎหมายอาญา เรื่อง ตัวการ (มาตรา 83) ผู้ใช้ (มาตรา 84) ผู้สนับสนุน (85)

3. เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย หากเจ้าหนี้นำหนี้อันเป็นเท็จมายื่นคำขอรับชำระหนี้ ย่อมมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียของเจ้าหนี้อื่น ทั้งเป็นผลให้เจ้าหนี้อื่นได้รับชำระหนี้้น้อยลง พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้บัญญัติความผิดอาญาจากการกระทำของเจ้าหนี้ไว้ ได้แก่

มาตรา 171 เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้คนใดกล่าวอ้างหรือขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย หรือการขอประนอมหนี้ หรือในการตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้โดยไม่เป็นความจริงในส่วนสาระสำคัญ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ามิได้มีเจตนาฉ้อฉล มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 172 เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้คนใด เรียก หรือรับ หรือยินยอมที่จะรับทรัพย์สินหลักประกันหรือผลประโยชน์ใด ๆ ไว้เป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่น เพื่อที่จะยินยอมหรือไม่คัดค้านในการขอประนอมหนี้ หรือการขอลดจากล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าเท่าของราคาผลประโยชน์อันมิควรได้นั้น

4. บุคคลอื่น

มาตรา 173 ผู้ใดรู้ว่าได้มีหรือจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วยกย้าย ชุกซ่อน รับ จำหน่าย หรือจัดการแก้อภัยสินของลูกหนี้โดยเจตนาทุจริต มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสอง เท่าราคาทรัพย์สินนั้น หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้โฆษณา คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ในราชกิจจานุเบกษาและหนังสือพิมพ์รายวันแล้ว บุคคลทุกคนได้ทราบว่ามีคำสั่ง นั้น

มาตรา 174 ผู้ใดกล่าวอ้างโดยไม่เป็นความจริงว่าตนเป็นหนี้เจ้าหนี้โดยมุ่งหมายที่จะได้ดูหรือคัด สำเนาเอกสารใดๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้า ร้อยบาท

4.2 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา และ ความรับผิดชอบทางอาญา ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

จากการวิเคราะห์เนื้อหาในบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายนั้น ส่วนใหญ่เป็นการกำหนด ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างเอกชน ในฐานะเป็นเจ้าหนี้ และลูกหนี้ ในทรัพย์สินของลูกหนี้ภายหลัง ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย โดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุม เพื่อให้กระบวนการ จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ การเก็บรวบรวมเพื่อแจกจ่ายชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายเป็นไปโดยสำเร็จลุล่วงโดยไม่ กระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้พื้นฐานการแบ่งสรรทรัพย์สินของลูกหนี้โดย ยุติธรรม กฎหมายล้มละลายจึงจัดอยู่ในประเภทกฎหมายมหาชนในทางเศรษฐกิจ

เพื่อที่จะบังคับใช้กฎหมายล้มละลายให้บรรลุเป้าหมายในการเก็บรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อจัดสรรแก่บรรดาเจ้าหนี้โดยมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและความน่าเชื่อถือของประเทศ ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องมีอำนาจบังคับเหนือเอกชน หรือที่เรียกว่า สภาพบังคับโดยการกำหนดความรับผิด และโทษในทางอาญาไว้ในกฎหมายล้มละลาย ระบุให้การกระทำ หรือการงดเว้นไม่กระทำที่ฝ่าฝืนต่อ ระเบียบ อันเป็นการขัดขวางหรือไม่กระทำการใดๆ อันเป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมทรัพย์สินของ ลูกหนี้ และทำให้เกิดความขัดข้องต่อการดำเนินการในกระบวนการล้มละลาย และมีบทลงโทษ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ ซึ่งทำการทุจริต อันเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา ด้วย ดังนั้นเมื่อเป็นความผิดและจำต้องรับโทษ และเมื่อความผิดตามกฎหมายล้มละลายเป็นความผิด ในทางอาญา ดังนั้น ในเบื้องต้นจึงต้องนำหลักทั่วไปของความรับผิดในทางอาญาตามบทบัญญัติทั่วไป ในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับด้วย ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 17 ว่า

“บทบัญญัติในภาค 1 ประมวลกฎหมายนี้ ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดอาญาตามกฎหมายอื่น ด้วย เว้นแต่ กฎหมายนั้นๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

อันเป็นการแสดงถึงวิธีการนำบทบัญญัติในกฎหมายฉบับหนึ่งไปใช้บังคับในกฎหมายฉบับอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้น ความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลาย จึงต้องตกอยู่ภายใต้บทบังคับของ หลักความรับผิดในทางอาญาโดยทั่วไปเป็นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ดูจากลักษณะของ ความผิดในทางล้มละลายแล้ว จะเห็นได้ว่า ความผิดตามกฎหมายล้มละลายนั้น จัดเป็นสภาพ

ความผิดทางเทคนิคกล่าวคือ เป็นความผิดประเภทที่เกิดจากข้อห้าม (Mala Prohibita) ซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะของความผิดตามกฎหมายอาญา อันจัดเป็นประเภทความผิดในตัวเอง (Mala In Se) โดยมุ่งคุ้มครองความสงบเรียบร้อยในสังคม และรักษาระดับศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมแก่สภาพและลักษณะแห่งความผิด ทั้งนี้เพื่อให้การใช้กฎหมายดังกล่าวเป็นเครื่องมือควบคุมลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้มีประสิทธิภาพ กฎหมายล้มละลายจึงได้มีบทบัญญัติในทำนองยกเว้นจากหลักความรับผิดในทางอาญา โดยทั่วไปอยู่หลายประการ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะพิเศษของกฎหมายล้มละลายที่แตกต่างไปจากกฎหมายอาญา หากมีบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายยกเว้นในทำนองดังกล่าวโดยชัดแจ้งไว้ในกรณีใดก็ย่อมไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในตอนท้ายแห่ง มาตรา 17 แล้วว่า “.....เว้นแต่กฎหมายนั้นๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

กล่าวโดยเฉพาะความรับผิดและโทษในทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายมีข้อแตกต่างจากประมวลกฎหมายอาญา คือ

1. เจตนาในการกระทำความผิด

โดยหลักทั่วไปแล้ว บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญา ก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะเข้ากรณีแห่งข้อยกเว้น ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 59 วรรค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า

“บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญา ก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิด เมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา”

กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้ต้องรับผิด แม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา นั้น เป็นข้อยกเว้นที่ไม่คำนึงถึงเจตนาในการกระทำความผิด หรือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด แต่คำนึงถึงผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ หากตามข้อเท็จจริงมีผลแห่งการกระทำประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดแล้ว ผู้กระทำที่ก่อให้เกิดผลก็จะต้องรับผิดในทางอาญาสำหรับความผิดนั้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกรณีที่ให้บุคคลต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา นี้ เป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป จึงต้องตีความโดยเคร่งครัด กล่าวคือ จะต้องมิมีบทบัญญัติของกฎหมายโดยชัดแจ้งให้เห็นเป็นอย่างอื่น มิฉะนั้นแล้ว การที่บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญา ก็ย่อมจะต้องมีองค์ประกอบในเรื่องกระทำโดยเจตนาตาม มาตรา 59 วรรค 1 อยู่ด้วยเสมอ

สำหรับบทบัญญัติแห่งความผิดเกี่ยวกับระเบียบอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือพฤติกรรมของเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือบุคคลภายนอก หรือฐานความผิดในคดีล้มละลายบางเรื่องมีลักษณะที่สลับซับซ้อนหรือคาบเกี่ยว ยากที่จะพิสูจน์ได้แน่ชัดว่า แท้ที่จริงแล้วผู้กระทำมีเจตนาหรือไม่อย่างไร แต่เมื่อได้คำนึงถึงหลัก “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” แล้ว ผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นและรัฐได้รับความเสียหาย จึงนับว่า มีส่วนชี้ให้เห็นถึงพฤติการณ์ในทางทุจริต ด้วยเหตุนี้ฐานความผิดบางลักษณะที่ยากแก่การพิสูจน์ในเรื่องเจตนา กฎหมายล้มละลายจึงได้บัญญัติโดยชัดแจ้ง ให้ยกเว้นจากหลักทั่วไป กล่าวคือ ให้ผู้กระทำต้องรับผิดในทางอาญาโดยไม่คำนึงถึงเจตนา ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 161 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

“มาตรา 161 ลูกหนี้คนใดฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งมาตรา 67 (3) โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควร มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาทหรือจำคุกไม่เกินสองเดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ”

โดยมาตรา 67 (3) ว่าด้วยเรื่อง การฝ่าฝืนข้อห้ามห้ามมิให้ลูกหนี้ออกไปนอกราชอาณาจักร ทำให้ได้ หากลูกหนี้ออกไปนอกราชอาณาจักรหรือศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ออกไปนอกราชอาณาจักรแล้ว เว้นแต่ ศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะอนุญาตเป็นหนังสือ

“มาตรา 162 ลูกหนี้คนใดฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งมาตรา 64 มาตรา 65 มาตรา 79 หรือมาตรา 80 โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควร หรือขัดขึ้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 16 (1) มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินสี่เดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ”

มาตรา 64 กำหนดให้ ลูกหนี้ซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์แล้วต้องไปประชุมเจ้าหนี้ทุกครั้ง และตอบคำถามเจ้าพนักงาน กรรมการเจ้าหนี้ หรือเจ้าหนี้ ในเรื่องเกี่ยวกับกิจการ ทรัพย์สิน ของลูกหนี้

มาตรา 65 กำหนดให้ลูกหนี้ต้องช่วยเป็นธุระในการจำหน่ายทรัพย์สินและการแบ่งทรัพย์สินในระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลาย รวมทั้งการทำสัญญาประกันชีวิต

มาตรา 79 บุคคลล้มละลายที่ถูกปลดล้มละลาย มีหน้าที่ช่วยในการจำหน่ายและแบ่งทรัพย์สินของตนซึ่งตกอยู่กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หากไม่ช่วยศาลมีอำนาจเพิกถอน คำสั่งปลดล้มละลายได้

มาตรา 80 บุคคลล้มละลายซึ่งถูกปลดจากล้มละลายโดยให้ใช้เงินแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

มาตรา 16 (1) เมื่อศาลได้รับฟ้องคดีล้มละลาย โดยเจ้าหนี้ยื่นฟ้องได้ว่าลูกหนี้ได้กระทำการหลบหนี หรือปกปิด ซุกซ่อน ทรัพย์สิน หรือกำลังกระทำการฉ้อโกงเจ้าหนี้ โดย เจ้าหนี้ขอให้ศาลมีคำสั่ง (1) ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าไปในเคหสถานเพื่อตรวจสอบทรัพย์สิน ฯลฯ และมีอำนาจสอบสวนลูกหนี้ หรือ มีหมายเรียกลูกหนี้มาสอบสวนได้ โดยหากลูกหนี้ขัดขวางหรือฝ่าฝืน ลูกหนี้ต้องรับโทษในทางอาญา ปรับและจำคุก ตามมาตรา 162

ดังนั้นความในมาตรา 161 จึงเป็นการกระทำที่มีได้ให้คำนึงถึงเจตนาแห่งการกระทำเท่านั้น ส่วนในความมุ่งหมายแห่งการกระทำ หรือความประสงค์ต่อผลยังคงต้องเป็นองค์ประกอบความผิดมาตรา 161 นั้นอยู่

ข้อยกเว้นหลักเจตนา ยกเว้นเฉพาะเจตนาธรรมดาเท่านั้น แต่ไม่ยกเว้นไปถึงเจตนาพิเศษ ส่วนบทบัญญัติตามมาตราอื่น ๆ ในพระราชบัญญัติล้มละลาย ก็ยังคงต้องมียกเว้นประกอบในเรื่องเจตนากระทำผิดตามหลักทั่วไปอยู่ด้วยเสมอ หรือมียกเว้นประกอบในเรื่องเจตนาพิเศษ ประกอบ เช่น บทกำหนดโทษแก่บุคคลล้มละลายทุจริต ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีบทลงโทษทางอาญาแก่บุคคลที่ทุจริตโดยมีการบัญญัติถึงลักษณะของการกระทำอันเป็นองค์ประกอบภายนอกโดยให้ถือว่า เป็นบุคคลล้มละลายทุจริตด้วย ซึ่งมีการนิยาม ความหมายว่า “บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึง มาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือเป็นบุคคลล้มละลายอันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน”

มาตรา 163 ลูกหนี้กระทำความผิดโดย ฝ่าฝืน มาตรา 23 ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินภายหลังทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แล้ว มาตรา 30 ลูกหนี้ต้องชี้แจงเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของ

ลูกหนี้ ภายหลังเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว หรือมาตรา 67 (1) ลูกหนี้ต้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนดจำนวนเงินเพื่อใช้จ่ายเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว โดยต้องส่งเงินหรือทรัพย์สินที่เหลือให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือ (2) เมื่อลูกหนี้ได้ทรัพย์สินอย่างใดต้องรายงานเป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ และ ต้องแสดงบัญชีรับจ่ายเสนอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทุกระยะหกเดือน

มาตรา 164 กำหนดโทษกรณีที่ลูกหนี้ยักยอก ซุกซ่อน ทำลาย ทรัพย์สินหรือมีเจตนาฉ้อฉล โดยทุจริตก่อให้เกิดภาวะผูกพันในทรัพย์สินของตนเองในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายหลังนั้น แต่ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

มาตรา 165 กำหนดโทษกรณีที่ลูกหนี้รู้ว่ามีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนถึงเวลาพ้นจากล้มละลาย ทำนิติกรรมใดๆ เช่นรับสินเชื่อจากผู้อื่น การประกอบการค้าหรือธุรกิจโดยใช้นามตัวหรือนามสมญาที่ผิดจากที่ตนถูกพิทักษ์ทรัพย์ หรือล้มละลาย หรือประกอบการค้าโดยมีผู้อื่นบังหน้า เป็นต้น

มาตรา 166 ลูกหนี้ประกอบการค้าหรือธุรกิจขณะที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์และก่อนหนึ่งปีมีการขอให้ล้มละลาย และมีหนี้สิน โดยไม่สามารถให้เหตุผลอันสมควรได้ หรือก่อหนี้สินที่ไม่มีเหตุอันน่าเชื่อว่าจะสามารถชำระหนี้

มาตรา 167 ลูกหนี้ไม่มีบัญชีพาณิชย์ยกย้อนหลังสามปี

มาตรา 168 ลูกหนี้ออกไปหรือพยายามจะออกไปนอกราชอาณาจักร หกเดือนก่อนมีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายหลังนั้น แต่ก่อนที่จะพ้นจากล้มละลาย โดยเอาทรัพย์สินที่จะใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ออกไปด้วย

มาตรา 169 ลูกหนี้ซ่อนตัวหรือหลบไปเสียจากที่เคยอยู่ โดยเจตนาหลีกเลี่ยงหมายเรียกหรือหมายนัดของศาลในคดีล้มละลาย หรือหลีกเลี่ยงการถูกสอบสวน หรือไต่สวนเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของตน หรือทำให้เกิดความลำบากขัดข้องแก่กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย

มาตรา 170 ลูกหนี้ทำการฉ้อฉล ภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว โดยมีเจตนาพิเศษให้ผลประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เพื่อการประนีประนอมหนี้ หรือเพื่อมิให้มีการคัดค้านการขอลดจากล้มละลาย

ดังนั้นบทกำหนดโทษที่บัญญัติไว้ข้างต้นจึงต้องนำเรื่องหลักกฎหมายอาญาทั่วไปมาใช้บังคับในเรื่องเจตนาพิเศษ “โดยทุจริต” ตามนิยามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) หมายความว่า “เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองและผู้อื่น” มาปรับใช้ประกอบองค์ประกอบความรับผิดทางอาญาด้วย

ดังนั้นความหมายคำว่า “ทุจริต” ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงมีความหมายขยายความเพิ่มเติมจากความหมายโดยทุจริตตามกฎหมายอาญาโดยทั่วไปในความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกง หรือการฉ้อโกงประชาชน เนื่องจากการขยายความ ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในนิยาม ความหมาย “บุคคลล้มละลายทุจริต” ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรา 161-170 เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งสิ้น

2. การลงโทษผู้พยายามกระทำความผิด

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 ได้บัญญัติให้ผู้กระทำความผิดในชั้นพยายาม รับโทษน้อยกว่าผู้กระทำความผิดสำเร็จ กล่าวคือ ต้องระวางโทษเพียงสองในสามส่วน ของโทษที่กฎหมาย

กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น แต่ในกรณีที่ เป็นลักษณะความผิดร้ายแรงและความเสียหายที่เกิดขึ้น กระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของรัฐเป็นส่วนรวม กฎหมายก็อาจบัญญัติยกเว้นไปในทางที่ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยพยายามต้องรับโทษเท่ากับผู้กระทำความผิดสำเร็จ เช่น มาตรา 107, 108, 109, 110 และ 128

สำหรับกฎหมายล้มละลาย ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่มีโทษในทางอาญาฉบับหนึ่งก็ได้มี บทบัญญัติยกเว้นหลักการลงโทษผู้พยายามกระทำความผิด โดยให้ผู้พยายามกระทำความผิดต้องรับ โทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากหากลูกหนี้หลบหนีหรือพยายามหลบหนีออก นอกราชอาณาจักร ย่อมทำให้กระบวนการในการรวบรวมทรัพย์สินต่าง ของลูกหนี้นี้ย่อมต้องหยุดชะงัก และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ตามที่ปรากฏในบทบัญญัติ มาตรา 168 ดังนั้น หากลูกหนี้ พยายามจะออกไปนอกราชอาณาจักร โดยนำทรัพย์สินซึ่งตามกฎหมายต้องเอาไว้แบ่งใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ ราคาเกินกว่าหนึ่งร้อยบาทออกไปด้วย จักต้องรับโทษเท่ากับความสำเร็จ

3. การลงโทษผู้สนับสนุนการกระทำความผิด

ผู้สนับสนุนการกระทำความผิด หมายถึง ผู้ช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่น กระทำความผิด ก่อนหรือขณะกระทำความผิด แม้ผู้กระทำความผิดจะมีได้รู้ถึงการช่วยเหลือหรือให้ ความสะดวกนั้นก็ตาม ซึ่งต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดที่ สนับสนุนนั้น (มาตรา 86)

หลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดโทษมากน้อยลดหลั่นกันในระหว่างตัวการผู้ใช้ , ผู้โฆษณาและผู้สนับสนุนการกระทำความผิด หากข้อเท็จจริงได้ความว่า ผู้กระทำเป็นเพียงผู้สนับสนุนการ กระทำความผิด มิใช่ตัวการ ก็ต้องระวางโทษเพียงสองในสามส่วนของโทษที่ตัวการพึงได้รับ

แต่หลักในเรื่องการลงโทษผู้สนับสนุนดังกล่าวนี้ ประมวลกฎหมายอาญาเองก็ได้มีข้อยกเว้น อยู่หลายมาตรา กล่าวคือ อาจเป็นข้อยกเว้นไปในทางที่ให้ผู้สนับสนุนรับโทษน้อยลงหรือไม่ต้องรับ โทษเลย หรือในทางตรงกันข้ามให้ผู้สนับสนุนต้องรับโทษหนักขึ้นกว่าธรรมดา คือให้ได้รับโทษเท่ากับ ตัวการในความผิดนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งลักษณะความผิดตลอดจนผลเสียหายที่ เกิดขึ้น เช่น มาตรา 106 ให้ผู้สนับสนุนในความผิดลหุโทษ ไม่ต้องรับโทษส่วนมาตรา 111 ให้ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดตามมาตรา 107 ถึง มาตรา 110 หมายความว่า ด้วยความผิดต่อองค์ พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับ ตัวการในความผิดนั้น และมาตรา 129 ให้ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดใดๆ ในหมวดความผิดต่อ ความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักรต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้น นอกจาก มาตราต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปรากฏอยู่ในมาตรา 314 ที่ให้ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดฐาน จับตัวไปเรียกค่าไถ่ตามมาตรา 313 ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้นเช่นเดียวกัน

ข้อยกเว้น หลักการลงโทษผู้สนับสนุนการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ ก็ได้มีบัญญัติอยู่ใน กฎหมายล้มละลาย เช่นเดียวกับข้อยกเว้นหลักการลงโทษผู้พยายามกระทำความผิดที่ได้กล่าวมาใน ข้อ 2 ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษ โดยให้ผู้สนับสนุนต้องรับโทษเท่าตัวการ เมื่อพิจารณาจากตัวบทมาตราต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติล้มละลาย ซึ่งบัญญัติถึงการกระทำที่เป็น ความผิดแล้ว จะเห็นได้ว่า ข้อยกเว้นนี้ปรากฏอยู่หลายมาตราด้วยกัน เช่น มาตรา 175

มาตรา 175 บุคคลดังต่อไปนี้มีหน้าที่และความรับผิดชอบทางอาญาเช่นเดียวกับลูกหนี้ สำหรับกิจการที่ตนได้กระทำในขณะที่เป็นผู้ประกอบการงานของลูกหนี้

- (1) ถ้าลูกหนี้เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งได้จดทะเบียน หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งสอดเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการงาน หรือผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนนั้น
- (2) ถ้าลูกหนี้เป็นบริษัทจำกัด ผู้เริ่มก่อการ กรรมการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ชำระบัญชีของบริษัทนั้น
- (3) ถ้าลูกหนี้เป็นนิติบุคคลอื่นนอกจากที่กล่าวไว้ใน (1) และ (2) ผู้จัดการหรือผู้ชำระบัญชีของนิติบุคคลนั้น
- (4) ลูกหนี้มีตัวแทนหรือลูกจ้างเป็นผู้ประกอบการงานตัวแทนหรือลูกจ้างของลูกหนี้
- (5) ถ้าลูกหนี้ตาย ทายาท ผู้จัดการมรดก หรือผู้ปกครองทรัพย์สินของลูกหนี้

ดังนั้น บุคคลที่ต้องรับผิดชอบร่วมกับลูกหนี้ (กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจกระทำการแทนลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบทางอาญาเช่นเดียวกับลูกหนี้) ดังนั้น บุคคลดังปรากฏในมาตรา 175 จึงเป็นบุคคลที่ต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกหนี้ ตามหลักประมวลกฎหมายอาญาเรื่องตัวการ (มาตรา 83) ผู้ใช้ (มาตรา 84) และผู้สนับสนุน (มาตรา 86)

ในเรื่องผู้พยายามกระทำความผิดและผู้สนับสนุนการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีข้อแตกต่างจากพระราชบัญญัติล้มละลาย กล่าวคือ การพยายามกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ได้บัญญัติถึงการกระทำในลักษณะที่อยู่ในขั้นพยายามไว้ในตัวบทแห่งความผิดนั้นเองเช่นเดียวกับผู้สนับสนุน ก็ได้บัญญัติถึงลักษณะแห่งการกระทำที่เกี่ยวข้องและอยู่ในข่ายการเป็นผู้สนับสนุนไว้ในตัวบทบัญญัติแห่งความผิดนั้นโดยตรง ดังนั้นหากปรากฏข้อเท็จจริงเข้าองค์ประกอบแห่งการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดแล้ว บุคคลนั้นก็ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นโดยไม่ต้องวินิจฉัยว่าเป็นการกระทำความผิดสำเร็จหรืออยู่ในขั้นพยายามหรือเป็นแค่ผู้สนับสนุน

ส่วนประมวลกฎหมายอาญา เป็นเรื่องที่ศาลจะต้องนำข้อเท็จจริงที่ได้ความมาวินิจฉัยเองว่าพฤติการณ์หรือลักษณะแห่งการกระทำ เป็นการกระทำความผิดสำเร็จ หรืออยู่ในขั้นพยายาม หรือเป็นผู้สนับสนุน หรือตัวการอยู่ในข่ายที่จะต้องนำมาพิจารณาด้วย

ข้อแตกต่างที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งระหว่างผู้สนับสนุนการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญากับผู้สนับสนุนการกระทำความผิดตามกฎหมายล้มละลาย ก็คือ ผู้สนับสนุนตามประมวลกฎหมายอาญาต้องเป็นผู้ที่ให้การช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่นกระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิดเท่านั้น หากกรณีเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกภายหลังที่กระทำความผิดแล้ว ก็ย่อมมิใช่ผู้สนับสนุนตามความหมายในมาตรา 86 แต่อาจเป็นความผิดต่างหากตามมาตราอื่นได้ เช่น ก.กำลังลักทรัพย์ของ ข.อยู่ ขณะที่กำลังจะขนของจากที่ตั้งเดิมของทรัพย์ เห็น ค.ซึ่งเป็นเพื่อนเดินผ่านมา จึงเรียกให้ช่วย ค.เข้ามาช่วย ก.ขนของด้วยในระหว่างนั้น ค.ย่อมมีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนการลักทรัพย์ เพราะเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกก่อนหรือขณะกระทำความผิด แต่หากเป็นกรณีที่การลักทรัพย์ได้สำเร็จเสร็จสิ้นลงแล้ว ก.จึงส่งของที่ลักมาให้ ค.ช่วย

ถือเพื่อนำไปส่งที่บ้าน ค. ย่อมไม่มีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนการลักทรัพย์ เพราะกรณีเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวก ภายหลังจากการกระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตาม หากพฤติการณ์ดังกล่าวของ ค. เข้าองค์ประกอบแห่งความผิดตามมาตราอื่นแล้ว ค.ย่อมมีความผิดต่างหากตามมาตราอื่น ๆ เช่น ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ค. ย่อมมีความผิดฐานรับของโจรตามมาตรา 357 เนื่องจากการเป็นความช่วยเหลือพาเอาไปเสียซึ่งทรัพย์อันได้มาโดยการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์

แต่สำหรับผู้สนับสนุนการกระทำความผิดตามกฎหมายล้มละลาย นอกจากจะหมายถึง เป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่นกระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิดแล้ว ยังหมายรวมถึงเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกภายหลังจากการกระทำความผิดด้วย ทั้งจะต้องรับโทษเท่ากับตัวการในความผิดนั้น

4. บทลงโทษทางอาญาของเจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้ และบุคคลอื่น

นอกจากจะมีบทลงโทษทางอาญาสำหรับตัวบุคคลล้มละลายทุจริต หรือ ลูกหนี้ที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติในระเบียบวิธีการเพื่อให้การดำเนินกระบวนการล้มละลายดำเนินการได้อย่างลุล่วงแล้ว พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้มีบทลงโทษทางอาญากับบุคคลที่เป็นเจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้ โดยมีบทบัญญัติว่า เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย หากเจ้าหนี้นำหนี้อันเป็นเท็จมายื่นคำขอรับชำระหนี้ ย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นได้เสียของเจ้าหนี้อื่น ทั้งเป็นผลให้เจ้าหนี้อื่นได้รับชำระหนี้น้อยลง พระราชบัญญัติล้มละลาย ได้บัญญัติความผิดอาญาจากการกระทำของเจ้าหนี้ไว้ เช่น มาตรา 171 , มาตรา 172 , มาตรา 173 และมาตรา 174

มาตรา 171 เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้คนใดกล่าวอ้าง หรือขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย หรือการขอประนอมหนี้ หรือในการตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้โดยไม่เป็นความจริงในส่วนสาระสำคัญ

มาตรา 172 เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้คนใด เรียกหรือรับหรือยินยอมที่จะรับทรัพย์สินหลักประกันหรือผลประโยชน์ใด ไว้เป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นเพื่อที่จะยินยอมหรือไม่คัดค้านในการขอประนอมหนี้หรือการขอปลดจากล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าเท่าของราคาผลประโยชน์อันมิควรได้นั้น

ความผิดต่อบุคคลอื่น

มาตรา 173 ผู้ใดรู้ว่าได้มีหรือจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ยักยอก ซุกซ่อน รับ จำหน่าย หรือจัดการแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเจตนาทุจริตมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองเท่าราคาทรัพย์สินนั้น หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 174 ผู้ใดกล่าวอ้างโดยไม่เป็นความจริงว่าตนเป็นเจ้าหนี้โดยมุ่งหมายที่จะได้ดูหรือคัดสำเนาเอกสารใดๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

4. การกำหนดโทษปรับและการกักขังแทนค่าปรับ

มาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลจะพิจารณาให้ปรับผู้กระทำความผิดหลายคนในความผิดอันเดียวกันให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล”

มาตรานี้ได้บัญญัติถึงหลักการกำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดอาญา อธิบายได้ว่าในกรณีที่ความผิดอาญาฐานใด ๆ กฎหมายได้ระวางโทษปรับไว้และข้อเท็จจริงได้ความว่าในการกระทำความผิดครั้งเดียวกันนั้นมีผู้ร่วมกระทำความผิดด้วยกัน (ตัวการ) หลายคน ก็ให้ศาลพิพากษาลงโทษปรับจำเลยแต่ละคนไปไม่เกินอัตราที่ระบุไว้ ซึ่งจำเลยแต่ละคนต้องรับผิดชำระเต็มจำนวนค่าปรับที่ศาลได้กำหนดไว้ อันเป็นการปรับเรียงตัวบุคคลผู้กระทำความผิด เช่น ความผิดฐานเป็นช่องโจร ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 210 ต้องประกอบด้วยจำเลยตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และมีระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท ศาลก็อาจพิพากษาลงโทษปรับจำเลยเรียงตัวไปคนละ 10,000 บาทได้

แต่ในเรื่องกำหนดโทษปรับตามพระราชบัญญัติล้มละลาย บทกำหนดโทษปรับได้บัญญัติเป็นพิเศษไว้ในมาตรา 172 และ มาตรา 173 ว่า “.....ระวางโทษปรับไม่เกินห้าเท่าของราคาผลประโยชน์อันมิควรได้นั้น”

และ มาตรา 173 กรณีความผิดสำหรับบุคคลอื่น “.....ระวางโทษปรับไม่เกินสองเท่าของราคาทรัพย์สินนั้น” อันเห็นได้ว่าแตกต่างไปจากหลักการกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 31 กรณีจึงต้องถือว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย มาตราดังกล่าวได้บัญญัติในเรื่องโทษปรับไว้เป็นอย่างอื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 ตอนท้ายแล้ว แต่ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติเฉพาะดังกล่าว ซึ่งผลจะเป็นว่าศาลจะปรับจำเลยรวมกันหรือแยกเป็นรายตัวก็ได้ ในความผิดครั้งหนึ่ง ๆ (กรรมเดียว) แต่ค่าปรับทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกินจำนวนห้าเท่าของราคาผลประโยชน์อันมิควรได้ หรือ ไม่เกินสองเท่าของราคาทรัพย์สินนั้น นอกจากนั้นลักษณะพิเศษในเรื่องการแบ่งโทษปรับนี้ ยังขยายรวมไปถึงการแบ่งโทษกักขังแทนค่าปรับอีกด้วย แนวคำพิพากษาศาล คือ

ฎีกา กักขังแทนค่าปรับ

ฎีกาที่ 1761/2492

ตามพระราชบัญญัติศุลกากร มาตรา 27 ซึ่งบัญญัติให้ปรับสี่เท่าของราคาของและค่าอากรนั้น ศาลจะปรับจำเลยรวมกัน หรือแยกค่าปรับจำเลยเป็นรายตัวก็ได้ เป็นแต่ว่าต้องให้ค่าปรับรวมกันได้จำนวนสี่เท่าของราคาของและค่าอากร

5. ความผิดในเรื่องค่าปรับ

ตามปกติโทษในทางอาญาจะใช้ลงแก่บุคคล ผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า

“บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

จากหลักในมาตรา 2 เฉพาะแต่บุคคลผู้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้เท่านั้นที่จักต้องรับโทษ ส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่มีส่วนร่วมรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องหรือร่วมลงมือกระทำความผิด ย่อมไม่ต้องรับโทษในทางอาญาด้วย ทั้งโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดดังกล่าวนี้ ต้องเป็นโทษที่มีบัญญัติไว้แล้วในกฎหมายนั้น ๆ

สำหรับโทษปรับนั้นนับเป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 18 (โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้ 1. ประหารชีวิต 2. จำคุก 3. กักขัง 4. ปรับ 5. ริบทรัพย์สิน) และผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาศาล ถ้าไม่ชำระค่าปรับ

ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ (มาตรา 28, 29 ประมวลกฎหมายอาญา)

ในกฎหมายล้มละลายได้กำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 2 สถานด้วยกันคือ จำคุก และปรับ แต่โทษปรับตามกฎหมายล้มละลายมีลักษณะที่แตกต่างไปจากหลักการรับโทษในทางอาญาตาม มาตรา 2 กล่าวคือ มิได้จำกัดเฉพาะแต่บุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น บุคคลอื่น ๆ แม้มิได้เป็นผู้ลงมือกระทำความผิด หรือมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำความผิดก็อาจต้องรับผิดชำระค่าปรับได้ แต่บุคคลอื่น ๆ ดังกล่าวนี้นี้จะต้องเป็นผู้ที่กฎหมายได้ระบุไว้แน่ชัดโดยพิจารณาถึงความเป็นผู้มี ส่วนได้เสียในกิจการนั้น ๆ เป็นต้นว่าให้บุคคลที่อยู่ในฐานะตัวการต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับ ของตัวแทนด้วย

เกี่ยวกับความรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับของบุคคลภายนอก มีข้อสังเกตที่ควรนำมาพิจารณาดังนี้

1. บุคคลภายนอกที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับกฎหมายได้จำกัดเฉพาะตัวบุคคลและฐานความผิด
2. สำหรับตัวบุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรง เช่น ลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือบุคคลอื่น เมื่อได้ถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับแล้ว นับเป็นโทษอาญา ฉะนั้น หากบุคคลดังกล่าวไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาก็จะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับหรือถูกกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นวิธีการบังคับจำเลยในเรื่องโทษปรับตามมาตรา 29 ประมวลกฎหมายอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
3. ความรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับ มีลักษณะเป็นหนี้ร่วม กับจำเลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น บุคคลดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบชำระค่าปรับร่วมกับจำเลยจนครบถ้วน จะอ้างว่าจำเลยผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลพิพากษาให้ปรับนั้น สามารถที่จะชำระค่าปรับได้เองโดยลำพัง หรือจำเลยมีทรัพย์สินที่จะให้ยึดเพื่อชำระค่าปรับได้ จึงให้ไปบังคับเอากับจำเลยก่อน เช่นนี้ อ้างไม่ได้
4. บุคคลภายนอกดังกล่าวนี้จะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับที่จำเลยถูกศาลพิพากษาให้ต้องชำระก็ต่อเมื่อจำเลยได้ชำระค่าปรับนั้น ต่อศาลตามมาตรา 28 หรือจำเลยถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับตามมาตรา 29 จนครบถ้วนจริงๆ แล้วเท่านั้น หากเป็นกรณีที่จำเลยไม่สามารถชำระค่าปรับและไม่มีทรัพย์สินให้ยึดใช้ค่าปรับได้แล้วถูกศาลสั่งให้กักขังแทนค่าปรับซึ่ง มาตรา 30 ให้ถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน ก็จะเอาจำนวนวันที่จำเลยถูกกักขังแทนค่าปรับมาหักจากจำนวนค่าปรับที่ต้องชำระเพื่อให้บุคคลภายนอกรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับน้อยลง หรือพ้นความรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับไม่ได้ กล่าวคือ การกักขังจำเลยแทนค่าปรับเป็นเรื่องเฉพาะตัวของจำเลยเท่านั้น ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ห้ามกักขังจำเลยเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังจำเลยแทนค่าปรับเป็นระยะ เวลาเกินกว่าหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปีก็ได้ อันเป็นวิธีการบังคับจำเลยเกี่ยวกับโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษในทางอาญา จึงไม่มีผลต่อกรณีความรับผิดชอบในเรื่องค่าปรับของบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางแพ่ง และแม้จำเลยจะถูกกักขังแทนค่าปรับจนครบถ้วนจำนวนค่าปรับแล้ว ซึ่งทำให้จำเลยหลุดพ้นจากโทษปรับไป แต่บุคคลภายนอกก็ยังไม่หลุดพ้นในค่าปรับนั้น หรือในกรณีที่จำเลยถูกกักขัง

แทนค่าปรับเต็มทีจนครบกำหนดสองปี เมื่อคิดจำนวนวันที่ถูกกักขังหักค่าปรับแล้วก็ยังไม่ครบถ้วน ซึ่งศาลจะกักขังจำเลยต่อไปไม่ได้ต้องปล่อยตัวไป บุคคลภายนอกก็ยังไม่หลุดพ้นในเรื่องค่าปรับเต็มจำนวนเช่นกัน

4.3 ความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษในส่วนของกฎหมายฟื้นฟูการของลูกหนี้

ส่วนของการฟื้นฟูการของลูกหนี้ได้มีการกำหนดบทลงโทษทางอาญาไว้ในหมวดที่ 3/1 ส่วนที่ 13 บทกำหนดโทษว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูการของลูกหนี้ ตั้งแต่มาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ซึ่งเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองลูกหนี้ เจ้าหนี้ และผู้มีส่วนได้เสียตามกฎหมาย กำหนดฐานความผิดอาญาในการดำเนินกระบวนการฟื้นฟูการของลูกหนี้ นั้น อาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการแสดงข้อมูลอันเป็นเท็จ กลุ่มการกระทำความผิดต่อหน้าที่ กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการเปิดเผยความลับที่ตนได้มาในหน้าที่ และกลุ่มความผิดเกี่ยวกับการให้และรับสินบน และได้กำหนดการกระทำความผิดทางอาญาไว้ใน 2 ลักษณะ คือ การกำหนดห้ามมิให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งและการกำหนดบังคับให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น เมื่อมีการกำหนดการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนข้อห้าม หรือได้กระทำการโดยไม่กระทำตามที่กฎหมายล้มละลายได้กำหนดไว้ให้กระทำ บุคคลที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามก็จะต้องมีความผิดและรับโทษทางอาญาเช่นกัน

โทษตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูการของลูกหนี้ได้มีการบัญญัติไว้รวม 11 มาตราด้วยกัน คือตั้งแต่มาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ดังนี้ คือ

มาตรา 90/80 ผู้ใดยื่นคำร้องขอตามมาตรา 90/3 แบบแสดงความประสงค์จะเข้าประชุมเพื่อเลือกผู้ทำแผน ตามมาตรา 90/22 หรือคำขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูการตามมาตรา 90/26 หรือหนังสือขอให้ผู้ทำแผนออกหนังสือรับรองสิทธิของตนตามมาตรา 90/27 วรรคสาม อันเป็นเท็จในสาระสำคัญซึ่งอาจทำให้ลูกหนี้ เจ้าหนี้ ผู้อื่น หรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/81 ผู้ใดให้ถ้อยคำหรือส่งสมุดบัญชี เอกสาร หรือวัตถุพยานอันเป็นเท็จในสาระสำคัญเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้หรือการฟื้นฟูการของลูกหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน หรือผู้บริหารแผนชั่วคราว ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/82 ผู้ใดฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งมาตรา 90/12 (9) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/83 ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่ออกตามความในมาตรา 90/20 วรรคสอง หรือฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งมาตรา 90/19 มาตรา 90/21 วรรคสาม มาตรา 90/24 วรรคสอง มาตรา 90/34 มาตรา 90/36 มาตรา 90/53 วรรคสอง มาตรา 90/68 วรรคสี่ มาตรา 90/70 วรรคสอง หรือมาตรา 90/73 วรรคสอง โดยไม่มีเหตุอันสมควร ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งปรับ

มาตรา 90/84 ผู้บริหารของลูกหนี้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ไม่ชี้แจงข้อความอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ามิได้มีเจตนาฉ้อฉล

(2) มิได้แจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบภายในกำหนดเวลาสิบห้าวัน เมื่อได้ทราบว่ามีผู้นำหนี้สินอันเป็นเท็จมากล่าวอ้างเพื่อเลือกผู้ทำแผนหรือขอรับชำระหนี้ตามแผน

(3) มิได้แจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบภายในกำหนดสิบห้าวัน เมื่อได้ทราบว่ามีผู้นำหนี้สินอันเป็นเท็จมาขอให้ชำระหนี้ตามมาตรา 90/27 วรรคสาม หรือมาตรา 90/62

(4) ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินทั้งหมดที่มีอยู่รายชื่อและที่อยู่ของเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้ตามมาตรา 90/60 วรรคสี่ หรือมาตรา 90/9 วรรคสอง หรือยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตามมาตรา 90/35 อันเป็นเท็จในสาระสำคัญซึ่งอาจทำให้เจ้าหนี้เสียหาย

ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/85 ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าหนี้หรือผู้อื่น โดยมุ่งหมายที่จะได้รับการสนับสนุนหรือการยอมรับของเจ้าหนี้ในการเลือกผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน หรือการยอมรับหรือการแก้ไขแผน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/86 ผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่น เพื่อที่จะให้ตนเองหรือเจ้าหนี้อื่นสนับสนุนหรือไม่คัดค้านในการเลือกผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน หรือการยอมรับแผนหรือแก้ไขแผน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/87 ผู้ใดล่วงรู้กิจการหรือข้อมูลใด ๆ ของลูกหนี้ที่ได้รับการฟื้นฟูกิจการเนื่องมาจากการปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ที่กำหนดในหมวด 3/1 นี้ อันเป็นกิจการหรือข้อมูลที่ตามปกติวิสัยของลูกหนี้ที่ได้รับการฟื้นฟูกิจการจะพึงสงวนไว้ไม่เปิดเผย ถ้าผู้นั้นนำไปเปิดเผยด้วยประการใด ๆ นอกจากตามหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูกิจการตามหมวด 3/1 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/88 ผู้ใดเป็นผู้บริหารชั่วคราว ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน ผู้บริหารแผนชั่วคราว ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งหมวด 3/1 โดยมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 90/89 ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามความในหมวด 3/1 เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือไม่สั่งการ หรือกระทำการ หรือไม่กระทำการ อันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษตามบทบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

มาตรา 90/90 ให้ลูกหนี้และเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในความผิดตามความในหมวด 3/1 ด้วย

เกี่ยวกับโทษของการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นนี้ มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า กฎหมาย

ล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีการบัญญัติถึงการกระทำที่เป็นความผิดและกำหนดบทลงโทษทางอาญา เกี่ยวกับการล้มละลายไว้หลายมาตรา โดยบทกำหนดโทษในหมวด 7 ส่วนที่ 2 ตั้งแต่มาตรา 161 ถึงมาตรา 175 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2484 ส่วนบทกำหนดโทษในหมวด 3/1 ตั้งแต่มาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ซึ่งเป็นบทกำหนดโทษว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2541 ระยะเวลาของการบังคับใช้กฎหมายนั้น มีผลต่ออัตราโทษตามกฎหมายทั้งสองส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการปรับปรับ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงลักษณะของการกระทำ ความผิดและระยะเวลาที่แตกต่างกัน และเห็นสมควรที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่ทันต่อวิวัฒนาการและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไปอัตราโทษทางอาญาในกฎหมายล้มละลายอาจมีผลต่อสถานการณ์ที่มีผู้กล่าวว่า “บุคคลคนล้มละลายในประเทศไทย เป็นบุคคลที่ล้มละลายแล้วสบาย” (ล้มบนฟูก) บทลงโทษทางอาญาและอัตราโทษประกอบกับวิธีการบังคับใช้กฎหมายอาญาล้มละลายอาจจะมีผลต่อคำกล่าวหาที่อ้างถึงนี้ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อสังเกตดังกล่าวและควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายล้มละลายให้สมบูรณ์ต่อไป

4.4 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา และความรับผิดทางอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ

จากการศึกษาวิเคราะห์กฎหมายอาญาในส่วนกฎหมายฟื้นฟูกิจการมีข้อสังเกตดังนี้คือ ความรับผิดทางอาญาที่ปรากฏในกฎหมายฟื้นฟูกิจการส่วนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายกับความรับผิดทางอาญาที่ปรากฏในกฎหมายล้มละลาย กล่าวคือเป็นการลงโทษอาญาแก่บุคคลใดที่กระทำการหรือฝ่าฝืนไม่กระทำการใดๆ ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดไว้ ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 อันเป็นกฎหมายที่มีสภาพความผิดทางเทคนิค ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น หากแต่กฎหมายฟื้นฟูกิจการจะมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มเติมคือมีผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการ และผู้ทำแผนฟื้นฟูกิจการเข้ามาจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีวิชาชีพเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินและการบริหารกิจการของลูกหนี้ ดังนั้นจึงมีบทลงโทษในส่วนของการกระทำความผิดในด้านการประกอบอาชีพเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และมีบทกำหนดโทษทางอาญาโดยระบุไว้ตามที่ปรากฏในมาตรา 90/88

ดังนั้นในส่วนว่าด้วยเรื่องเจตนาของผู้กระทำความผิดจึงมีลักษณะที่คล้ายกับกฎหมายล้มละลาย กล่าวคือ มีทั้งบทลงโทษทางอาญาที่ต้องการเจตนาซึ่งอาศัยบทนิยามศัพท์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาประกอบ เช่นในเรื่องของทุจริต ประกอบความผิด เช่น ความผิดฐานยื่นเอกสารอันเป็นเท็จ , การให้การเท็จ , การปฏิบัติหน้าที่หรือการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต , การให้สินบน และการรับสินบน เป็นต้น

ดังนั้น การพิจารณาบทบัญญัติในทางอาญา ในเรื่องเจตนา จึงต้องพิจารณาตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาทั่วไป ตามปรากฏในมาตราดังนี้ คือ

มาตรา 90/80 การยื่นเอกสารอันเป็นเท็จในสาระสำคัญที่อาจทำให้ลูกหนี้ เจ้าหนี้ ผู้อื่น หรือประชาชนเสียหาย

มาตรา 90/81 การให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือพยานวัตถุอันเป็นเท็จ ในสาระสำคัญอันเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้หรือการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน ฯลฯ

มาตรา 90/85 ให้สินบนเพื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน ฯ

มาตรา 90/86 รับสินบนเพื่อให้ตนเองหรือเจ้าหน้าที่อื่นสนับสนุนหรือไม่คัดค้านในการเลือกผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน

มาตรา 90/87 ผู้ใดล่วงรู้กิจการหรือข้อมูลใดๆ ของลูกหนี้ที่ได้รับการฟื้นฟูแต่สงวนไว้ไม่เปิดเผย ถ้ามีหน้าที่แล้วนำไปเปิดเผยนอกจากการฟื้นฟูหรือกระทำตามหน้าที่แล้ว ต้องระวางโทษ

มาตรา 90/88 ผู้ใดเป็นผู้บริหารชั่วคราว ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผนก ผู้บริหารแผนชั่วคราว ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติ แห่งหมวด 3/1 โดยมีมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้

หากเป็นกรณีความผิดที่ไม่การเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น

มาตรา 90/82 การฝ่าฝืน ข้อห้ามตามมาตรา 90/12 (ข้อห้ามมิให้กระทำการใดในระหว่างสถานะการพักการชำระหนี้)

มาตรา 90/83 การฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เช่น กรณีอยู่ในระหว่างคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้บริหารแผนชั่วคราว

มาตรา 90/84 ผู้บริหารของลูกหนี้กระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นการขัดขวางหรือฝ่าฝืน ไม่ชี้แจงข้อความอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อศาล

ดังนั้นหากแบ่งตามอำนาจฟ้องร้องบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาในกฎหมายฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ แล้ว แบ่งได้เป็น

1. การกระทำของลูกหนี้

มาตรา 90/84 ผู้บริหารของลูกหนี้กระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นการขัดขวางหรือฝ่าฝืน ไม่ชี้แจงข้อความอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อศาล

2. บุคคลใด กระทำการหรือไม่กระทำการใดอันอาจทำให้ ลูกหนี้และเจ้าหนี้ เป็นผู้เสียหาย ปรากฏในหมวด 3/1 และมาตรา 90/90

มาตรา 90/80 การยื่นเอกสารอันเป็นเท็จในสาระสำคัญที่อาจทำให้ลูกหนี้ เจ้าหนี้ ผู้อื่น หรือประชาชนเสียหาย

มาตรา 90/81 การให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือพยานวัตถุอันเป็นเท็จ ในสาระสำคัญอันเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้หรือการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผน ฯลฯ

มาตรา 90/82 การฝ่าฝืน ข้อห้ามตามมาตรา 90/12 (ข้อห้ามมิให้กระทำการใดในระหว่างสถานะการพักการชำระหนี้)

มาตรา 90/83 การฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เช่น กรณีอยู่ในระหว่างคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้บริหารแผนชั่วคราว

มาตรา 90/85 ให้สินบนเพื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน ฯ

มาตรา 90/86 รับสินบนเพื่อให้ตนเองหรือเจ้าหน้าที่อื่นสนับสนุนหรือไม่คัดค้านในการเลือกผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน

มาตรา 90/87 ผู้ใดล่วงรู้กิจการหรือข้อมูลใดๆ ของลูกหนี้ที่ได้รับการฟื้นฟูแต่สงวนไว้ไม่เปิดเผย ถ้ามีหน้าที่แล้วนำไปเปิดเผยนอกจากการฟื้นฟูหรือกระทำตามหน้าที่แล้ว ต้องระวางโทษ

3. ผู้เกี่ยวข้องกรณีมีการแต่งตั้งเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะในด้านการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เช่น ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการ

มาตรา 90/88 ผู้ใดเป็นผู้บริหารชั่วคราว ผู้ทำแผน ผู้บริหารแผนก ผู้บริหารแผนชั่วคราว ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติ แห่งหมวด 3/1 โดยมีมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้หรือเจ้าหน้าที่

4. กรณีนิติบุคคลกระทำการแทนกระทำความผิดในส่วนของอาญา ให้ลงโทษทางอาญาแก่บุคคลที่เป็นผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลนั้นด้วย

มาตรา 90/89 กรณีผู้กระทำความผิดตาม หมวด 3/1 เป็นนิติบุคคล ให้ลงโทษผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นๆ ด้วย

4.5 การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของคดีอาญาล้มละลายในต่างประเทศ

4.5.1 ลักษณะความผิดทางอาญาล้มละลายในประเทศสหรัฐอเมริกา

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะความผิดอาญาคดีล้มละลายในต่างประเทศ พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา¹ ได้บัญญัติความผิดอาญาในคดีล้มละลายไว้หลายมาตราด้วยกัน ซึ่งมีทั้งความผิดที่กระทำโดยลูกหนี้ ความผิดที่ได้กระทำโดยเจ้าหน้าที่ และความผิดที่ได้กระทำโดยทริสตี อาทิ การปลดลูกหนี้จากล้มละลาย (มาตรา 727) หรือหน้าที่ยื่นคำร้องขอให้ศาลจำหน่ายคดี หรือแปลงคดีไปเข้าสู่กระบวนการจัดการทรัพย์สินภายใต้ Chapter อื่น ซึ่งความผิดอาญาในคดีล้มละลายนั้น คือความผิดที่มุ่งลงโทษบุคคลโดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นเจ้าหน้าที่ หรือลูกหนี้ หากปรากฏว่ามีกระทำความผิดเป็นเจตนาทุจริต เช่น หากพบว่าลูกหนี้ยื่นคำร้องขอให้ตนล้มละลายโดยตั้งใจเอาเปรียบเจ้าหน้าที่ เพราะตนยังสามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ได้กรอบการจัดการของ Chapter อื่นเป็นต้น (มาตรา 707) รวมถึงความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย นอกจากนี้ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกหนี้แต่มีความเกี่ยวข้องในคดีล้มละลาย เช่น ผู้ประกอบวิชาชีพทั้งหลายที่เข้ามาดำเนินงานในคดีล้มละลายก็มีความผิดอาญาได้ หากมีการลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ ทำลายทรัพย์ รวมถึงการที่ตนซื้อทรัพย์สินของลูกหนี้ที่อยูในการจัดการของตน และการที่ตนปฏิเสธการตรวจสอบโดยทริสตีแห่งสหรัฐอเมริกาโดยไม่มีเหตุอันสมควรตามมาตรา 153 และมาตรา 154 บรรพที่ 18 แห่งประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกากลาง 18 U.S.C (United

¹ ประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกาบรรพ 18 ว่าด้วยกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (United States Code.Title 18 – Crimes and Criminal Procedure)

States Code) § 153 และมาตรา 154² นอกจากนี้บุคคลที่เตรียมคำร้องขอล้มละลายให้ลูกหนี้ (Bankruptcy Petition Preparer) ที่ไม่ใช่ทนายความและลูกจ้างทนายของลูกหนี้ อาจต้องขอหาในความผิดโทษได้ (Misdemeanor) หากจงใจดเว้นการปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายจนเป็นเหตุให้คดีนั้นต้องถูกจำหน่ายคดีตามมาตรา 156 บรรพที่ 18 แห่งประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา 18 U.S.C (United States Code) § 156 และกฎหมายล้มละลายยังเอาผิดกับบุคคลใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้ หากยื่นคำร้องขอเริ่มต้นคดีล้มละลายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบแผนฉ้อโกงของตนด้วย ตามมาตรา 157 บรรพที่ 18 แห่งประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา 18 U.S.C (United States Code) § 157³

กำหนดฐานความผิดอาญาในการดำเนินกระบวนการล้มละลายนั้น อาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. ความผิดอาญาที่ได้กระทำโดยลูกหนี้ เช่น การปกปิดชุกซ่อนทรัพย์สิน หรือให้การเท็จในคดีโดยทุจริต
2. ความผิดอาญาที่ได้กระทำโดยเจ้าหนี้ เช่น ยื่นคำขอรับชำระหนี้อันเป็นเท็จ หรือรับผลประโยชน์จากลูกหนี้โดยมีเจตนาทำลายวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย
3. ความผิดอาญาที่ได้กระทำโดยทนาย
4. ความรับผิดชอบอาญาสำหรับผู้มีวิชาชีพในคดีล้มละลาย

การดำเนินคดีอาญาล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกานั้น ได้มีการบัญญัติถึงความผิดอาญาของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีล้มละลายไว้ในมาตรา 152 – 157⁴ ซึ่งการกระทำความผิดอาญาล้มละลายจะต้องเข้าองค์ประกอบความผิดอาญาในแต่ละฐานความผิด ทั้งนี้ในการดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลผู้กระทำความผิดตามกฎหมายล้มละลายนั้น ข้อเท็จจริงจะต้องรับฟังได้ว่าผู้กระทำความผิดมีการกระทำที่เป็นลักษณะ เช่น เป็นการให้ความช่วยเหลือ และการสนับสนุน มีเจตนาฉ้อโกง หลอกลวง กระทำความผิดด้วยเจตนาทุจริต การจงใจปกปิดข้อความที่ควรแจ้งให้ทราบ ซึ่งข้อความที่ควรแจ้งนั้นเป็นความผิดร้ายแรง ผู้สมรู้ร่วมคิด (ตัวการ) ในการขอล้มละลายเป็นเท็จ การปลอมแปลงเอกสารทางบัญชี การแสดงเอกสาร หลักฐานอันเป็นเท็จ การหลอกลวงธนาคาร ผู้ขัดขวางความยุติธรรม ให้การอันเป็นเท็จ การหนีภาษี ฉ้อโกง และจงใจไม่แสดงข้อเท็จจริง เป็นต้น หากผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญากระทำความผิดอาญาที่เข้าองค์ประกอบความผิดในกฎหมายอาญาฉบับอื่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวก็ต้องได้รับโทษทางอาญาของกฎหมายฉบับนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

² ัญญาบุษ ตันติกุล, “ระบบงานทนายแห่งสหรัฐอเมริกาในกระบวนการล้มละลายตาม Chapter 7 และกระบวนการประนอมหนี้ตาม Chapter 13”, เอกสารประกอบการดูงาน ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา, 2548, หน้า 21.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁴ Ronald R. Peterso, *Criminal Liability for the Bankruptcy Practitioner*

นอกจากนี้ หากมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จะมี หน่วยงานซึ่งเป็นผู้รายงาน พฤติการณ์ที่อาจเป็นมูลเหตุของการกระทำความผิด⁵ โดยกำหนดให้มีหน่วยงานภาคเอกชนซึ่ง เรียกว่า ทรัสต์ภาคเอกชน

ทรัสต์ภาคเอกชนมีหน้าที่รายงานมูลเหตุแห่งการกระทำความผิดอาญาต่อทรัสต์แห่งสหรัฐ (The United States Trustees) ถึงพฤติการณ์ที่อาจเป็นมูลเหตุแห่งการกระทำความผิดอาญาในคดี ล้มละลาย⁶ พบเห็นข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่น่าสงสัยว่าจะเข้าข่ายความผิดอาญา และทรัสต์แห่ง สหรัฐอเมริกาเองก็มีหน้าที่ในการรายงานเหตุดังกล่าวต่ออัยการแห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อทำการ สอบสวนคดีอาญาต่อไป และอาจต้องคอยให้ความช่วยเหลือแก่อัยการหากมีการร้องขอมา⁷

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อทรัสต์ภาคเอกชนพบ เห็น หรือเชื่อว่ามีพฤติการณ์ที่อาจเป็นมูลเหตุ แห่งการกระทำความผิดอาญาในคดีล้มละลายขึ้น ทรัสต์ภาคเอกชนมีหน้าที่ที่จะต้องรายงานมูลเหตุ นั้นไปยังทรัสต์แห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อทรัสต์แห่งสหรัฐอเมริกาส่งเรื่องไปยังพนักงานอัยการ โดย เมื่อปีคริสต์ศักราช 2003 สำนักงาน ทรัสต์แห่งสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดำเนินการ ในคดีอาญา โดยใช้ชื่อว่า หน่วยงานบังคับคดีอาญา หรือ “Criminal Enforcement Unit” อยู่ภายใต้ การกำกับดูแลการบังคับคดีล้มละลายในสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยทรัสต์แห่งสหรัฐอเมริกาส่ง เรื่องไปยังหน่วยงานบังคับคดีอาญานี้ติดต่อประสานงานกับพนักงานอัยการหรือสำนักงานสอบสวน กลาง (FBI) เกี่ยวกับมูลความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย อันเป็นการแบ่งทำหน้าที่ในการ ช่วยเหลือทรัสต์แห่งสหรัฐอเมริกากับอีกทางหนึ่ง แต่จากการศึกษาไม่ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน นี้ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนหรือเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือไม่ หรือเป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งที่ทำ หน้าที่ในการหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงว่าคดีมีมูลแห่งการกระทำความผิดหรือไม่ หากคดีมีมูล ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายเกิดขึ้นจริง หน่วยงานบังคับคดีอาญานี้ก็จะ ส่งเรื่องไปยังพนักงานอัยการหรือตำรวจต่อไป แต่ก็นับได้ว่า หน่วยงานบังคับคดีอาญาเป็นหน่วยงาน หนึ่งที่ทำหน้าที่ในการหาพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิด⁸ หลักการจัดตั้งสำนักงานบังคับ คดีอาญา เนื่องจากขาดการปฏิบัติตามกฎหมายอาญาอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพในการติดตาม จับกุมตัวผู้กระทำความผิดหรือหลบหนีหมายจับ การควบคุมตัว การปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวน และการพิจารณาคดีของศาล รวมทั้งเมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับในคดีต่างๆจนคดีอาญาเสด็จดับซึ่ง ขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ สำหรับหน่วยงานพิเศษของสหรัฐอเมริกา อื่นคือ กรมสรรพากร หรือ The IRS (Internal Revenue Service) นั้น เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ ในการตรวจสอบการทุจริต ฉ้อโกงทางการเงินเพื่อเป็นข้อมูลในการกระทำความผิดตามกฎหมาย ล้มละลายและส่งเรื่องให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อดำเนินกระบวนการต่อไปเท่านั้น

⁵ United States Trustee Program: Annual Report of Significant Accomplishments Fiscal Year 2004.

⁶ 18 U.S.C (United States Code) § 3057

⁷ 28 U.S.C (United States Code) § 586

⁸ ผู้เขียนมีความเห็นว่าหน่วยงานนี้น่าจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับสำนักงานบังคับคดีอาญาของประเทศไทยซึ่ง กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งขึ้น มีอำนาจบังคับตามกฎหมายอาญาแต่ไม่ได้ทำการสอบสวนทำสำนวนเหมือนพนักงาน สอบสวน มีการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการแต่งตั้งเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายที่มีภารกิจเกี่ยวกับการติดตาม บุคคลตามหมายจับในคดีอาญา การยึดและอายัดทรัพย์สินตามความผิดทางอาญา การส่งตัวนักโทษและผู้ต้องขัง

4.5.2 ลักษณะความผิดทางอาญาล้มละลายในประเทศออสเตรเลีย

นอกจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว จากการศึกษาเปรียบเทียบประเทศออสเตรเลีย พบว่า ประเทศออสเตรเลียนั้นแบ่งการปกครองออกเป็นรัฐบาลกลาง (Federal) และรัฐบาลมลรัฐ (State) ซึ่งในส่วนของกฎหมายล้มละลายนั้น รัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐบาลกลางเป็นผู้ออกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ช่วงก่อนที่จะใช้กฎหมายซึ่งออกโดยรัฐบาลกลางนั้น รัฐแต่ละรัฐจะใช้กฎหมายล้มละลายของตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2467 มีการตรากฎหมายล้มละลายบุคคลธรรมดา (พรบ.ล้มละลาย) และในปี พ.ศ. 2534 มีการตรากฎหมายหุ้นส่วนบริษัทซึ่งมีผลทำให้มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของผู้ที่ดูแลในส่วนของกฎหมายล้มละลายนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม⁹ คือ

1. กรณีหุ้นส่วนล้มละลาย หน่วยงานที่ดูแลคือ The Australian Securities and Investments Commission (ASIC) ซึ่งดูแลเกี่ยวกับกรณีนิติบุคคลล้มละลาย

2. กรณีบุคคลธรรมดาล้มละลาย หน่วยงานที่ดูแล คือ The Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ซึ่งดูแลเกี่ยวกับกรณีบุคคลล้มละลายที่มีได้เกี่ยวข้องกับนิติบุคคล

กฎหมายล้มละลายของประเทศออสเตรเลียได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา หุ้นส่วน และลูกหนี้รวม แต่ไม่รวมถึงการล้มละลายของกิจการบริษัท¹⁰ ซึ่งปัจจุบันการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติล้มละลายแห่งปี 1966 (The Bankruptcy Act 1966) ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1996¹¹ และข้อบังคับเกี่ยวกับการล้มละลาย Regulations ซึ่งกฎหมายล้มละลายได้บัญญัติขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ให้เจ้าหนี้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน มีการสอบสวนพฤติกรรมของลูกหนี้ และสาเหตุของการล้มละลายตลอดจนตรวจสอบว่ามีการกระทำความผิดที่เป็นการให้เปรียบ หรือฉ้อฉล หรือมีการปิดบังซ่อนเร้นเกี่ยวกับทรัพย์สินอันอาจนำมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ได้ และช่วยในการแก้ปัญหาความมีหนี้สินล้นพ้นตัวของลูกหนี้โดยการชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วน และ/หรือ การปลดหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้ปลดจากการเป็นบุคคลล้มละลายและกลับมาดำเนินธุรกิจใหม่ได้¹²

การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลอาจทำได้โดยลูกหนี้ยื่นคำขอโดยสมัครใจ หรือการร้องขอจากเจ้าหนี้ บุคคลล้มละลาย หมายถึง บุคคลที่ศาลมีคำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์ตามคำร้องขอของเจ้าหนี้ หรือบุคคลซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายร้องขอ¹³

การเป็นบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศออสเตรเลียนั้น ในกรณีเป็นการร้องขอล้มละลายด้วยความสมัครใจ มีความเป็นไปได้ว่าบุคคลล้มละลายได้มากกว่าหนึ่งครั้ง และในกรณีที่บุคคลล้มละลายยังมีสถานะเป็นบุคคลล้มละลาย ต่อมาศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลล้มละลายซ้ำ จะเรียกบุคคลนั้นว่า “บุคคลที่ยังไม่ถูกปลดจากการล้มละลาย”

⁹ เอกสารประกอบการบรรยายให้แก่กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม วันที่ 29 สิงหาคม 2548, หน้า 1.

¹⁰ วราลี เจริญเลิศวิลาศ, อ้างแล้ว, หน้า 76.

¹¹ เอกสารประกอบการบรรยายให้แก่กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม วันที่ 29 สิงหาคม 2548, หน้า 7.

¹² วราลี เจริญเลิศวิลาศ, อ้างแล้ว, หน้าเดียวกัน.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

1. การกิจและอำนาจหน้าที่ของ Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA)

เมื่อลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย กฎหมายล้มละลายได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สิน (Trustee) เพื่อทำหน้าที่ในการสอบสวนและบริหารกิจการของลูกหนี้ จำหน่ายทรัพย์สิน และจ่ายเงินปันผลให้กับเจ้าหนี้ โดยทรัพย์สินต่าง ๆ ของบุคคลล้มละลายให้ตกอยู่ภายใต้การจัดการของผู้จัดการทรัพย์สินแล้วแต่เห็นสมควร ผู้จัดการทรัพย์สินอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ คือ เจ้าพนักงานผู้จัดการทรัพย์สิน (Official Trustee) หรือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (Official Receiver) หรือเป็นหน่วยงานเอกชน เรียกว่า ผู้จัดการทรัพย์สินที่ขึ้นทะเบียน (Registered Trustee)¹⁴

2. การสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดอาญาโดย Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA)

Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการคดีอาญาไว้ในกฎหมายล้มละลาย (Fraud Control Guidelines) โดยให้อำนาจแก่ Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ในการดำเนินการบังคับใช้บทกำหนดความผิด และโทษทางอาญาในกฎหมายล้มละลายแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายล้มละลาย รับประเมิน และสืบสวนสอบสวนข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาในกฎหมายล้มละลาย พร้อมทั้งจัดทำสรุปพยานหลักฐานเพื่อการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ และในกรณีที่ความผิดตามกฎหมายล้มละลายที่ ITSA เห็นว่าเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง และเป็นคดีที่ต้องอาศัยอำนาจของตำรวจในการสืบสวนสอบสวน ITSA จะส่งคดีร้ายแรงนั้นไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการต่อไป¹⁵ Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) จะอาศัยอำนาจจากกฎหมายในการสอบสวนการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นตามข้อบัญญัติของกฎหมายล้มละลาย ในประเทศออสเตรเลียนั้นผู้ทำการสอบสวนจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะสอบสวนเฉพาะกรณีสำคัญที่สืบเนื่องจากการสอบสวนของตำรวจ โดยเจ้าหน้าที่ของ ITSA จะจัดเตรียมข้อมูลเอกสารเพื่อจะนำเสนอต่อตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งประเทศออสเตรเลียหรือพนักงานอัยการเพื่อส่งให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไป¹⁶

การสืบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายของ Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) นั้น เป็นไปเพื่อหาซึ่งพยานหลักฐานเพื่อป้องกันความผิดและสืบสวนคดีอาญาในกฎหมายล้มละลาย จากนั้น Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) จะสรุปพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการใช้ในการดำเนินคดีอาญา หากการสืบสวนในเบื้องต้นพบว่าการกระทำความผิดนั้นไม่เกี่ยวกับความผิดตามกฎหมายล้มละลาย Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ก็จะมีการส่งเรื่องไปยังหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินกระบวนการต่อไป นอกจากนี้ ในเรื่องเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายนั้น Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือแก่บุคคลทั่วไปซึ่งขอใช้บริการจาก Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ด้วย¹⁷

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76-77.

¹⁵ เอกสารประกอบการบรรยายให้แก่กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม วันที่ 31 สิงหาคม 2548 หน้า 23.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

การบ่งชี้ความผิดและการสืบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย

ตามกฎหมายล้มละลายได้บัญญัติฐานความรับผิดทางอาญาไว้ 60 ฐาน ความผิดอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายที่ได้รับการร้องเรียนและ Insolvency and Trustee Service Australia (ITSA) ต้องทำการสืบสวนมากที่สุดในปี ค.ศ. 2004 ถึงปี ค.ศ. 2005 คือ

- (1) ความผิดเกี่ยวกับการได้รับสินเชื่อโดยไม่เปิดเผยสถานะความเป็นบุคคลล้มละลาย
- (2) ความผิดเกี่ยวกับการได้รับสินเชื่อโดยทุจริต
- (3) ความผิดเกี่ยวกับการไม่เปิดเผยทรัพย์สิน
- (4) ความผิดเกี่ยวกับการเดินทางไปต่างประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้จัดการทรัพย์สิน
- (5) ความผิดเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามหมายเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
- (6) ความผิดเกี่ยวกับการไม่ส่งคำชี้แจงกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้

ทั้งนี้ ผลของการสืบสวนคดีอาญาตามที่ได้รับการร้องเรียนโดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยมีสถิติปรากฏ ในช่วงปี ค.ศ. 2003 ถึงปี ค.ศ. 2005 นี้ปรากฏว่า ในปี ค.ศ. 2003 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับข้อร้องเรียน 584 เรื่อง อยู่ระหว่างสืบสวน 313 เรื่อง การสืบสวนที่สิ้นสุดแล้ว 309 เรื่อง สรุปพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการแล้ว 36 เรื่อง ศาลมีคำพิพากษาแล้วว่ามี ความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย 48 เรื่อง มีหนังสือเตือนถึงผู้ถูกกล่าวหาให้ปฏิบัติตามกฎหมาย 114 เรื่อง และคดีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ส่งเรื่องให้ตำรวจทำการสอบสวนแล้ว 43 เรื่อง¹⁸

ในปี ค.ศ. 2004 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับข้อร้องเรียน 629 เรื่อง อยู่ระหว่างสืบสวน 476 เรื่อง การสืบสวนที่สิ้นสุดแล้ว 492 เรื่องสรุปพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการแล้ว 111 เรื่อง ศาลมีคำพิพากษาแล้วว่ามี ความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย 65 เรื่อง มีหนังสือเตือนถึงผู้ถูกกล่าวหาให้ปฏิบัติตามกฎหมาย 119 เรื่อง และคดีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ส่งเรื่องให้ตำรวจทำการสอบสวนแล้ว 35 เรื่อง¹⁹

ในปี ค.ศ. 2005 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับข้อร้องเรียน 697 เรื่อง อยู่ระหว่างสืบสวน 536 เรื่อง การสืบสวนที่สิ้นสุดแล้ว 523 เรื่องสรุปพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการแล้ว 184 เรื่อง ศาลมีคำพิพากษาแล้วว่ามี ความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย 120 เรื่อง มีหนังสือเตือนถึงผู้ถูกกล่าวหาให้ปฏิบัติตามกฎหมาย 111 เรื่อง และคดีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ส่งเรื่องให้ตำรวจทำการสอบสวนแล้ว 15 เรื่อง²⁰

กรณีคดีไม่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายอาญา

การส่งคดีที่ไม่เกี่ยวข้องกันกับคดีล้มละลายไปยังหน่วยงานอื่น ในกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ทำการสืบสวนตามที่ได้รับการร้องเรียน และทำการตรวจสอบพยานหลักฐานในเบื้องต้นแล้ว

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-27.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

เห็นว่า คดีนั้นไม่ใช่คดีอาญาอันเกี่ยวเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะทำการส่งเรื่องดังกล่าวไปยังหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเป็นพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจโดยความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจแห่งประเทศไทยออสเตรเลีย หรือการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ²¹ เป็นต้น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. การใช้อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการใช้อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483

4.6 การใช้อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอบสวนในคดีอาญาและคดีอาญาล้มละลายพบว่า มีข้อแตกต่างในลักษณะของการใช้อำนาจหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดังต่อไปนี้

การศึกษาเปรียบเทียบกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) ได้บัญญัติความหมายคำว่า “พนักงานสอบสวน” คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลาย เกี่ยวกับความผิดที่ได้กระทำตามที่ถูกล่ามโซ่หา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือเพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องดำเนินคดีและลงโทษตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาแต่กฎหมายอื่นบัญญัติว่าไม่ได้บัญญัติมาตรการในการสอบสวนเอาไว้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงต้องปฏิบัติตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้

กรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้นโดยพนักงานสอบสวนทราบเองหรือมีผู้มาแจ้งให้ทราบว่า ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร พนักงานสอบสวนจะต้องค้นหาพยานหลักฐานจนแน่ชัดโดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกล่ามโซ่กระทำความผิดจริงและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องต่อศาลเพื่อลงโทษ การสอบสวนที่ขอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 120 จึงประกอบด้วย การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน การสอบสวนภายในเขตอำนาจตามกฎหมาย และการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 2 นอกจากนี้ยังต้องสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาตามมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา²² หรือมีเหตุอันควรปรานีใด ๆ ที่สมควรได้รับการพิจารณาลดหย่อนผ่อนโทษอันเป็นส่วนที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หรือ

²¹ เอกสารประกอบการบรรยายให้แก่กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม วันที่ 29 สิงหาคม 2548 ถึงวันที่ 1 กันยายน 2548.

²² ธาณิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา) หน้า 123.

ทนายความมีเป้าหมายร่วมกันในการค้นหาความจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นการรองรับสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 241 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 33 ที่วางบทสันนิษฐานรองรับความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ด้วยว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ต้องมีระบบโปร่งใส และตรวจสอบได้ อันเป็นหลักประกันว่าการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนกระทำด้วยความบริสุทธิ์และเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา สมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 33 มาตรา 121 และมาตรา 131 ดังกล่าวข้างต้น

อำนาจโดยทั่วไปของเจ้าพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดไว้ว่า ในกรุงเทพมหานคร ข้าราชการหรือตำรวจมีอำนาจสอบสวนนั้น มิได้หมายความว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ เช่น ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปจะเป็นพนักงานสอบสวนทุกคน เนื่องจากอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในการที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับทั้งหลายอันว่าด้วยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนยังมีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

2. รับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษตามมาตรา 2 (7) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
3. อำนาจตรวจตัว สิ่งของ และสถานที่ตามมาตรา 132 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
4. ตรวจค้นเพื่อพบสิ่งของตามมาตรา 132 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
5. อำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของตามมาตรา 132 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
6. อำนาจยึดสิ่งของตามมาตรา 132 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
7. อำนาจเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำตามมาตรา 133 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
8. อำนาจสั่งมิให้บุคคลออกไปจากสถานที่ชั่วคราวที่จำเป็นตามมาตรา 137 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
9. อำนาจที่จะสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปตามมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1437/2492

หากพิจารณาเปรียบเทียบคดีที่มีการร้องขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พบ เห็น หรือเชื่อว่า เกิดการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลาย หรือการฟื้นฟูกิจการเกิดขึ้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงต้องทำการสอบสวนเป็นระบบและขั้นตอนตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นนี้ ค้นหาพยานหลักฐานจนแน่ชัดโดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องต่อศาลเพื่อลงโทษ นอกจากนี้ยังต้องสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา หรือมีเหตุอันควรปรานีใด ๆ ที่สมควรได้รับการพิจารณาลดหย่อนผ่อนโทษอันเป็นส่วนที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า การใช้อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน คดีอาญาและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคดีล้มละลายซึ่งมีบทลงโทษในทางอาญา เป็นปัญหาสืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เนื่องจากกระบวนการสอบสวนในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติล้มละลาย มีลักษณะที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาในการสอบสวนเพราะเจ้าพนักงานสอบสวนในคดีอาญาไม่เข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ อันปรากฏในพรบ.ล้มละลาย และสืบมาจนพบบัญญัติการลงโทษทางอาญาของพรบ.ล้มละลาย จึงก่อให้เกิดปัญหาการซ้ำซ้อน และการลักลั่นในการสอบสวน เปรียบเสมือน เจ้าหน้าที่ที่รู้กระบวนการล้มละลาย กับไม่ได้ เป็นผู้สอบสวนความผิด ตามพรบ.ล้มละลาย แต่กลับยกอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่ ที่มีรู้ข้อเท็จจริง หรือมีความเชี่ยวชาญในกระบวนการ หรือเจ้าหน้าที่ที่กฎหมายให้อำนาจในการดำเนินการอย่างแท้จริง

จากการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลายและต่างประเทศ พบว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายพิเศษฉบับหนึ่งได้บัญญัติลักษณะการกระทำความผิดและโทษทางอาญาไว้เป็นการเฉพาะ การกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เริ่มต้นขึ้นได้ตั้งแต่วันที่ผู้ยื่นคำร้องให้บุคคลได้ล้มละลายหรือการร้องขอให้มีการฟื้นฟูกิจการต่อศาล

4.7 อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 บัญญัติว่า ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าจะไม่ฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง

ตามมาตรา 161 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย กล่าวคือ บุคคลที่จะเป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายนั้น มี

ทั้งพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์²⁴
และคำพิพากษาฎีกาที่ 6012/2549²⁵

กระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ของประเทศไทย

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายและคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ตามที่พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้บัญญัติไว้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ด้วย กล่าวคือ ความผิดทางอาญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/89 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และรวมถึงความผิดฐานยักยอก ฉ้อโกงอันเกี่ยวกับการล้มละลาย เช่น ความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกงทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะเป็นความผิดอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยตรง ในกรณีที่เป็นความผิดที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ดังกล่าว กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาดังกล่าวนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย โดยหลักแล้ว จึงทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจทำการสอบสวนเพื่อกำหนดความผิดและโทษ มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยการเข้าไปในสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจ ค้นบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของ ยึดอายัดสิ่งของ ออกหมายเรียก หมายจับ และปล่อยชั่วคราวเฉพาะในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่สรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการ และเฉพาะในกรณีที่พนักงานอัยการมี

²⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 288/2516 แม้มาตรา 160 จะบัญญัติว่า ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการล้มละลาย แต่ก็ไม่ได้ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่นนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสอบสวนบุคคลใดหรือจะมอบหมายให้ไปร้องทุกข์ผู้ใด ก็อยู่ในดุลพินิจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่จะกระทำได้ (ความเห็น เอื้อน ขุนแก้ว เมื่อปรากฏว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายเกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็เป็นพนักงานสอบสวนคดีล้มละลายด้วย ทั้งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญ เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงควรมีหน้าที่ในการสอบสวนโดยตรง หากจะมอบหมายให้มีการไปร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีก)

²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 6012/2549 ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 160 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำการสอบสวนและทำความเห็นอาญาในฐานะพนักงานสอบสวนได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย แต่ทั้งนี้ไม่ได้ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตาม ป.วิ.อ.ที่จะสอบสวนกรณีเดียวกันนี้ได้กรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจรายงานการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกและบันทึกการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยในสำนวนแล้วมีคำสั่งไม่ดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยและกรรมการบริษัทจำเลยตามคำร้องของโจทก์ ถือได้ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ตรวจสอบเบื้องต้นแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายจึงมิได้ทำการสอบสวนผู้ใด ซึ่งเป็นดุลพินิจและอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 160 วรคหนึ่ง แต่ทั้งนี้ไม่ได้ตัดสิทธิของโจทก์ที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนหรือฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเองตาม ป.วิ. อ.มาตรา 2 (7) , 2 (8) ประกอบ มาตรา 28 (2)

ความเห็นว่าเป็นการฟ้อง ซึ่งแย้งกับความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 วรรคสองบัญญัติให้ส่งสำนวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้นเสนออธิบดีกรมอัยการเพื่อมีคำสั่งชี้ขาด แต่เมื่อกฎหมายพื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ผู้เขียนจึงขออธิบายเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนในคดีอาญาทั่วไป

4.8 ความหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 6 ได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้เพื่อความสะดวกและถูกต้องในการตีความกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมและตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งนี้ ตามมาตราดังกล่าวได้บัญญัติคำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย และการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้ดังนี้

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หมายความว่า ตลอดถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน จากความในมาตรา 6 นี้ จะเห็นได้ว่าไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ได้ขยายความหมายคำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้หมายความรวมถึงบุคคลผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน คำว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นี้ถ้าพึงเฉพาะตัวหมายความว่า เจ้าพนักงานของกรมบังคับคดีกระทรวงยุติธรรมซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม²⁶ มีอำนาจหน้าที่บังคับคดีหรือปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ฉบับนี้ เพราะฉะนั้นบุคคลที่รัฐมนตรีจะแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในระยะเริ่มแรกตลอดจนถึงปัจจุบันนี้มีจำนวนจำกัด ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและคุณสมบัติผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นพิเศษด้วย²⁷

ปัญหาว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยนี้หมายความว่าอย่างไร มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็น 2 ความเห็น โดยความเห็นหนึ่ง เห็นว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้นที่เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย พนักงานสอบสวนธรรมดาไม่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายดังกล่าวได้

²⁶ มาตรา 6 รัฐมนตรี หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในมาตรา 5 บัญญัติว่า ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

²⁷ ปรีชา พานิชวงศ์, กฎหมายล้มละลาย, (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, กรุงเทพมหานคร, 2526) หน้า 318-319.

ความเห็นที่สองเห็นว่า กฎหมายมาตรา 160 ที่ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนด้วยเท่านั้น หมายความว่าให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนในความผิดนั้นด้วยเท่านั้น ซึ่งก็ย่อมหมายความว่า พนักงานสอบสวนตามปกติธรรมดาที่ยังคงมีอำนาจเป็นพนักงานสอบสวนอยู่อย่างเดิม แต่กฎหมายล้มละลายให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดนั้นเพิ่มขึ้นอีกฝ่ายหนึ่งด้วยเท่านั้น โดยไม่ปรากฏว่าบุคคลซึ่งให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งสองแนวทางนั้นเป็นผู้ใด²⁸

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นแรกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้นที่เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย พนักงานสอบสวนธรรมดาไม่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย เนื่องจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นเพียงผู้เดียวที่มีอำนาจในการจัดการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และเข้าใจถึงกระบวนการตามกฎหมายล้มละลายเป็นอย่างดี เจตนารมณ์ของกฎหมายน่าจะรวมอำนาจทั้งหมดของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้ทีเดียว การที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติมาตรา 160 บัญญัติคำว่า “ด้วย” นี้จึงก่อให้เกิดปัญหาการตีความการใช้อำนาจสอบสวนระหว่างเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กับอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวน

มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในคดีล้มละลาย กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้มีลักษณะและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น ในการทำความเห็นควรอนุญาตให้เจ้าหนี้รายใดรายหนึ่งมีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามที่ไต่ถามคำขอรับชำระหนี้ไว้มากน้อยเพียงใด หรือไม่ให้สิทธิในการได้รับชำระหนี้เลยนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้สามารถสอบสวนและทำความเห็นเป็นคำสั่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และมีผลผูกพันคู่ความทุกฝ่ายได้ทันทีโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลล้มละลายกลางก่อนตามมาตรา 90/32 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แต่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายจะต้องทำการสอบสวนและทำความเห็นเสนอศาลพิจารณาเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่าสมควรให้เจ้าหนี้รายนั้นได้รับชำระหนี้ หรือไม่ได้รับชำระหนี้เพียงใด เป็นต้น

ความรับผิดชอบทางอาญาในกระบวนการพิจารณาคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้

ความรับผิดชอบทางอาญาที่มีองค์ประกอบในเรื่องเจตนา ประเภเดียวกับประมวลกฎหมายอาญา เช่น บุคคลล้มละลายทุจริต ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า “บุคคลล้มละลายทุจริต” หมายความว่า “บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือเป็นบุคคลล้มละลายอื่น

²⁸ อาจารย์พิเศษปรีชา พานิชวงศ์ อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาได้ให้ข้อสังเกตของคำว่า “ด้วย” ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ว่า คำว่า “ด้วย” นี้ก่อให้เกิดปัญหาหากไม่มีคำนี้ปัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น” ดังนั้น มาตรา 160 นี้จึงไม่ได้ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (นัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6012 /2549)

เนื่องมาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดฐานยกยอก หรือฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกั๊ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน” หมายความว่า บุคคลล้มละลายที่ถูกศาลพิพากษาว่าความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (รวมถึงความผิดตามมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ในส่วนของการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ด้วย) หรือมีความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายฐานยกยอกหรือฉ้อโกงตามลักษณะอาญา (ประมวลกฎหมายอาญา) รวมถึงการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกั๊ยืมเงิน บุคคลล้มละลายทุจริตนี้ ประการแรกหมายถึงบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดตามมาตรา 163 ถึงมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (รวมถึงความผิดตามมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ในส่วนของการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ด้วย) คือกฎหมายล้มละลายนอกจากบัญญัติวิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายตั้งแต่ต้นจนจบแล้วยังบัญญัติถึงการกระทำบางสิ่งบางอย่างของลูกหนี้ก็ดีหรือของเจ้าหนี้ก็ดีว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ด้วย ดังนั้น ถ้าลูกหนี้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลายนี้ ก็ถือว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต อีกประการหนึ่งคือ ลูกหนี้กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายฐานยกยอกหรือฉ้อโกง ซึ่งหมายถึงความผิดที่ลูกหนี้ได้ทำการยกยอกทรัพย์สินในคดีล้มละลายหรือฉ้อโกงเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายนั่นเอง บุคคลล้มละลายทุจริตที่กฎหมายกำหนดบัญญัติบทวิเคราะห้ศัพทไว้เพราะในคดีล้มละลาย ถ้าหากว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริตแล้ว กฎหมายห้ามมิให้ศาลสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้²⁹ หรือสั่งให้ลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลาย³⁰ คือ ลูกหนี้จะไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากการล้มละลายไปได้ ซึ่งเป็นการลงโทษลูกหนี้อย่างหนึ่งในทางกฎหมาย³¹

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

³⁰ ตามมาตรา 71 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามที่ได้อัดกลไว้ในการประนอม หนี้ก็ดีหรือปรากฏแก่ศาลโดยมีพยานหลักฐานว่า การประนอมหนี้ นั้นไม่อาจ ดำเนินไปได้โดยปราศจากยุติธรรม หรือจะเป็นการเป็นเข้าเกินสมควรก็ดีหรือ การที่ศาลได้มีคำสั่งเห็น ชอบด้วย นั้นเป็นเพราะถูกหลอกลวงทุจริตก็ดี เมื่อเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์รายงานหรือเจ้าหนี้คนใดมีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาล มีอำนาจยกเลิกการประนอมหนี้และพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย แต่ทั้งนี้ไม่กระ ทบถึงการใดที่ได้กระทำไป แล้วตามข้อประนอมหนี้ นั้น

เมื่อศาลได้พิพากษาดังกล่าวในวรรคก่อนแล้วให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โฆษณาคำพิพากษาในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่น้อยกว่า หนึ่งฉบับ ในคำโฆษณาให้ระบุชื่อ ตำบลที่อยู่ อาชีพของลูกหนี้ และวันที่ศาลได้ มีคำพิพากษา ทั้งให้แจ้งกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ทั้งหลายเสนอคำขอรับชำระหนี้ ที่ลูกหนี้ได้กระทำให้ขึ้นในระหว่างวันที่ศาลได้มีคำสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ ถึงวันที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย

³¹ มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “บรรดาคดีล้มละลายที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นบุคคลล้มละลายและหนี้อันเป็นมูลเหตุที่ฟ้องล้มละลายไม่มีลักษณะเป็นการทุจริต ให้ลูกหนี้พ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายเมื่อครบสามปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 76 และมาตรา 77 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

กระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูจิตใจ

1. การเริ่มต้นดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูจิตใจ

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 90/90 ได้กำหนดให้ทั้งลูกหนี้ และเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูจิตใจของลูกหนี้ ดังนั้น เมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญากำหนดให้ทั้งลูกหนี้ และเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูจิตใจของลูกหนี้ หากลูกหนี้หรือเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในการกระทำความผิดก็สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนได้ และมาตรา 160 ประกอบมาตรา 90/2 วรรคสองได้กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูจิตใจของลูกหนี้

การกำหนดให้ทั้งลูกหนี้ และเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูจิตใจของลูกหนี้ อันได้แก่ความผิดต่าง ๆ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ตามมาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 และรวมถึงความผิดฐานยักยอก ฉ้อโกง อันเกี่ยวกับการล้มละลาย เช่น ความผิดฐานยักยอกหรือฉ้อโกงทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย เป็นต้น³²

การที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนด้วยนั้น ไม่เป็นการตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่สอบสวน ผู้เสียหายก็ชอบที่จะไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน หรือจะนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลด้วยตนเองก็ได้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516³³ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6012/2549³⁴

³² ปรีชา พานิชวงศ์, คู่มือกฎหมายล้มละลาย, หน้า 264.

³³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2516 “แม้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 จะบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ก็ไม่เป็นการตัดอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนกรณีเดียวกันนี้ การที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสอบสวนผู้ใด หรือจะมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ผู้ใดเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะหากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ดำเนินการสอบสวน ผู้เสียหายก็ชอบที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง จะบังคับให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการสอบสวนหรือมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ผู้หนึ่งผู้หนึ่งหาได้ไม่

³⁴ คำพิพากษาที่ 6012/2549 “ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำการสอบสวนและทำความเห็นคดีอาญาในฐานะพนักงานสอบสวนได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย แต่ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่จะสอบสวนกรณีเดียวกันนี้ได้ การที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจรายงานการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกและบันทึกการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยในสำนวนแล้วมีคำสั่งไม่ดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยและกรรมการบริษัทจำเลยตามคำร้องของโจทก์ ถือได้ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ตรวจสอบเบื้องต้นแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายจึงมิได้ทำการสอบสวนผู้ใด ซึ่งเป็นดุลพินิจและอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 160 วรรคหนึ่ง แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิของโจทก์ที่จะร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนหรือฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเองตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7), 2 (8) ประกอบมาตรา 28 (2)”

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงเริ่มต้นได้ 4 วิธี คือ

1. ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนโดยตรง
2. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจพบการกระทำความผิดด้วยตนเอง และได้ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน
3. ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติล้มละลายร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินคดีอาญาในฐานะที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวน
4. ผู้เสียหายอาจนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลล้มละลายเอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548

การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการล้มละลายในต่างประเทศ

ในหลาย ๆ ประเทศได้ให้ความสนใจต่อกฎหมายล้มละลายเป็นอย่างมาก โดยบรรดาประเทศต่าง ๆ ได้นำกฎหมายเกี่ยวกับการล้มละลายข้ามชาติ (Cross-Border Insolvency) เป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญ ไปยกร่างเป็นกฎหมายภายในประเทศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแก้ปัญหาความขัดแย้งของกฎหมายล้มละลายในแต่ละประเทศ เนื่องจากมีกิจการของลูกหนี้ต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจการค้าภายในประเทศผู้รับการลงทุนแล้วเกิดปัญหาภาวะมีหนี้สินล้นพ้นตัว กรณีย่อมเป็นผลให้เกิดความขัดแย้ง (Conflict) ในการบังคับใช้กฎหมายของแต่ละประเทศได้ ซึ่งสาระสำคัญของกฎหมายล้มละลายข้ามชาติ สามารถนำมาบังคับได้กับทั้งเจ้าหนี้ที่อยู่ในอีกรัฐหนึ่งได้ เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของประเทศหนึ่ง สามารถใช้สิทธิใด ๆ ในอีกรัฐหนึ่งได้ หรือการให้ประเทศหนึ่งต้องยอมรับผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งให้มีการฟื้นฟูกิจการของประเทศอื่นได้ เป็นต้น

อำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยที่ใช้ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้มีการพัฒนามาจากกฎหมายหลาย ๆ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็จะมีกำหนดบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเข้ามาจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าพนักงานเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ออกกฎกระทรวง และจัดวางระเบียบข้อบังคับทางธุรการเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้นเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ ดังนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยการประกาศโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา การแต่งตั้งและสถานะทางกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ในทางปฏิบัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะแต่งตั้งข้าราชการสังกัดกรมบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กระบวนการคัดเลือกข้าราชการสายนิติการตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป นอกจากนี้คุณสมบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดใน

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 คือ จะต้องไม่มีคุณสมบัติเป็นบุคคลต้องห้ามตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่สรุปได้ดังนี้³⁵

1. อำนาจ หน้าที่ในการควบคุมดูแลการจัดการและทรัพย์สินของผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผน

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้โดยผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผนขึ้นฟูกิจการให้เป็นไปตามแผนขึ้นฟูกิจการที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบ และรายงานผลการปฏิบัติงานให้ศาลทราบ

2. อำนาจ หน้าที่ในฐานะตุลาการ

บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการนี้เป็นการรับโอนอำนาจมาจากศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจออกหมายเรียก หรือหมายนัดบุคคลใด ๆ เช่น หมายเรียกลูกหนี้ นำพยานหลักฐานมาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนเพื่อพิสูจน์มูลหนี้ หมายเรียกลูกหนี้มาแถลงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อทราบถึงฐานะและกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือหมายเรียกให้บุคคลใดซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สงสัยว่าครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือบุคคลที่เชื่อว่าเป็นลูกหนี้หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่าสามารถแจ้งข้อความเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้และมีอำนาจสั่งบุคคลนั้น ๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานซึ่งอยู่ในความยึดถือหรืออำนาจของผู้นั้นแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามมาตรา 117 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

3. อำนาจ หน้าที่โดยทั่วไป

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กระทำหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ มีอำนาจทั่วไปที่จะกำกับดูแลกระบวนการขึ้นฟูกิจการของลูกหนี้ให้ดำเนินไปโดยสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย อำนาจหน้าที่โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ขึ้นฟูกิจการจนถึงระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกการขึ้นฟูกิจการ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจหน้าที่ในการประกาศแจ้งคำสั่งต่าง ๆ ของศาล เช่น คำสั่งขึ้นฟูกิจการ หรือคำสั่งให้ยกเลิกการขึ้นฟูกิจการ เป็นต้น การสอบสวนเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ การจัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกในคดีขึ้นฟูกิจการ เป็นต้น

ตามมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ สังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เป็นคนกลางในการเข้าจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดอาญาตามที่ระบุฐานความผิดไว้ในกฎหมายล้มละลาย กฎหมายก็ยังกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในความผิดอันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายนั่น

อดีตกฎหมายล้มละลายได้บัญญัติอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้อย่างละเอียดชัดเจน แม้ว่ากฎหมายล้มละลายของประเทศไทยจะมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง³⁶ ซึ่งถึงปัจจุบันกฎหมายล้มละลายของไทยได้วิวัฒนาการมาแล้วถึง

³⁵ วราลี เจริญเลิศวิลาศ, อ้างแล้ว, หน้า 101-112.

³⁶ พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, (กรุงเทพ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2504), หน้า 42.

5 ยุค³⁷ แต่กฎหมายล้มละลายที่กล่าวถึงอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่สำคัญมี 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติลักษณะล้มละลาย ร.ศ. 127 พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แก้ไขเพิ่มเติมในปี พุทธศักราช 2470 และพุทธศักราช 2474 พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

2) พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 เป็นกฎหมายที่ได้วางหลักเกณฑ์การล้มละลายซึ่งนับว่าทันสมัยขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีเริ่มจัดตั้งหน่วยงานเกี่ยวกับการล้มละลายขึ้นโดยเฉพาะที่เรียกว่า “กองล้มละลาย” โดยมี “เจ้าพนักงานรักษทรัพย์” (เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในปัจจุบัน) เป็นผู้ดำเนินงาน จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2476 ประเทศไทยได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบในกระทรวงยุติธรรม พุทธศักราช 2476 ปรับปรุงงานของกองล้มละลาย โดยเปลี่ยนชื่อจาก “กองล้มละลาย” มาเป็น “กองรักษทรัพย์” และได้แบ่งงานในหน้าที่รับผิดชอบออกเป็น 5 แผนก คือ แผนกสารบรรณ แผนกพิสูจน์หนี้ (ปัจจุบันเรียกว่า “ขอรับชำระหนี้”) แผนกได้สวนลูกหนี้ แผนกคำร้องขัดทรัพย์ และแผนกรับและจ่ายเงิน แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 เป็นกฎหมายที่ออกชั่วคราว มีบทบัญญัติเพียง 8 มาตรา จึงถูกยกเลิกไปโดยโดยพระราชบัญญัติลักษณะล้มละลาย ร.ศ. 130

3) พระราชบัญญัติลักษณะล้มละลาย ร.ศ. 130

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 เป็นกฎหมายล้มละลายที่ถือว่าเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในขณะนั้น ได้บัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษทรัพย์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีบทลงโทษทางอาญาแก่ลูกหนี้ที่กระทำการโดยทุจริตด้วย ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยงานในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษทรัพย์นั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 130 ได้วางระเบียบวิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษทรัพย์ให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น แต่ก็ขาดการประสานงานกันระหว่างศาล กับเจ้าพนักงานรักษทรัพย์ และพนักงานอัยการ³⁸ ซึ่งอาจเป็นเพราะตัวบทกฎหมายยังไม่รัดกุมพอ อีกทั้งเป็นกฎหมายใหม่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการล้มละลาย วัตถุประสงค์อันสำคัญของกฎหมายล้มละลาย ตลอดจนถึงลักษณะของคดีล้มละลาย และพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานรักษทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญา หากแต่เป็นการสอบสวนเรื่องอื่นเกี่ยวกับมูลหนี้ต่างๆ ไป อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น

ในอดีตตามพระราชบัญญัติลักษณะล้มละลาย ร.ศ. 130 มาตรา 63 ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษทรัพย์ (ปัจจุบันเรียกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์) ในเรื่องของการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดอาญาไว้ในมาตรา 63 ดังนี้

“มาตรา 63

ก. ถ้าในระหว่างจัดการล้มละลาย ถ้าได้ความปรากฏแก่เจ้าพนักงานรักษทรัพย์ว่า มีเหตุควรเชื่อได้ว่า ผู้ล้มละลาย หรือผู้ใดผู้หนึ่งได้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งตาม

³⁷ หลวงสารกิจปริชา, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย, (กรุงเทพฯ: นำชัยการพิมพ์, 2513), หน้า 6.

³⁸ บันทึกประกอบร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

พระราชบัญญัตินี้ หรือตามประมวลอาญา ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาทริพย์
จัดการฟ้องร้องผู้ล้มละลาย หรือคนที่กระทำความผิดนั้น

- ข. เมื่อผู้ล้มละลายได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ถึงแม้ผู้ล้มละลายนั้นจะได้มีการ
ตกลงหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ได้ยินยอม และศาลได้เห็นชอบด้วยก็ดี ก็ไม่กระทบทำให้ผู้ล้มละลาย
หลุดพ้นจากการที่จะถูกฟ้องร้องได้”

มาตรา 72 (3) “เจ้าพนักงานรักษาทริพย์จะต้องเป็นธุระช่วยเหลือในการฟ้องร้องผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่ง
ต้องหาว่าได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัตินี้ตามที่ศาลจะสั่ง”

ดังนั้น เมื่อมีผู้ล้มละลาย หรือผู้ใดผู้หนึ่งได้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งตาม
พระราชบัญญัตินี้ หรือตามประมวลอาญา พระราชบัญญัติลักษณะล้มละลาย ร.ศ. 130 ให้เป็นหน้าที่
ของเจ้าพนักงานรักษาทริพย์ในการฟ้องร้องผู้ล้มละลาย หรือคนที่กระทำความผิดนั้น และให้เจ้าพนักงาน
รักษาทริพย์มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือศาลในการฟ้องคดีเกี่ยวกับความผิดที่ลูกหนี้ได้กระทำความผิด

พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจเจ้าพนักงานรักษาทริพย์ทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้เสียหายที่
สามารถฟ้องร้องคดีเองได้เมื่อพบ หรือเชื่อว่าเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้น ในระหว่างจัดการ
ล้มละลายทั้งนี้ ไม่ว่าความผิดนั้นจะเกี่ยวกับการล้มละลายหรือไม่ก็ตาม หากเป็นการกระทำความผิด
อาญาเจ้าพนักงานรักษาทริพย์ก็ต้องทำหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดนั้น ๆ

- 4) พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470

ต่อมารัฐได้ตราพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470 และ
พุทธศักราช 2474 โดยได้บัญญัติให้ยกเลิกข้อความเดิมในมาตรา 63 แล้วใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 63

(2) ในระหว่างจัดการล้มละลาย ถ้าได้ความปรากฏแก่เจ้าพนักงานรักษาทริพย์ว่า มีเหตุอัน
ควรเชื่อได้ว่า ผู้ล้มละลาย หรือผู้ใดผู้หนึ่งได้กระทำความผิดอาญาเนื่องแต่การล้มละลายนั้น จะเป็น
ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามประมวลอาญาก็ดี ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาทริพย์
จัดการฟ้องผู้ล้มละลาย หรือคนที่กระทำความผิดนั้น

(3) เมื่อได้จัดการเพื่อฟ้องร้องคดีดังกล่าวมาแล้ว เจ้าพนักงานจะโอนคดีมอบให้แก่พนักงาน
อัยการ หรือจะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ล้มละลาย หรือผู้หนึ่งผู้ใดต่อศาลเองก็ได้ และเพื่อการนี้ เจ้า
พนักงานรักษาทริพย์จะจ้างทนายความให้ว่าต่าง และคิดเอาค่าใช้จ่ายจากกองทรัพย์สินของผู้
ล้มละลายก็ได้

(4) ถ้าปรากฏว่าผู้ล้มละลายได้กระทำความผิดในทางอาญาแล้ว ถึงแม้ผู้ล้มละลายนั้นจะได้ตกลง
หนี้ ซึ่งเจ้าหนี้ได้ยินยอม และศาลได้เห็นชอบด้วยก็ดี ก็ไม่กระทบทำให้ผู้ล้มละลายหลุดพ้นจากการที่ถูก
ฟ้องได้”

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470 และพุทธศักราช
2474 ฉบับนี้ ให้อำนาจหน้าที่ต่อเจ้าพนักงานรักษาทริพย์ในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด
หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้กระทำความผิดอาญาอันเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาให้มีความชัดเจนมาก
ยิ่งขึ้น โดยระบุให้เจ้าพนักงานรักษาทริพย์ทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา และมีอำนาจ
ฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดเฉพาะในความผิดอาญาอันเกี่ยวเนื่องกับการล้มละลาย ทั้งนี้
ไม่ว่าการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายนั้นจะเป็นความผิดตามกฎหมายล้มละลาย

หรือเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เจ้าพนักงานรักษาทรมณ์ก็มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้

นอกจากนี้พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470 และ พุทธศักราช 2474 ยังมีทางเลือกให้กับเจ้าพนักงานรักษาทรมณ์หากไม่เป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดอาญาอันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายด้วยตนเอง ก็สามารถส่งเรื่องให้พนักงานอัยการทำหน้าที่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470 และ พุทธศักราช 2474 ให้อำนาจเจ้าพนักงานรักษาทรมณ์ทำหน้าที่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดโดยฐานะเสมือนเจ้าพนักงานรักษาทรมณ์เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายเอง ไม่ได้ให้อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเหมือนพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในปัจจุบัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

5) พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

ต่อมาเนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ การเมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก รัฐได้มองเห็นว่าพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาเกือบ 30 ปี ดังนั้น ในปีพุทธศักราช 2483 รัฐจึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายล้มละลายให้มีความชัดเจนและทันต่อสถานการณ์บ้านเมืองมากขึ้น โดยได้ยกเลิกพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 และประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งล้มละลายฉบับสมบูรณ์ และเป็นพระราชบัญญัติล้มละลายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งเพื่อความเหมาะสมของการบังคับใช้กฎหมายล้มละลายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้แก้ไขเพิ่มเติม 6 ฉบับ ประกอบด้วย พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2526 พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 และพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2547 ซึ่งพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 เป็นพระราชบัญญัติที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญอย่างมากของกฎหมาย เป็นการพัฒนากฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยได้มากที่สุด มีการวางหลักการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้มารวมเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติล้มละลายฉบับนี้ มีการแก้ไขจำนวนเงินที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิฟ้องลูกหนี้ให้เป็นบุคคลล้มละลาย แก้ไขให้ลูกหนี้พ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายเมื่อครบ 3 ปี โดยผลของกฎหมายนอกจากนี้กฎหมายยังได้มีการเพิ่มบทกำหนดโทษทางอาญาให้มากขึ้น และบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปราบปรามการทุจริตในการล้มละลายให้ได้ผลดียิ่งขึ้น³⁹ ซึ่งเป็นการพัฒนากฎหมายล้มละลายครั้งสำคัญที่สุด

³⁹ ปรีชา พาณิวงค์, อ้างแล้ว, หน้า 15.

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการสอบสวนคดีอาญาไว้เพียงมาตราเดียว คือ “มาตรา 160 ในระหว่างดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใด ได้กระทำความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง”

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงเป็นกฎหมายล้มละลายฉบับแรกที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยชัดเจน และเป็นพระราชบัญญัติที่เพิ่มบทลงโทษทางอาญาให้มากขึ้นกว่าพระราชบัญญัติล้มละลายฉบับเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายล้มละลายมุ่งที่จะให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีล้มละลายมากกว่าที่จะให้ทำหน้าที่หนักไปทางคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันเนื่องมาจากความเป็นกลางในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเอื้อความยุติธรรมให้แก่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีล้มละลายได้มากยิ่งขึ้น

อย่างที่ได้อ้างไว้ในเรื่องต้นพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งมีบทลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา เป็นทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้กำหนดบทบัญญัติทางอาญาเกี่ยวกับคดีฟืนฟูกิจการของลูกหนี้ไว้โดยเฉพาะ หากความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีความเกี่ยวพันกับคดีล้มละลายแล้ว ขอบที่คู่ความจะฟ้องร้องดำเนินคดีแก่บุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนได้ตามที่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งปัจจุบันรัฐได้เพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้มากขึ้น โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 มาตรา 8 ประกอบมาตรา 30 ให้ผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามกฎหมายฟืนฟูกิจการของลูกหนี้สามารถที่ฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดได้ที่ศาลล้มละลายกลางโดยตรง

6) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2547

ในอดีตเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาอันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย ผู้เสียหายต้องไปร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจตามเขตอำนาจสอบสวน หรือต้องไปฟ้องเป็นคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมตามเขตอำนาจศาล การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายจึงดำเนินการเหมือนกับคดีอาญาทั่วไป คือ เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนจนแล้วเสร็จ พนักงานสอบสวนก็จะส่งความเห็นควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการก็จะฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งอาจต้องยื่นฟ้องไปยังศาลแขวง ศาลจังหวัด หรือศาลชั้นต้นอื่นที่มีเขตอำนาจ เช่น ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญารธนบุรี เป็นต้น โดยไม่ปรากฏว่ามี

แนวความคิดในการแยกคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายนี้ไปพิจารณาพิพากษาโดยศาลพิเศษ หรือศาลชั้นอุทธรณ์แต่อย่างใด⁴⁰

ปัจจุบันสำนักงานศาลยุติธรรมได้เสนอพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2547 ไปยังคณะรัฐมนตรี โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากคดีล้มละลายเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป ซึ่งโดยผลของคดีล้มละลายย่อมกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม และหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย โดยเฉพาะแล้ว ย่อมทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น สมควรจัดตั้งศาลล้มละลายขึ้นเพื่อพิจารณาคดีล้มละลายโดยเฉพาะและให้มีวิธีพิจารณาคดีล้มละลายโดยเหมาะสม จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 บัญญัติให้ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นไป เป็นผลให้ศาลชั้นต้นอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาลแขวง ศาลจังหวัด หรือศาลอาญา ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายได้ต่อไป แต่ทั้งนี้ คดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายที่ยังค้างพิจารณาอยู่ในศาลอื่นใด ศาลนั้นก็ยังคงมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาต่อไปโดยถือว่าคดีนั้นไม่ใช่คดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย ตามบทบัญญัติในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นไป การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาใด ๆ อันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายจะต้องนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลล้มละลายเอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลางและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 นี้

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในศาลล้มละลายกลางมีวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายของศาลล้มละลายกลางเป็นไปในแนวทางเดียวกัน สะดวก รวดเร็ว เป็นระเบียบ และยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลางโดยความเห็นชอบจากประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549 เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลล้มละลายกลาง และศาลอื่นที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายแทนศาลล้มละลายกลาง พร้อมกับออกประกาศศาลล้มละลายกลาง เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549 ของศาลอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนผู้มีอรรถศักรรวมทั้งศาลอื่นที่เกี่ยวข้องจะได้มีความรู้และความเข้าใจอันเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีอาญาในศาลล้มละลายกลางได้

7) ประกาศศาลล้มละลายกลาง เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549⁴¹

⁴⁰ พิสุทธิ ศรีขจร, อ้างแล้ว, หน้า 33.

1) การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย

ความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ความผิดอาญาเกี่ยวกับคดีล้มละลาย และความผิดอาญาเกี่ยวกับคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ซึ่งความผิดดังกล่าวส่วนใหญ่มีอัตราโทษอยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง แต่ตามมาตรา 28 ประกอบมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 กำหนดให้ยื่นคำฟ้องต่อศาลล้มละลายกลางหรือศาลจังหวัดเท่านั้นไม่อาจยื่นฟ้องต่อศาลแขวงได้ ดังนั้น ในการยื่นฟ้องคดีอาญาอันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายนั้น ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ.2549 ข้อ 26 จึงได้กำหนดให้โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้น อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้น หรือจำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับได้ หรือท้องที่ที่เจ้าพนักงานทำการสอบสวนจำเลยได้

2) การขอหมายค้น หมายจับ ผัดฟ้อง ผากซัง และปล่อยชั่วคราว

แม้ว่าศาลล้มละลายกลางมีอำนาจพิจารณาคำขอหมายค้น หมายจับ ผัดฟ้อง ผากซัง และปล่อยชั่วคราว ในคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่เกิดขึ้นได้ทั่วราชอาณาจักรก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติย่อมไม่เป็นการสะดวกแก่เจ้าพนักงานของรัฐ และประชาชนผู้มีอรรถคดี ดังนั้น ศาลล้มละลายกลางจึงให้ศาลจังหวัดแห่งท้องที่ที่โจทก์ยื่นคำฟ้องไว้หรือศาลจังหวัดที่ทำการแทนมีอำนาจออกหมายค้น หมายจับ ผัดฟ้อง ผากซัง และปล่อยชั่วคราวแทนศาลล้มละลายกลางได้ ในการนี้ พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องขอหมายค้น หมายจับ ผัดฟ้อง หรือผากซังต่อศาลจังหวัด ซึ่งศาลจังหวัดมีอำนาจดำเนินการและมีคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ซึ่งนำมาใช้บังคับโดยพระราชบัญญัติให้นำวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับในศาลจังหวัด พ.ศ. 2520 แล้วแต่กรณี และให้ศาลจังหวัดที่โจทก์ยื่นฟ้องไว้ หรือศาลจังหวัดอื่นที่ทำการแทนศาลล้มละลายกลางมีอำนาจออกหมายจับ หรือปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549 ข้อ 26 ประกอบประกาศศาลล้มละลายกลาง เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549 ของศาลอื่นที่เกี่ยวข้อง ข้อ 16 วรรคหนึ่งและวรรคสอง

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2542 มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย โดยเพิ่มกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เข้ามา คนกลางที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลการบริหารจัดการของผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผนคือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลายอำนาจในการสอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ด้วยเช่นกัน

4.9 แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นบุคคลที่กฎหมายตั้งขึ้นโดยสังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เป็นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงต้องเป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง และแนวทางการปฏิบัติงานที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้การ

⁴¹ นายอรรถวุฒิ สุวรรณมงคล, “การดำเนินคดีอาญาในศาลล้มละลายกลาง”, จุลสารศาลล้มละลายกลาง หน้า 25-35.

ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน การสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายนอกจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎหมายแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ตามคำสั่ง ระเบียบ และคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งกรมบังคับคดีได้กำหนดขึ้น ดังนี้

1) คำสั่งกรมบังคับคดี และแนวปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาตามคำสั่งกรมบังคับคดี

เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2549 อธิบดีกรมบังคับคดี ได้ประกาศคำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 393/2549 เรื่อง การปฏิบัติงานคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้น ได้กำหนดไว้ใน ข้อ 5 และข้อ 6 ดังนี้

“ข้อ 5.และการร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ให้ปฏิบัติดังนี้

5.1 คำร้องขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนความผิดในทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการมีหมายนัดสอบสวน หมายเรียก ตรวจสอบ หรือดำเนินการอื่นใดตามกฎหมายภายใน 7 วัน นับแต่วันที่รับคำร้อง หรือสำนวนแล้วแต่กรณี

5.2 ในการสอบสวนพยานหลักฐานสำนวนสอบสวนความผิดอาญา ตามข้อ 5.1 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการสอบสวนติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนการสอบสวนจนกว่าจะเสร็จการสอบสวนและมีความเห็นหรือคำสั่ง เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องเลื่อนการสอบสวน แต่เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้มีคำสั่งอนุญาตให้เลื่อนการสอบสวนไปแล้วตามคำขอของคู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นจะขอเลื่อนการสอบสวนอีกไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจกล่าวล่วงเสียได้ และคู่ความที่ขอเลื่อนแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ว่า ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่อนุญาตให้เลื่อนการสอบสวนต่อไปอีกจะทำให้เสียความยุติธรรม เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจอนุญาตให้เลื่อนการสอบสวนต่อไปได้เท่าที่จำเป็น โดยการเลื่อนการสอบสวนแต่ละครั้งให้เลื่อนไปได้ไม่เกิน 7 วัน เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัย...

ข้อ 6 ก่อนที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะลงนามหรือมีคำสั่งในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ จะต้องเสนออธิบดีกรมบังคับคดีหรือรองอธิบดีที่ได้รับมอบหมายเพื่อขอความเห็นชอบหรือมีคำสั่งก่อนจึงจะดำเนินการต่อไปได้...

6.8 ความเห็นควรหรือไม่ควรร้องทุกข์หรือกล่าวโทษบุคคลใดต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีอาญาในความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้...”

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2549 อธิบดีกรมบังคับคดี ได้ประกาศคำสั่งกรมบังคับคดีเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายไว้ คำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 457/2549 เรื่อง การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายไว้ ดังนี้

“เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เหมาะสม และเป็นแนวทางเดียวกัน อันจะเป็นผลดีต่อการบังคับคดีล้มละลาย จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. เมื่อปรากฏต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่า มีกรณีที่มีหรืออาจมีการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการสอบสวนผู้เกี่ยวข้อง และพิจารณาทำคำสั่งว่าสมควรดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่เสนอต่ออธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณามีคำสั่ง

2. ในกรณีที่อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายมีคำสั่งว่าคดีมีมูลว่าเป็นการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหนังสือให้อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายลงนามมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้น แล้วรายงานให้กรมบังคับคดีทราบต่อไป ...”

ดังนั้น เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พบ เห็น หรือเชื่อว่าเกิดการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายขึ้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องมีหมายนัดสอบสวน หมายเรียกตรวจสอบ หรือดำเนินการอื่นใดตามกฎหมายภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้อง หรือสำนวนแล้วแต่กรณี เรียกผู้เกี่ยวข้องมาให้การสอบสวนต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ จากนั้นจึงรายงานผลการสอบสวนนั้นไปยังอธิบดีกรมบังคับคดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมาย ในกรณีที่อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายมีคำสั่งว่าคดีมีมูลว่าเป็นการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหนังสือให้อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมาย ลงนามมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไปร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้น ทั้งนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามคำสั่งหรือหมายเรียกของศาลหรือหนังสือเชิญของพนักงานอัยการหรือหมายเรียกของพนักงานสอบสวนเมื่อได้รับการร้องขอโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งติดตามผลการดำเนินคดีแล้วรายงานให้อธิบดีกรมบังคับคดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายทราบต่อไป

2) คู่มือการปฏิบัติงานส่วนกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย⁴²

พระราชบัญญัติล้มละลายได้กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาในกรณีที่ผู้แสวงหาผลประโยชน์จากกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้โดยทุจริต หรือใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบอันเป็นเหตุให้

⁴² คู่มือการปฏิบัติงานส่วนกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใต้กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ฉบับสมบูรณ์ 20 พฤศจิกายน 2544 ฉบับนี้ทำขึ้นตามสัญญาว่าจ้างการให้บริการที่ปรึกษา ฉบับลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2544 ระหว่างกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม และบริษัท ไพร์ซวอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส เอพเอเอส จำกัด บริษัท อัลเลน แอนด์ โอเวอร์รี (ประเทศไทย) จำกัด และสถาบันทรัพย์สินทางปัญญาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือทำให้ส่วนกฎหมายของสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ทราบถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนกฎหมายตลอดจนเพื่อให้คู่มือฉบับนี้เป็นแนวทางในการทำงานของส่วนกฎหมาย ซึ่งคู่มือฉบับนี้ได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น คำสั่งกรมบังคับคดี คำสั่งสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ประกาศของสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ตลอดจนแนวปฏิบัติภายในของสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้อันเกิดจากรายงานการประชุมการจัดการสำนักงานฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ คู่มือการปฏิบัติงานฉบับนี้จัดทำขึ้นภายใต้บทบัญญัติหมวดที่ 3/1 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543.

ลูกหนี้ เจ้าหนี้ และเศรษฐกิจโดยรวมเสียหายเอาไว้ในส่วนที่ 13 ตั้งแต่มาตรา 90/80 ถึงมาตรา 90/90 ของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยบัญญัติการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการดำเนินการในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไว้ 7 กรณี⁴³ ดังนี้

- 1) การแสดงข้อมูลอันเป็นเท็จ
- 2) การจำหน่าย จ่าย โอน หรือก่อให้เกิดภาระในทรัพย์สินของลูกหนี้
- 3) การฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
- 4) ความผิดเกี่ยวกับผู้บริหารของลูกหนี้เนื่องจากการกระทำผิดหน้าที่
- 5) การให้และรับสินบน
- 6) การเปิดเผยข้อมูลอันเป็นความลับที่ตนได้มาเนื่องจากการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่
- 7) การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

ในการที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินคดีอาญากับบุคคลใดที่เห็นว่ามี การกระทำความผิดตามบทบัญญัติเกี่ยวกับล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พิจารณาอายุความของคดีนั้น ๆ เสียก่อนว่าคดียังอยู่ภายในกำหนดอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ และหากว่าคดียังอยู่ภายในกำหนดอายุความก็ให้ดำเนินการต่อไป

อายุความในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย แบ่งได้ดังนี้

- 1) การแสดงข้อมูลอันเป็นเท็จ อายุความ 10 ปี
- 2) การจำหน่าย จ่าย โอน หรือก่อให้เกิดภาระในทรัพย์สินของลูกหนี้ อายุความ 10 ปี
- 3) การฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ อายุความ 5 ปี
- 4) ความผิดเกี่ยวกับผู้บริหารของลูกหนี้เนื่องจากการกระทำผิดหน้าที่ อายุความ 10 ปี
- 5) การให้สินบน อายุความ 10 ปี
- 6) การรับสินบน อายุความ 10 ปี
- 7) การเปิดเผยข้อมูลอันเป็นความลับที่ตนได้มาเนื่องจากการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ อายุความ 10 ปี
- 8) การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ อายุความ 10 ปี
- 9) การกระทำความผิดของกรรมการนิติบุคคล อายุความเป็นไปตามลักษณะของการกระทำความผิดตามข้อ 1) ถึงข้อ 8) แล้วแต่กรณี

- 1) การดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด⁴⁴

เนื่องจากตามมาตรา 90/90 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 กำหนดให้ทั้งลูกหนี้ และเจ้าหนี้เป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ดังนั้น การเริ่ม

⁴³ คู่มือการปฏิบัติงานส่วนกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใต้กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้, อ้างแล้ว, หน้า 1.

⁴⁴ คู่มือการปฏิบัติงานส่วนกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใต้กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้, อ้างแล้ว, หน้า 4.

คดีอาญาที่เกี่ยวกับความผิดอันเกิดเนื่องจากระบวนการฟื้นฟูกิจการนั้น ลูกหนี้และเจ้าหนี้ซึ่งถือว่าเป็นผู้เสียหายจึงมีอำนาจที่จะแจ้งความร้องทุกข์และดำเนินการฟ้องร้องได้ด้วยตนเอง

ในกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เชื่อ หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่า ได้มีการกระทำความผิดอาญาในส่วนของการฟื้นฟูกิจการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพบการกระทำความผิดโดยตนเอง หรือเจ้าหนี้ ลูกหนี้ ผู้ทำแผน หรือผู้บริหารแผน ได้ชี้แจงหรือให้ข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ตามมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหากพนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ก็ให้ส่งสำนวนไปให้อัยการสูงสุดเพื่อสั่ง นอกจากนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีอำนาจที่จะดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนในฐานะผู้เสียหาย เพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญาไปตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา

2) การรายงานการกระทำความผิด⁴⁵

เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีเหตุควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญา ให้จัดทำรายงานโดยใช้แบบพิมพ์ พ.33 (ตามภาคผนวก 1) เสนอหัวหน้ากลุ่มกฎหมายและผู้อำนวยการส่วนกฎหมายตามลำดับ โดยให้ระบุข้อเท็จจริงที่ทราบ พยานหลักฐานและข้อมูลของบุคคลที่มาให้ข้อเท็จจริง และให้ระบุข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ดังนี้

1. ฐานความผิด
2. ชื่อตัว นามสกุล หรือชื่อนิติบุคคลที่เชื่อว่ากระทำความผิด
3. ระบุการกระทำทั้งหลายที่อ้าง หรือเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้น
4. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายละเอียด เวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำความผิดนั้น ๆ
5. ข้อเสนอแนะที่จะให้ดำเนินการใด ๆ ต่อไป พร้อมทั้งความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เมื่อหัวหน้ากลุ่มกฎหมายพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูล ให้เสนอเรื่องต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเพื่อพิจารณา หากอธิบดีกรมบังคับคดีเห็นชอบด้วยกับความเห็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กรมบังคับคดีก็จะมีหนังสือและใบมอบอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เจ้าของสำนวนกลาง และ/หรือ หัวหน้ากลุ่มกฎหมาย เพื่อให้ดำเนินกระบวนการดำเนินคดีอาญาต่อไป

3) กระบวนการดำเนินคดีอาญา⁴⁶

เมื่ออธิบดีกรมบังคับคดีมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เจ้าของสำนวนกลาง และ/หรือ หัวหน้ากลุ่มกฎหมายดำเนินการดังนี้

1. ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เจ้าของสำนวนกลาง และ/หรือหัวหน้ากลุ่มกฎหมายแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา โดยพิจารณาดังนี้
 - (1) สถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิด
 - (2) สถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่ผู้ซึ่งเชื่อว่ากระทำความผิดมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-6.

2. เมื่อดำเนินการตามข้อ 1. แล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จัดทำรายงานโดยใช้แบบพิมพ์ พ. 33 เสนอต่อผู้อำนวยการส่วนกฎหมายถึงรายละเอียดแห่งการแจ้งความร้องทุกข์

3. เมื่อพนักงานสอบสวนมีหมายเรียกมายังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อให้ส่งมอบเอกสารหลักฐานอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี หรือให้ไปให้ถ้อยคำ ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการส่งมอบเอกสารหลักฐานดังกล่าวภายในกำหนดระยะเวลา หรือไปให้ถ้อยคำตามวันและเวลาที่พนักงานสอบสวนกำหนด หรือในวันอื่นใดที่ได้นัดหมายไว้กับพนักงานสอบสวน และให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จัดทำรายงานโดยใช้แบบพิมพ์ พ. 33 เสนอต่อหัวหน้ากลุ่มกฎหมาย เรื่องการส่งมอบเอกสาร หลักฐาน และ/หรือ การให้ปากคำนั้น

4. เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ตลอดระยะเวลาที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ปฏิบัติตามคำสั่ง และหรือ หมายเรียกของศาล หรือหนังสือเชิญของพนักงานอัยการโดยเคร่งครัด และให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จัดทำรายงานโดยใช้แบบพิมพ์ พ. 33 เสนอต่อหัวหน้ากลุ่มกฎหมายถึงเรื่องที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ปฏิบัติตามคำสั่ง และหรือ หมายเรียกนั้น ตลอดระยะเวลาที่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา

5. ตลอดระยะเวลาที่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ควรจะประสานงานกับพนักงานอัยการ โจทก์ร่วม (ถ้ามี) เจ้าหนี้ ลูกหนี้ แล้วแต่กรณี และบุคคลผู้แจ้งข้อมูลการกระทำความผิดแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

6. ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ติดตามผลคดีในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นศาล และรายงานต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเป็นระยะ ๆ

4.10 ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย

การที่กฎหมายฟื้นฟูกิจการได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการไว้ นั้น ได้มีนักกฎหมายและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมหลาย ๆ ท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของการใช้อำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายไว้ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการฟื้นฟูกิจการได้ ดังนี้

พลตำรวจตรีวิบูล พรองตอง ผู้บังคับการกองวิชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นว่า “คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายเป็นคดีพิเศษ ประชาชนทราบเรื่องกฎหมายล้มละลายและศาลล้มละลายไม่มาก ผู้ที่ทราบเรื่องดังกล่าวนี้มีน้อย สาเหตุมาจากเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ผู้ที่ประกอบการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกฎหมายล้มละลายหรือศาลล้มละลาย แม้กระทั่งเจ้าพนักงานตำรวจก็ทราบเรื่องดังกล่าวนี้”⁴⁷

นายชาติรี โชไชย รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เป็นนักกฎหมายเคยปฏิบัติงานในหน้าที่เจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กรมบังคับคดี ได้ให้ความเห็นว่า “ในอดีตเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญา

⁴⁷ พิสุทธิ ศรีขจร, “การพิจารณาพิพากษาคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย”, งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พุทธศักราช 2548. หน้า 34.

ตามกฎหมายล้มละลาย เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนด้านนี้ ไม่มีสถานที่ควบคุมผู้ต้องหา ประกอบกับปริมาณงานคดีแพ่งมีมากจึงต้องเร่งพิจารณาคดีแพ่งก่อน การพิจารณาความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลาย ศาลล้มละลายไม่ควรยึดติดกับวิธีการที่ศาลยุติธรรมทั่วไปใช้ ควรปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาต่างจากคดีอาญาทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องหาเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจ แนวคิดเรื่องการควบคุมตัวควรต่างออกไป โดยอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว หรือให้ประกันตัวเป็นหลัก การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ควรเป็นข้อยกเว้น คดีประเภทนี้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ มีความซับซ้อนกว่าคดีแพ่งทั่วไป บางคดีมีทุนทรัพย์สูง ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีควรใช้ผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้งติดตามความเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจและลักษณะของคดีอย่างต่อเนื่อง การลงโทษผู้ทุจริตเกี่ยวกับคดีล้มละลายควรมีมาตรฐานต่างจากผู้ทุจริตคดีอาญาทั่วไป ไป วิธีการลงโทษที่ใช้ควรแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปด้วย ตัวอย่าง ในประเทศอังกฤษนอกจากการลงโทษจำคุกหรือปรับซึ่งใช้กับคดีอาญาทั่วไปแล้ว ยังมีการลงโทษที่เกี่ยวข้องกับชื่อเสียงอีก เช่น ห้ามประกอบอาชีพ หรือดำรงตำแหน่งบางตำแหน่ง ห้ามเป็นผู้จัดการนิติบุคคล หรือบริษัทที่ประกอบกิจการทางการเงิน ห้ามเป็นผู้ตรวจสอบทางบัญชี....”⁴⁸

นายสิรวัตร จันทรัฐ (อดีตอธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม) เป็นนักกฎหมาย เคยปฏิบัติงานในฐานะเจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ความเห็นว่า “การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่ผ่านมายังไม่เคร่งครัด สาเหตุมาจากการขาดแคลนบุคลากร อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน ระเบียบปฏิบัติงาน เช่น เรื่องการปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ขาดสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลย การปฏิบัติงานในฐานะพนักงานสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ยังไม่ระเบียบในการปฏิบัติงาน เมื่อต้องดำเนินคดีจึงใช้วิธีไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจ ผลที่ตามมาจากการบังคับใช้กฎหมายไม่เคร่งครัดดังกล่าว ทำให้คู่ความไม่ยำเกรงกฎหมาย มีการแจ้งข้อความเท็จปกปิดทรัพย์สิน สร้างหนี้ปลอมหรือหนี้ที่มีขอบขึ้นมา หากมีการบังคับใช้กฎหมายที่จริงจังมากขึ้นน่าจะเกิดผลดีแก่ประชาชน ปัจจุบันกฎหมายล้มละลายกำหนดให้ลูกหนี้ที่สุจริตได้รับการปลดจากล้มละลายเมื่อครบกำหนด 3 ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้รายนั้นล้มละลาย ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้ประพฤติดี และจะช่วยให้ลูกหนี้ให้ความร่วมมือในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้มาแบ่งชำระให้แก่เจ้าหนี้ข้อจำกัดหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นประการแรก คือ กรณีลูกหนี้ที่อยู่ต่างจังหวัดกระทำความผิดแล้วถูกจับกุม กระบวนการต่อจากนั้น เช่น การควบคุมตัว การสอบสวน การยื่นฟ้องจะอย่างไรต้องเตรียมการไว้ให้พร้อม ประการต่อมา คือ การใช้ดุลพินิจสั่งการของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในฐานะพนักงานสอบสวนในบางกรณีอาจถูกฟ้องร้องได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กังวล จึงควรมีมาตรการรองรับเรื่องดังกล่าว”⁴⁹

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนากุล นักวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ความเห็นว่า “คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายมีเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เฉพาะพนักงานสอบสวนก็มีทั้งพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจ และ

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เกิดความขัดแย้งว่า คดีล้มละลายบางคดีที่มีการกระทำอันเป็นความอาญาทั่วไปอยู่ด้วยจะต้องฟ้องร้องที่ศาลไหน คดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัด ศาลจะดำเนินการอย่างไร ในประเด็นที่ว่า การกระทำอย่างไรควรได้รับการลงโทษนั้น เห็นว่า การกระทำความผิดฐานฉ้อโกงที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายเท่านั้นที่ควรจะได้รับ การลงโทษ หากมองในภาพรวม มาตรการลงโทษทางอาญาไม่น่าจะเป็นภารกิจหลักในการดำเนินการกับคดีล้มละลาย วิธีการที่น่าจะทำ คือ การทำให้ธุรกิจเจริญเติบโต หรือสามารถดำเนินการต่อไปได้ จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์มากกว่า สำหรับศาลที่ควรพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายนั้น เห็นว่า ควรเป็นศาลยุติธรรมทั่วไป เว้นแต่ กรณีที่เห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่น ไม่รู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ก็ให้ศาลทั่วไปนั้นโอนคดีให้ศาลล้มละลายพิจารณาพิพากษาต่อไป ปัญหาที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ ข้อเท็จจริงในคดีล้มละลายส่วนแพ่งจะรับฟังในคดีความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายได้หรือไม่”⁵⁰

นายสันติ วงศ์รัตนานนท์ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา เคยปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลาง ให้ความเห็นว่า “การให้ศาลล้มละลายพิจารณาพิพากษาคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลาย กระบวนการทำงานก็ต้องทำเต็มรูปแบบเหมือนคดีอาญาทั่วไป เช่น ต้องมีการผลัดฟ้อง การฝากขัง การออกหมายค้นหมายจับ ต้องจัดหาบุคคลากรทำหน้าที่ดังกล่าว ต้องออกข้อกำหนดศาลล้มละลายในส่วนการดำเนินคดีอาญา กรณีคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลายเกิดขึ้นในต่างจังหวัดจะมีกระบวนการทำงานอย่างไร พนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายล้มละลายเพียงพอแก่การปฏิบัติงานหรือไม่ หากไม่เพียงพอควรเพิ่มความรู้ให้ ปัญหาข้อกฎหมายที่อาจเกิดขึ้น เช่น คดีอาญาที่เป็นการกระทำความผิดเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท หรือความผิดหลายกรรมต่างกัน พนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบควรเป็นผู้ใด เพราะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจสอบสวนเฉพาะความผิดทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายเท่านั้น”⁵¹

จากความเห็นของนักกฎหมายและผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายจะเห็นได้ว่า ไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งสังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของกฎหมายล้มละลายมากกว่าเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นบุคคลที่ทราบถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายล้มละลายได้ดีที่สุด การทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงเหมาะสม และอำนวยความสะดวกอย่างยิ่ง หากแต่อำนาจหน้าที่ในเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้น ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากความไม่พร้อมในข้อกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง อันเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญา รวมถึงความชำนาญในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา ไม่มีสถานที่ควบคุมผู้ต้องหา ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอปัญหาเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พร้อมเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่อไป

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

4.11 สถิติการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายและกฎหมายฟื้นฟูกิจการต่อศาลล้มละลายกลาง

ในปีพุทธศักราช 2547 ได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2547 ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจรับฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายไว้ โดยผู้พิพากษาที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลายโดยเฉพาะสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายได้ ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นไป ศาลล้มละลายกลางจึงมีอำนาจรับฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายทั้งหมดไว้เพื่อพิจารณาโดยในปี พ.ศ. 2549 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลางเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เพียงอย่างเดียว รวมทั้งสิ้น 5 เรื่อง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ต่อศาลล้มละลายกลาง โดยแบ่งเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้รวม 7 เรื่อง และความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายรวม 4 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 11 เรื่อง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลาง โดยแบ่งเป็นความผิดอันเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้รวม 1 เรื่อง ความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายรวม 2 เรื่อง และโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งจำเลยได้ทำเอกสารปลอมยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายจำนวน 1 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 4 เรื่อง

ในปี พ.ศ. 2552 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลาง รวมทั้งสิ้น 7 เรื่อง เป็นความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายทั้งสิ้น

ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2549 มีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล รวมถึงพนักงานอัยการฝ่ายคดีล้มละลายเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย และตามประมวลกฎหมายอาญาแล้วรวมทั้งสิ้นจำนวน 27 เรื่อง⁵²

จะเห็นได้ว่าระยะเวลา นับตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 บัญญัติให้ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการ ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 เป็นต้นมา ศาลล้มละลายกลางได้รับฟ้องคดีอาญาเรื่องแรกไว้เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2549 จนถึงวันที่ 3 เมษายน 2552 เป็นระยะเวลาเพียง 2 ปี 7 เดือน ศาลล้มละลายกลางได้รับฟ้องคดีอาญาแล้วทั้งสิ้นรวม 27 คดี และมี

⁵² สถิติจากศาลล้มละลาย ณ วันที่ 3 เมษายน 2552.

แนวโน้มที่การฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายฟื้นฟูกิจการมีแนวโน้มที่จะสูงมากขึ้น สาเหตุเนื่องจากปัจจุบันผู้กระทำความผิดอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์แก่ตนเอง โดยทุจริตมากขึ้น ทำให้ผู้ที่ต้องได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดโดยทุจริตของบุคคลเหล่านี้มากขึ้นจากในอดีตที่บรรดาเจ้าหนี้เพียงต้องการได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้คืน โดยไม่ประสงค์จะให้ลูกหนี้ต้องได้รับโทษทางอาญา หากไม่เป็นการทุจริตถึงขนาดต้องทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายต้องได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง โดยนายสุรพล ปลื้มอารมย์ กรรมการผู้จัดการบริษัท โพรเฟสชั่นแนล อัลโล แอนซ์ ลีเกิล แอ็ดไวเซอร์ จำกัด เป็นนักกฎหมาย ประกอบอาชีพทนายความ ให้ความเห็นว่า “ตามที่ปฏิบัติงานมาพบว่า เจ้าหนี้สนใจแต่เพียงต้องการให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนเท่านั้น ไม่ต้องการให้ลูกหนี้หรือบุคคลอื่นถูกลงโทษ เว้นแต่ กรณีลูกหนี้ทุจริตหรือที่เรียกกันว่า ล้มแล้วรวย เช่นนี้อาจมีเจ้าหนี้ที่ต้องการดำเนินคดีอาญากับลูกหนี้ การมีนโยบายว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายอย่างจริงจัง อาจเป็นช่องทางให้เจ้าหนี้บางรายใช้มาตรการทางคดีอาญานี้ไปต่อรอง หรือบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ จึงต้องคำนึงถึงวิธีแก้ปัญหาดังต้นด้วย การดำเนินคดีอาญาควรใช้กรณีที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐเท่านั้น”⁵³ จึงเป็นข้ออ้างสังเกตว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ที่ประเทศไทยใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ยังไม่ทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศ ควรที่รัฐจะต้องทำการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้สมบูรณ์พร้อมที่จะอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริงให้แก่ประชาชนได้โดยเร่งด่วน

4.12 เปรียบเทียบอำนาจสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายพิเศษอื่น

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลาย จึงควรศึกษาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานอื่นตามกฎหมายอื่นที่พอเป็นแนวทางให้นำมาพัฒนาปรับปรุงบทบาทอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งกฎหมายอื่นที่กำหนดเรื่องอำนาจสอบสวน และวิธีดำเนินคดีอาญาไว้เป็นพิเศษนั้นมีอยู่หลายฉบับ และได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่นไว้หลายรูปแบบด้วยกันแต่ละรูปแบบมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและความจำเป็นของภารกิจที่เจ้าพนักงานนั้นได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบ

4.12.1 อำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พุทธศักราช 2542⁵⁴

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พุทธศักราช 2542 พุทธศักราช 2544 ในข้อ 4 ได้กำหนดแนวทางการสอบสวนไว้ดังนี้ ในกรณีที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ หรือจับกุม ดำเนินคดีในความผิดมูลฐานให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่หรือหน่วยงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนในการกระทำความผิดดังกล่าว ดำเนินการสอบสวนว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่ามีกระทำความผิดฐานฟอกเงินตามกฎหมายว่า

⁵³ พิสุทธิ ศรีขจร, อ้างแล้ว, หน้า 37-38.

⁵⁴ ปณิดา อนุวัตรคุณธรรม, อ้างแล้ว, หน้า 115-129.

ด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินด้วยหรือไม่ หากปรากฏว่ามีการกระทำความผิดฐานฟอกเงินฐานใดฐานหนึ่งดังกล่าวให้มีพนักงานสอบสวนดำเนินการสืบสวนสอบสวนในความผิดฐานนั้น ๆ ด้วยแล้วให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่หรือหน่วยงานนั้นรับรายงานสำนักงาน

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนท้องที่ใดหรือหน่วยงานใดได้ทำการสืบสวนสอบสวนในความผิดฐานฟอกเงินฐานใดฐานหนึ่งอยู่แล้วก็ให้ถือปฏิบัติตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

นอกจากรายงานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วเมื่อมีเหตุผลและความจำเป็นในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน สำนักงานอาจขอให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่หรือหน่วยงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนแจ้งหรือรายงานข้อเท็จจริงเพิ่มเติมภายในกำหนดเวลาก็ได้

แนวทางการดำเนินการสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือหน่วยงานที่ทำการสอบสวนตามระเบียบฉบับนี้เป็นไปตามหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางสืบสวนสอบสวนมีดังนี้⁵⁵

ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พุทธศักราช 2542 กำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดที่มีโทษทางอาญาซึ่งปรากฏตามมาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดโอน รับโอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อชุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะ หรือหลังการกระทำความผิดมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง การได้มา แหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฟอกเงิน”

จากบทบัญญัติมาตรา 5 ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความผิดฐานฟอกเงิน กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอาญาต่างหากจากบรรดาความผิดมูลฐาน ดังนั้น เมื่อปรากฏความผิดมูลฐานในเขตท้องที่พนักงานสอบสวนใดแล้ว นอกจากพนักงานสอบสวนท้องที่นั้นจะดำเนินการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมูลฐานแล้ว หากปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานว่ามีการกระทำเข้าข่ายเป็นความผิดฐานฟอกเงิน พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินคดีอาญาฐานฟอกเงินกับผู้กระทำความผิดนั้น ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พุทธศักราช 2542 อีกหนึ่งฐานความผิดด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้มีบทบาทและหน้าที่ในการสอบสวนความผิดฐานฟอกเงินก็คือ พนักงานสอบสวนเท่านั้น พนักงานเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนแต่อย่างใด อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินในความผิดฐานฟอกเงินตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542, พ.ศ. 2544 มีเพียง⁵⁶

- 1) การรับรายงานการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน
- 2) เลขาธิการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินสามารถเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้

⁵⁵ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน, คู่มือพนักงานสืบสวนสอบสวน, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์คอนแพคท์พรินท์, 2544) หน้า 44-45.

⁵⁶ ปณิดา อนุวัตรคุณธรรม, อ้างแล้ว, หน้า 120-129.

3) เลขธิการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินสามารถขอให้พนักงานสอบสวนซักถามประเด็นแห่งคดีและรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม

4) กำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนส่งสำเนารายงานการสอบสวนแห่งคดีให้เลขธิการสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

5) กำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนส่งสำเนาการสอบสวนให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินโดยเร็ว

6) เลขธิการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอาจแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนทำการสืบสวนคดีความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินได้

7) กำหนดหน้าที่ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินต้องร่วมมือกันดำเนินการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน

8) การกำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องกับบัญชี ข้อมูลทางการสื่อสาร หรือคอมพิวเตอร์ให้ความร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่ศาลมีคำสั่งอนุญาต

9) กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเก็บรักษาทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ถูกยึดหรืออายัดโดยถือปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

10) กำหนดให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องพร้อมเหตุผลหรือคำสั่ง คำพิพากษาของศาลพร้อมข้อเสนอแนะไปให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินทราบ

4.12.2 อำนาจสอบสวนคดีอาญาของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (สำนักงาน ป.ป.ช.)⁵⁷

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พุทธศักราช 2518 ที่ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2530 นั้น ได้กำหนดให้มีการจัดองค์กรในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อการบังคับใช้กฎหมาย โดยแบ่งประเภทขององค์กรได้ ดังนี้

- 1) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- 2) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- 3) คณะอนุกรรมการ
- 4) เจ้าหน้าที่

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พุทธศักราช 2518 โดยมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่และหน่วยงานธุรการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเพราะมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องดำเนินการให้เป็นที่ไปตามมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการและปฏิบัติงานธุรการอื่น ๆ โดยมีอำนาจในการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน

⁵⁷ ปณิดา อนุวัตรคุณธรรม, อ้างแล้ว, หน้า 129.

และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พระราชบัญญัติว่าด้วยการแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่รัฐได้กำหนดไว้แล้ว ตามมาตรา 23 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พุทธศักราช 2518

ในการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการจะประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ผู้รับมอบหมายให้ทำการสืบสวนเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ตามมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานธุรการของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยถือว่าสำนักงาน มีฐานะเป็นส่วนราชการเทียบเท่ากรมในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ จะมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงเมื่อมีผู้กล่าวหาหรือร้องเรียน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ ตามมาตรา 13 (3) และทำการสืบสวนสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ หรือเมื่อมีการกล่าวหาหรือร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดปกติ ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 โดยการสืบสวนสอบสวนนี้ กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ว่า เมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ หรือมีการกล่าวหาหรือร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ร้ายแรงผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้คณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหาหรือร้องเรียนนั้นมีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการ จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐผู้นั้นเป็นผู้ซึ่งได้แสดงรายการสินทรัพย์และหนี้สินตามแบบแสดงรายการที่พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการแสดงสินทรัพย์และหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กำหนดไว้แล้ว ให้คณะกรรมการนำรายการแสดงสินทรัพย์และหนี้สินดังกล่าวมาพิจารณาด้วย เมื่อสืบสวนสอบสวนแล้วได้ความว่าเป็นการทุจริตหรือประพฤติมิชอบก็ชี้มูลความผิดทางวินัย หรือความผิดทางอาญา แล้วคณะกรรมการจะดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ในกรณีที่มูลเป็นความผิดทางวินัย ประธานกรรมการจะรายงานให้นายกรัฐมนตรีทราบและส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้นั้นดำเนินการทางวินัยต่อไป และถ้ากรณีเป็นความผิดทางอาญาก็จะแจ้งต่อพนักงานสอบสวนภายใน 15 วันนับแต่วันที่คณะกรรมการมีมติชี้มูลความผิด ตามมาตรา 19 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มาตรา 12

2. สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับทางวินัย เมื่อคณะกรรมการมีมติว่าเรื่องที่สอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวมีมูลเป็นการทุจริต หรือประพฤติมิชอบในวงราชการ ประธานกรรมการจะรายงานให้นายกรัฐมนตรีทราบและส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้นั้นให้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป และหากกรณีเป็นความผิดอาญาก็จะแจ้งพนักงานสอบสวนภายใน 15 วันนับแต่วันที่คณะกรรมการชี้มูลความผิด ตามมาตรา 19 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มาตรา 12

กรณีที่บุคคลซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ร่วมกระทำความผิดในทางอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ คณะกรรมการก็จะชี้มูลความผิดทางอาญาแก่บุคคลนั้นด้วย ซึ่งประธานกรรมการจะแจ้งเรื่องต่อ พนักงานสอบสวนเป็นการประสานงานเพื่อดำเนินคดีต่อไป

จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพื่อชี้มูลความผิดเบื้องต้น ในกรณีที่มีข้อร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดกระทำความผิดหรือประพฤติมิชอบซึ่งเป็นความผิดทางวินัย คณะกรรมการ ฯ จะส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่ดำเนินการทางวินัยต่อไป หากเป็นการกระทำความผิดทางอาญาคณะกรรมการ ฯ จะส่งเรื่องไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญาตามเขตอำนาจต่อไป โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมิได้มีอำนาจหน้าที่สืบสวนสอบสวนในฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่อย่างใด

4.12.3 เปรียบเทียบอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กับ เจ้าพนักงาน (ป.ป.ช) และเจ้าพนักงาน (ป.ป.ง.) (คดีพิเศษอื่น)

สำหรับเรื่องอำนาจหน้าที่ในการสืบสวน และสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ช) และอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ป.ป.ง.) จะพิจารณาได้ว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 นั้น กฎหมายได้บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่ทำการสืบสวนและสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงเมื่อมีผู้กล่าวหาหรือร้องเรียน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ ตามมาตรา 13 (3) และทำการสืบสวนสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ หรือมีการกล่าวหาหรือร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดกติ ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 ส่วนในกรณีการใช้อำนาจสืบสวนสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ป.ป.ง.) นั้น กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ แต่อำนาจดังกล่าวจะอยู่กับคณะกรรมการธุรกรรมซึ่งเป็นองค์กรในระดับปฏิบัติการที่มีความคล่องตัวและเหมาะสมกว่า ตามมาตรา 34 (1) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ส่วนในกรณีการใช้อำนาจสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (จ.พ.ท.) นั้น กฎหมายได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจสอบสวนความผิดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ทั้งสิ้น ตามมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

ในการปฏิบัติหน้าที่พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 (ป.ป.ช.) นั้น กฎหมายได้บัญญัติให้ประธานกรรมการป.ป.ช. กรรมการป.ป.ช. อนุกรรมการป.ป.ช. และเจ้าหน้าที่ป.ป.ช. แต่งตั้ง และเจ้าหน้าที่ ป.ป.ช. เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 22 ในขณะที่กรรมการ ป.ป.ง. อนุกรรมการ กรรมการธุรกรรม

เลขานุการ ป.ป.ง. รองเลขานุการ ป.ป.ง. และพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 การที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้เช่นนี้ก็เพื่อความสะดวกและความเหมาะสมในการดำเนินงานบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิด พนักงานเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนแต่อย่างใด โดยอำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 ไม่ได้ให้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายดังกล่าวเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเหมือนเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ดังนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 จึงเป็นเจ้าพนักงานอื่นเพียงผู้เดียวที่มีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาในความผิดอาญาตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อผู้กระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายได้ทั่วราชอาณาจักร

4.12.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ (DEPARTMENT OF SPECIAL INVESTIGATION, DSI)

คดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษจะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

คดีพิเศษประเภทที่ 1 คดีความผิดอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 (ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1)) และที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยการเสนอแนะของคณะกรรมการคดีพิเศษ เรียกโดยย่อว่า กคพ.⁵⁸ โดยคดีดังกล่าวจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

ข. คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

ค. คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม หรือ

ง. คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน

⁵⁸ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547.

ทั้งนี้ตามรายละเอียดของลักษณะการกระทำความผิดที่ กคพ. กำหนด ซึ่งปัจจุบันได้มีการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 มีทั้งสิ้น 25 ประเภทคดีความผิด เช่น คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกักขังเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชน จำกัด เป็นต้น

คดีพิเศษประเภทที่ 2 คือ คดีความผิดอาญาอื่นนอกจากความผิดดังกล่าวข้างต้นตามที่ กคพ. มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของกรรมการทั้งหมดที่มีอยู่ให้เป็นคดีพิเศษ

เมื่อมีการตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ และมีพนักงานสอบสวนทำหน้าที่สอบสวนคดีพิเศษขึ้นมา ย่อมอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการทับซ้อนกันเกี่ยวกับการใช้อำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ ดังนั้น ความในมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษจึงให้อำนาจแก่ กคพ. ที่จะออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา 22 เพื่อประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดีพิเศษให้ กคพ. มีอำนาจออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. วิธีปฏิบัติระหว่างหน่วยงานเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การดำเนินเกี่ยวกับหมายเรียกและหมายอาญา การจับ การควบคุม การขัง การค้น หรือการปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีพิเศษและการดำเนินการอื่นเกี่ยวกับคดีอาญาในระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญา
2. ขอบเขตความรับผิดชอบของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าพนักงานอื่นของรัฐ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแต่ละแห่ง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านผลกระทบของการกระทำความผิด และประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาได้อย่างทั่วถึง ในการนี้อาจกำหนดให้กรณีใดต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยก็ได้
3. การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษ
4. การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ

เมื่อมีข้อบังคับตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่กำหนดนั้น ถ้าข้อบังคับดังกล่าวกำหนดหน้าที่ในระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ถือว่าการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของผู้มีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับตามวรรคหนึ่ง สำหรับคดีพิเศษในเรื่องใดให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กรมสอบสวนคดีพิเศษและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะตกลงกัน เว้นแต่ กคพ. จะมีมติเป็นอย่างอื่น

ตามข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พุทธศักราช 2547 นั้น ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ ในคดีความผิดอาญาอันเป็นคดีพิเศษเท่านั้น

กรณีที่มีการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษในการกระทำความผิดอาญาอันเป็นคดีพิเศษตามความในวรรคหนึ่งต่อพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐ ให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนนั้นดำเนินการรับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษ ดำเนินการสืบสวนสอบสวน และดำเนินการอื่น ตามอำนาจหน้าที่จนกว่าจะมีการส่งมอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนให้กรมสอบสวนคดีพิเศษ

2. ให้พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐที่ได้รับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษคดีความผิดอาญาอันเป็นคดีพิเศษส่งมอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนให้กรมสอบสวนคดีพิเศษภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่มีการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้วแต่กรณี

สำหรับคดีความผิดอาญาอันเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 และเป็นคดีที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนได้รับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษ สืบสวนสอบสวน หรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดไว้แล้ว ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษแจ้งพนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนนั้นโดยเร็ว และให้มีการส่งมอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนให้กรมสอบสวนคดีพิเศษภายในระยะเวลาสามวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

เมื่อได้มีการส่งมอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนแล้ว ให้มีการหารือเกี่ยวกับรายละเอียดการดำเนินการที่ได้ดำเนินไปแล้ว เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ผู้รับผิดชอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนต่อจากพนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในสำนวนการสืบสวนสอบสวนนั้น

3. ในระหว่างที่พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจการสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐยังมิได้ส่งมอบสำนวนการสืบสวนสอบสวนตามข้อ 2 ให้เป็นที่เรียบร้อย ให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนนั้น จัดการให้มีการควบคุม การขัง การปล่อยตัวชั่วคราว การเก็บรักษาของกลาง และการดำเนินการอื่นใดที่จำเป็นต่อไปจนกว่าจะได้รับการส่งมอบการสืบสวนสอบสวน แต่ทั้งนี้หากมีการฝากขังจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จก่อนครบกำหนดฝากขังไม่น้อยกว่าสามวัน

4. ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีความจำเป็นในเรื่องการจับ การค้น การควบคุม การขัง การปล่อยตัวชั่วคราว การเปรียบเทียบปรับ การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การตรวจทางนิติวิทยาศาสตร์ การเก็บรักษา หรือจัดของกลางการสืบสวนสอบสวน หรือการดำเนินการอื่นใดที่

เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพิเศษและไม่สามารถดำเนินการเองได้โดยลำพัง ก็ให้ประสานขอความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นของรัฐ และให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการร้องขอให้ความร่วมมือตามที่ได้รับการร้องขอด้วย

ให้พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นของรัฐให้ความร่วมมือในการสนับสนุน แลกเปลี่ยนข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองดูแล รวมถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารโดยตรง หรือการเชื่อมข้อมูลข่าวสาร หรือความร่วมมือในการสนับสนุนอื่นใดเพื่อใช้ในการสืบสวนสอบสวน หรือป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญาที่เป็นคดีพิเศษ ตามที่ได้รับการร้องขอจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ให้หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนการดำเนินการที่เกี่ยวกับคดีพิเศษในเรื่องการสนธิกำลัง บุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ อาวุธภัณฑ์ ยานพาหนะ และการดำเนินการอื่นใดตามที่กรมสอบสวนคดีพิเศษร้องขอ

5. ในกรณีที่กรมสอบสวนคดีพิเศษกับหน่วยงานอื่นของรัฐปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแต่ละแห่ง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของหน่วยงานนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสืบสวนสอบสวน หรือป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญาที่เป็นคดีพิเศษ

กฎหมายฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เป็นกฎหมายที่มีผลกระทบและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศมากที่สุด คดีอาญาล้มละลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ เป็นคดีอาญาที่มีลักษณะซับซ้อน ผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม มีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีความรู้ มีความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับของคนในสังคม และเป็นคดีที่มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ อันเป็นลักษณะของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อระบบการเงิน การธนาคาร การค้า การพาณิชย์ เป็นการกระทำความผิดที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความอาชญากรรมพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 มาตรา 21 วรรคหนึ่งซึ่งบัญญัติว่า “คดีพิเศษซึ่งจะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ คดีความผิดอาญาดังต่อไปนี้

(1) ความผิดอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ เช่น คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร เป็นต้น และที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของ กคพ. โดยคดีความผิดอาญาตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(ก) คดีความผิดอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อ...ระบบเศรษฐกิจ”

ทั้งนี้ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่พบเห็นได้บ่อยที่สุดในปัจจุบัน คือ การบิดเบือนบัญชีการเงินของบริษัท หรือการยกย่าย ถ้ายเท การแลกเปลี่ยนสินค้า การให้สินบนในวงการธุรกิจ การให้อิทธิพลทางการเงินโน้มน้าวให้มีการออกกฎหมายเพื่อให้ตนเองหรือกลุ่มของตนได้รับประโยชน์ การนำเสนอข้อมูลอันเป็นเท็จในการโฆษณา การหลอกลวงภาษี การล้มละลายโดยการฉ้อฉล เป็นต้น

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ มีอำนาจในการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การดำเนินการเกี่ยวกับหมายเรียกและหมายอาญา การจับ การควบคุม การขัง การค้น หรือการปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีพิเศษและการดำเนินการอื่นเกี่ยวกับคดีอาญาในระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาได้ ไม่ว่าคดีอาญาเรื่องใดก็ตามที่เข้าลักษณะเป็น “คดีพิเศษ” ตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสอบสวนคดีพิเศษ พุทธศักราช 2547 แล้ว ไม่ว่าคดีนั้นจะเกิดขึ้นในเขตท้องที่ใด ภายในราชอาณาจักร หรือเป็นความผิดที่มีโทษตามกฎหมายได้กระทำความผิดราชอาณาจักรไทย พนักงานสอบสวนคดีพิเศษย่อมมีอำนาจสอบสวนได้ทั้งสิ้น และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจสรุปสำนวนทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนตามมาตรา 140 และ 141 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย หากใช้คดีอาญาธรรมดาที่จะอยู่ในบังคับแห่งเขตอำนาจสอบสวนตามมาตรา 18, 19 และมาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่

หน่วยงานพิเศษเพื่อการสอบสวนการกระทำความผิดอาญา

1) The IRS (Internal Revenue Service)

การปฏิบัติงานในการสอบสวนคดีอาญาล้มละลายที่เกิดจากการที่ลูกหนี้ฉ้อโกงการล้มละลาย ของ The IRS (Internal Revenue Service)⁵⁹ นั้น หากในกรณีมีเหตุอันจำเป็น The IRS จะส่งเรื่องให้กับพนักงานอัยการดำเนินคดี ในปี ค.ศ. 2006 The IRS ได้รับคำร้องขอให้สอบสวนคดีเกี่ยวกับการฉ้อโกงการล้มละลายประมาณ 32 เรื่อง อยู่ในช่วงการพิจารณาของศาลประมาณ 24 เรื่อง และอีก 10 เรื่องศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว โดยเฉลี่ยแล้วศาลจะพิพากษาลงโทษโดยการคุมขังหรือกักขังประมาณ 29 เดือน

ดังนั้น คดีล้มละลายในศาลล้มละลายกลางแห่งสหรัฐอเมริกาจึงมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และมากถึง 1.7 ล้านเรื่องในปีงบประมาณ ค.ศ. 2003 โดยพิจารณาจากคำฟ้อง หรือคำร้องขอให้ล้มละลาย ซึ่งก็สัมพันธ์กันกับเรื่องการฉ้อโกงการล้มละลายที่มีปริมาณมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยคำร้องของพนักงานอัยการจะต้องประกอบไปด้วยข้อเท็จจริงและองค์ประกอบของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงนั้นด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2006 Two Milwaukee ทนายความได้กระทำการอันไม่สมควร ได้ถูกพิพากษาลงโทษจำคุกอันเนื่องมาจากการสมรู้ร่วมคิดกันฉ้อโกงการล้มละลาย และกระทำการอันเป็นการฟอกเงิน พร้อมกับการปกปิดซ่อนเร้นเงินเป็นจำนวนประมาณ 100 ถึง 1,000 ดอลลาร์สหรัฐตามกฎหมายล้มละลาย Chapter 7 ซึ่งการชำระบัญชีของลูกหนี้ที่ได้ยื่นต่อศาลนั้นไม่ได้รับการยกเว้นจาก

⁵⁹ กรมสรรพากร เป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเรื่องภาษีเงินได้และภาษีสรรพสามิตตลอดจนกฎหมายว่าด้วยภาษีอากรของสหรัฐอเมริกา.

สาธารณชนโรนัล อาร์เธอร์ได้ถูกพิพากษาจำคุก 54 เดือนและแมริกรรยาของเขาได้ถูกพิพากษาให้จำคุก 12 เดือน 1 วัน ข้อเท็จจริงในการพิจารณา ปรากฏพยานหลักฐานจากทรีสต์อันประกอบไปด้วย บัญชีธนาคารในนามบริษัทนิติบุคคล อาร์เธอร์ เป็นผู้สมรู้ร่วมคิดปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สิน โดยการปลอมการค้ำบัญชี (Statement) และแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายจะมีโทษปรับ จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำ⁶⁰ ทั้งนี้

2) หน่วยงานบังคับคดีอาญา Criminal Enforcement Unit (CDU)

เมื่อมีการพบเห็นการกระทำความผิดอาญาล้มละลายตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกาบรรพ 18 ว่าด้วยกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกาแล้ว หรือเมื่อทรีสต์แห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรายงานถึงพฤติกรรมที่อาจเป็นมูลเหตุแห่งการกระทำความผิดอาญาจากทรีสต์ภาคเอกชน ทรีสต์แห่งสหรัฐอเมริกาจะต้องรายงานแก่พนักงานอัยการเพื่อทำการสอบสวนคดีอาญา โดยเจ้าหน้าที่ทรีสต์หรือพนักงานทรีสต์ต่างก็มีหน้าที่ในการช่วยพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาในการสอบสวนอาจต้องมีการติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานอื่น เช่น กรมสรรพากร (Internal Revenue Service (IRS)) หรือสำนักสอบสวนกลาง (Federal Bureau of Investigation (FBI)) ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพในการตรวจสอบ และสอบสวนคดีอาญาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลาย

ในปีคริสต์ศักราช 2003 สำนักงานทรีสต์แห่งสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดำเนินการในคดีอาญา โดยใช้ชื่อว่า หน่วยงานบังคับคดีอาญา หรือ “Criminal Enforcement Unit” ซึ่งหน่วยงานบังคับคดีอาญานี้ เป็นหน่วยงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลการบังคับคดีล้มละลายในสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจดำเนินการแต่งตั้งเอกชนผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นทรีสต์ หน่วยงานบังคับคดีอาญาจะประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบพบความผิดอาญา การสอบสวนคดีอาญาและดำเนินคดีอาญา เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานบังคับคดีอาญาโดยมากจะเป็นอดีตพนักงานอัยการ หน่วยงานนี้มีการกึ่งในการประสานงานกับทรีสต์ หรือเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทรีสต์แห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งอาจเป็นผู้ส่งเรื่องมาให้หน่วยงานบังคับคดีอาญาช่วยสอบสวนกับพนักงานอัยการ และหน่วยงานของรัฐอื่นที่เกี่ยวข้องและช่วยพนักงานอัยการในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีอาญา การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของหน่วยงานบังคับคดีอาญา ส่งผลให้รัฐสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาได้เป็นจำนวนมาก และทำให้ระบบการบังคับคดีล้มละลายที่เห็นใจลูกหนี้เป็นพิเศษยังความเป็นธรรมไว้ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบของสหรัฐอเมริกาเข้มงวดกับการตรวจสอบลูกหนี้และการกำกับดูแลทรีสต์ซึ่งเป็นเอกชนมาก อีกทั้งยังเคร่งครัดในการตรวจสอบการทุจริต ฉ้อฉล และการดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการล้มละลายอีกด้วย

นอกจากนี้ในบทบัญญัติที่ 11 มาตรา 1104 (Chapter 11 section 1104) ได้บัญญัติว่าในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้แล้ว ในกรณีที่ลูกหนี้ผู้ดำเนินการฟื้นฟูกิจการกระทำการฉ้อฉล หรือไม่สุจริต หากผู้มีส่วนได้เสียร้องขอให้มีการแต่งตั้งทรีสต์ หากศาลเห็นว่าไม่สมควรให้มีการแต่งตั้งทรีสต์ ศาลอาจแต่งตั้ง ผู้

⁶⁰ [Http://criminal-law.freeadvice.com/com/criminal-law/bankruptcy-fraud.htm](http://criminal-law.freeadvice.com/com/criminal-law/bankruptcy-fraud.htm)

ตรวจสอบ (An Examiner) ซึ่งเป็นนักบัญชีอิสระในการตรวจสอบเฉพาะกรณีความทุจริตของลูกหนี้ ผู้ดำเนินการฟื้นฟูกิจการได้ แต่ผู้ตรวจสอบจะไม่มีอำนาจเท่าทรีสตี มีหน้าที่เพียงตรวจสอบการกระทำของลูกหนี้และให้คำแนะนำแก่ทรีสตีแห่งสหรัฐอเมริกาและศาลเท่านั้น⁶¹

จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้นจึงได้ข้อสรุปโดยเปรียบเทียบความรับผิดชอบทางอาญาและการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในคดีล้มละลายโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ และจากการสำรวจความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีทั้งในการสอบสวนคดีอาญา โดยทั่วไปและการสอบสวนคดีล้มละลาย และโดยการหาข้อแตกต่างและแนวทางเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินคดีอาญาที่เหมาะสมและตรงตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลาย จึงได้ข้อสรุปและแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาล้มละลายนี้อย่างปรากฏในบทสรุปในบทต่อไป

⁶¹ David M.Given , When and Why Courts Appoint Trustees in Bankruptcy. The Practical Lawyer, Vol.34,number 6 (September) 1988,p 5.

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ความรับผิดชอบทางอาญาและบทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีความแตกต่างจากความรับผิดชอบทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาทั่วไป หากพิจารณาถึงเจตนารมณ์ในการกำหนดโทษแล้ว จะพบว่า วัตถุประสงค์ของคดีอาญาล้มละลาย มีการกำหนดโทษทางอาญา เพื่อต้องการที่จะเยี่ยวยาทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ มาตรการทางคดีอาญานี้เป็นเพียงแค่มาตรการเพื่อที่จะเอื้อให้มาตรการในทางแพ่งประสบความสำเร็จ ดังนั้นจะสังเกตเห็นในคดีอาญาทางพระราชบัญญัติล้มละลายเป็นคดีที่ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกฟ้องไปไม่ค่อยสู้คดีกัน¹

เนื่องด้วยพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2547 ส่วนที่ 1 การสอบสวน มาตรา 160 บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

และใน วรรคสอง กำหนดว่า ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อสั่ง

ดังนั้นจะได้เห็นได้ว่า คดีล้มละลายในส่วนของคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีอาญา พุทธศักราช 2542 มาตรา 3 ให้คำจำกัดความของคำว่า “คดีล้มละลาย” ว่าหมายถึง คดีตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายและให้รวมถึงคดีแพ่งที่เกี่ยวพันกับคดีล้มละลาย ได้แบ่งคดีออกเป็นกลุ่ม คือ คดีตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย และคดีแพ่งที่เกี่ยวพันกับล้มละลาย

ตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย แยกออกเป็น 3 ประเภท คือประเภทที่ 1.คดีตามกฎหมายล้มละลายว่าด้วยการล้มละลาย ประเภทที่ 2 คดีตามกฎหมายว่าการฟื้นฟูกิจการ และในส่วนที่ 3 คดีอาญาความผิดเกี่ยวกับล้มละลาย ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 161-175 และมาตรา 90/80-90/90 ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ โดยมีบทกำหนดโทษตาม มาตรา 161-175 อัตราโทษจะอยู่ในอำนาจของศาลแขวง ส่วนบทกำหนดโทษตามมาตรา 90/80 และ 90/90 จะมีอัตราโทษอยู่ในอำนาจของศาลจังหวัด คือ จะมีโทษปรับเป็นหลักแสน และในส่วนของการฟื้นฟูกิจการจะอยู่ในอำนาจของศาลจังหวัด

ในส่วนความผิดของกฎหมายล้มละลาย เหตุที่เกี่ยวกับอาญา จะแบ่งกลุ่มของความผิดออกเป็น 3 กลุ่ม ของประเภทลูกหนี้ความผิด ซึ่งจะบัญญัติไว้ในหมวดมาตรา 161 – 170 เช่น ประเภทลูกหนี้ยักยอก ซุกซ่อน ทำลายทรัพย์ เพื่อปกปิดสภาพหนี้ต่างๆ หรือไม่รับสินเชื่อตั้งแต่ 100 บาทขึ้นไป แล้วไม่แจ้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่เจ้าหนี้มีลูกหนี้และมีเจ้าหนี้เป็นผู้กระทำความผิด มาตรา 171 172 ตัวอย่างเช่น เจ้าหนี้กระทำความผิด ในการขอชำระหนี้ของกลุ่มเจ้าหนี้คือ ขอประณอมหนี้ หรือตกลง

¹ ข้อสังเกต การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา และกำหนดโทษไว้ การบังคับคดีที่มีประสิทธิภาพอาจทำให้ปัญหา “การล้มบนฟูก” หดไป เนื่องจากลูกหนี้ไม่กล้ายักยอกทรัพย์เพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับคดี

เกี่ยวกับทรัพย์สินต่างๆ ลูกหนี้ให้การเท็จหรือไม่เป็นความจริง เพื่อที่จะให้ตนเองได้รับสิทธิในการได้ค่าตอบแทนจากการขอลดหนี้ทรัพย์สิน

กลุ่มที่ 3 คือบุคคลภายนอก เข้ามายักยัก ย้ายเท ชุกซ่อน เป็นการถือกุศลลูกหนี้ มิให้ต้องให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ หมวดมาตรา 173,174,175

ส่วนที่ 2 ส่วนของการฟื้นฟูกิจการ ได้แก่มาตรา 90/80 – มาตรา 90/89 ในส่วนต้นเป็นเรื่องของบุคคลต่างๆ ทั่วไปเข้ามาทำผิดในคดีฟื้นฟูกิจการ และส่วนที่ 2 เป็นเรื่องของฝ่ายบริหาร คือส่วนของลูกหนี้กระทำความผิด หมวดมาตรา 90/84

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลายมีลักษณะที่แตกต่างจากความรับผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา ทั้งในส่วนของการประกอบความผิด และในส่วนของการลงโทษ ซึ่งแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ

1. ประเภทความรับผิดทางอาญาที่มีองค์ประกอบตามประมวลกฎหมายอาญา (mala in se) เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง (โดยมีลักษณะของการโกงเจ้าหนี้ การยักยัก ย้ายเท โดยมีคำว่าทุจริตเป็นองค์ประกอบในความผิดด้วย) ดังนั้นหากบทบัญญัติทางอาญาบทใดที่มีองค์ประกอบอันมีลักษณะเข้าองค์ประกอบทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา จึงเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบท และต้องมีกระบวนการสอบสวนถึงความรับผิดทางอาญาโดยทั่วไป

2. ประเภทความรับผิดทางอาญา ที่มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาเพื่อให้กระบวนการล้มละลายดำเนินต่อไปได้ (mala prohibita) เช่น การไม่ส่งเอกสาร, การไม่ดำเนินการใดๆ หรือละเว้นกระทำการใด เพื่อสนับสนุนกระบวนการในการล้มละลาย ดังนี้ แม้จะมีการกำหนดโทษในทางอาญาไว้ แต่การนำสืบพยานหลักฐานต่างๆ ก็มีลักษณะที่แตกต่างจากประเภทความรับผิดทางอาญาประเภทที่ 1 ซึ่งความผิดประเภทที่ 2 นี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการสอบสวนควรจะเป็นผู้อยู่ในกระบวนการล้มละลาย ซึ่งคือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ อันเนื่องมาจากลักษณะแตกต่างจากความรับผิดอาญาประเภทที่ 1 เจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสามารถดำเนินการสอบสวนคดีได้ โดยอาศัยตามองค์ประกอบความผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฉ้อโกงเจ้าหนี้ ตามมาตรา 341 เป็นต้น

ก่อนการฟ้องคดีอาญาล้มละลายได้เกิดคำถามว่าการรับฟ้องคดีอาญาล้มละลาย คดีอาญานี้จะอยู่ในอำนาจสอบสวนของสำนักงานบังคับคดีล้มละลายหรือสำนักงานสอบสวนคดีอาญาก่อนที่จะมีการฟ้องคดีไปยังศาลล้มละลายกลาง²

ขั้นตอนในการสอบสวนในปัจจุบัน เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น กรณีที่พนักงานสอบสวน ส่งสำนวนสอบสวนให้พนักงานอัยการสำนักงานอื่นรับไว้ดำเนินการในข้อหาฉ้อโกง โดยพนักงานอัยการในสำนักงานคดีอื่นพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายด้วย โดยเป็นกรณีการกระทำความผิดแต่เป็นความผิด

² พระราชบัญญัติจัดตั้งและพิจารณาดำเนินคดีล้มละลาย พ.ศ.2542 มาตรา 5 และมาตรา 30 บัญญัติให้คดีล้มละลายที่เกิดขึ้นนอกเขตของศาลล้มละลายกลาง จะยื่นฟ้องต่อศาลล้มละลายกลางก็ได้ ในระหว่างที่ศาลล้มละลายภาคยังไม่เปิดทำการ ก็ให้ศาลล้มละลายกลางมีเขตอำนาจในท้องที่นั้นด้วย ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมีการเปิดศาลล้มละลายภาคขึ้นในท้องที่ใดเลย ดังนั้นศาลล้มละลายกลางจึงมีเขตอำนาจพิจารณาคดีความผิดอาญาตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้เราไม่ต้องคำนึงว่าตัวผู้ต้องหาจะมีภูมิลำเนาอยู่ที่ไหน

ต่อกฎหมายหลายบท อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลล้มละลายกลาง และพนักงานอัยการในสำนักงานคดีก็จะส่งสำนวนคืนพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการให้ถูกต้องต่อไป และเมื่อพนักงานสอบสวนหลังจากได้รับสำนวนอัยการสำนักงานอื่น ก็ส่งสำนวนมาให้สำนักงานกลางคดีล้มละลาย โดยยังไม่ได้มีการแจ้งข้อหา หรือมีความเห็นในข้อหาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ว่าเป็นการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง³ กรณีเช่นนี้ พนักงานอัยการจะต้องส่งให้สำนักงานคดีกรมก็จะส่งสำนวนคดีคืนพนักงานสอบสวน เพื่อให้ไปดำเนินการให้ชอบด้วยกฎหมายเสียก่อน

ในคดีล้มละลายอาญาในส่วนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 160 กำหนดให้พนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญาล้มละลาย⁴ มีความเห็นเป็น 2 แนวทาง⁵ ซึ่งแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันจะกำหนดให้คดีอาญาล้มละลายต้องดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

³ เป็นเรื่องมีขอบของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 141 และ 142

⁴ ระเบียบของกรมบังคับคดี แนวทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของกรมบังคับคดี ระเบียบของกระทรวงยุติธรรม ประกอบกับ คำสั่งของกรมบังคับคดี โดยในการปฏิบัติพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มักจะทำสำนวนสอบสวนภายในของกรมบังคับคดีเอง ถ้าพบความผิดในทางอาญาที่เกิดขึ้น หากเห็นว่าการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นก็จะมีความเห็นรวบรวมพยานหลักฐานและก็จะมีความเห็นในการดำเนินคดีอาญากับตัวลูกหนี้หรือไม่ -- เสนอต่ออธิบดีกรมอาญา ถ้าหากอธิบดี เห็นชอบว่า เห็นควรให้ดำเนินคดีกับตัวลูกหนี้ คือลูกหนี้ผู้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ --- จะมีหนังสือลงนามมอบอำนาจให้ไปแจ้งความร้องทุกข์ --- เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะนำสำนวนที่สอบสวนรวบรวมส่งให้พนักงานสอบสวนไปร้องทุกข์ ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะนำสำนวนที่สอบสวนรวบรวมส่งให้พนักงานสอบสวนไปร้องทุกข์ต่อ ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานเองก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ตามมาตรา 160 เสียทีเดียว แต่จะใช้พนักงานสอบสวนจริงๆ แล้วสามารถสอบสวนได้เองแล้วส่งมาที่สำนักงานคดีล้มละลายได้เลย แต่ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ส่งสำนวนพยานหลักฐานต่างๆ แล้วก็ไปร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนนั้นๆ

ดังนั้น ตามมาตรา 160 วรรค 2 ที่ว่าพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ควรฟ้องซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ก็ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) ให้สั่ง ในวรรค 2 นี้ก็ไม่เคยใช้เพราะว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่เคยส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ ข้อสังเกต เป็นบทบัญญัติที่แตกต่างจากระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ตาม ป.วิอาญา ซึ่ง กรณีตามระเบียบตาม ป.วิธีพิจารณาความอาญา นี้มีการแย้งคำสั่งของพนักงานอัยการต้องส่งกลับให้หัวหน้าหน่วยต้นสังกัดที่ส่งมา เช่น ตำรวจ ก็คือ หัวหน้าพนักงานสอบสวน ก็คือ ผบ.ตร. ถ้าเป็นหัวหน้ากรมคดีพิเศษ คือ อธิบดีกรมคดีพิเศษ

⁵ เป็นปัญหาที่สับสนอยู่ว่าเป็นการบังคับโดยเด็ดขาดหรือไม่ จะมีมาตรการในการสอบสวนหรือไม่ว่าคดีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะรับสอบสวนด้วยหรือไม่ก็ได้ มีฎีกา ในปี 2516 มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่า มาตรานี้จะไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ใดหรือจะมอบหมายให้ หรือจะร้องทุกข์ผู้ใดอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะ หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ใช้อำนาจสอบสวน คือเจ้าหน้าที่ได้รับความเสียหายขอที่จะได้ร้องทุกข์ต่อผู้เสียหายต่อเจ้าพนักงานสอบสวนหรือฟ้องร้องทุกข์ด้วยตนเองก็ได้ ฟ้องร้องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการสอบสวนหรือมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ได้ ซึ่งเท่ากับว่าไม่จำเป็นที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องเป็นพนักงานสอบสวน และ มีระเบียบของกรมบังคับคดี แนวทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของกรมบังคับคดี ระเบียบของกระทรวงยุติธรรม ประกอบกับ คำสั่งของกรมบังคับคดี โดยในการปฏิบัติพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มักจะทำสำนวนสอบสวนภายในของกรมบังคับคดีเอง ถ้าพบความผิดในทางอาญาที่เกิดขึ้น หากเห็นว่าการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้นก็จะมีความเห็นรวบรวมพยานหลักฐานและก็จะมีความเห็นในการดำเนินคดีอาญากับตัวลูกหนี้หรือไม่ -- เสนอต่ออธิบดีกรมอาญา ถ้าหากอธิบดี เห็นชอบว่า เห็นควรให้ดำเนินคดีกับตัวลูกหนี้ คือลูกหนี้ผู้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ --- จะมีหนังสือลงนามมอบอำนาจให้ไปแจ้งความร้องทุกข์ ---

ในชั้นศาล หลังจากที่ได้มีการยื่นฟ้องแล้ว ศาลก็จะกำหนดซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ที่เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติล้มละลาย ไม่แตกต่างจากคดีล้มละลายโดยทั่วไป มีการสอบคำให้การ ตัว จำเลย ถ้าเป็นกรณีที่ราษฎร หรือเอกชน ฟ้องเองก็จะมี การดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง มีการประทับรับ ฟ้อง มีการสอบคำให้การ จำเลยจะรับสารภาพหรือปฏิเสธ เป็นไปตามขั้นตอนของ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้นจากการศึกษาวิจัยจึงสามารถวิเคราะห์และหาแนวทางที่เหมาะสมกับการสอบสวน คดีอาญาล้มละลายได้ดังนี้

1. ความรับผิดชอบทางอาญา ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 มีความรับผิดชอบทั้ง ส่วนของความผิดในตัวเอง (mala in se) และ ความรับผิดชอบที่มีโทษทางอาญาตามที่กฎหมาย บัญญัติ (mala prohibita)
2. อำนาจในการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีอาญา ในส่วนของความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา เฉพาะในส่วนของความผิดอาญาที่มีโทษทางอาญาตามที่กฎหมาย บัญญัติ (mala prohibita) ควรให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้สอบสวนเนื่องจาก เป็นผู้ดูแลกระบวนการล้มละลายซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกับความรับผิดชอบอาญาตาม ประมวลกฎหมายอาญาและสามารถ แก้ไขปัญหาความทับซ้อนของอำนาจสอบสวน คดีอาญาระหว่างเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าพนักงานสอบสวนคดีอาญา
3. การลดปัญหาการกระทำความผิดทางอาญาในกรณีการกระทำความผิดเป็นความผิด ต่อกฎหมายหลายบท
4. สามารถหาความเหมาะสมในการใช้อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนความผิดอาญาตาม พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และอำนาจ

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะนำสำนวนที่สอบสวนรวบรวมส่งให้พนักงานสอบสวนไปร้องทุกข์ ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์ก็จะนำสำนวนที่สอบสวนรวบรวมส่งให้พนักงานสอบสวนไปร้องทุกข์ต่อ ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานเองก็ได้ ปฏิบัติตามหน้าที่ตามมาตรา 160 เสียทีเดียว แต่จะใช้พนักงานสอบสวนซึ่งแท้ จริง แล้วสามารถเจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์สอบสวนได้เองแล้วส่งมาที่สำนักงานคดีล้มละลายได้เลย แต่ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ส่ง สำนวนพยานหลักฐานต่างๆ แล้วก็ไปร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนนั้น ๆ

ในบางคดีพนักงานสอบสวน สอบสวนมีความผิดฐานฉ้อโกง และเป็นความผิดทางคดีอาญาล้มละลายด้วย หากพนักงานอัยการ สำนักงานคดีล้มละลาย มีความเห็นว่าไม่เป็นความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย แล้ว เหลือแต่ความผิดฐานฉ้อโกง --- พนักงานอัยการในสำนักงานคดีจะมีอำนาจสั่งในฐานนี้ และพร้อมคืนสำนวนให้ พนักงานสอบสวน (เนื่องจากหลังจากที่สั่งไม่ฟ้องที่สำนักงานอัยการสูงสุด และจะต้องคืน โดยเฉพาะฐานฉ้อโกง ไม่มี อำนาจสั่ง ก็ต้องส่งสำนวนคืนพนักงานสอบสวนไป เพื่อให้พนักงานสอบสวนไปสั่งให้พนักงานอัยการที่มีอำนาจ ดำเนินการต่อไป) กรณีสั่งไม่ฟ้อง --- ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอาญาฝ่ายคดีอาญา หรือทั่วไป ก็ต้องกลับไปใช้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สอบสวนคดีอาญาในกรณีศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย หรือการยกเลิกการฟื้นฟู
กิจการ

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. เพิ่มเติมนิยามความหมายกฎหมายในส่วนของมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยคำว่า “ด้วย” ในตอนท้ายของบทบัญญัติในวรรคแรกโดยให้อธิบายความหมายถึงความรับผิดชอบทางอาญาซึ่งเป็นความผิดต่อกระบวนการที่ปรากฏในพรบ.ล้มละลาย (ยกเว้นในส่วนความรับผิดชอบทางอาญา) เพื่อให้อำนาจสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายอยู่ในอำนาจสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพียงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการล้มละลาย
2. ในการกระทำอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ในความผิดเกี่ยวเนื่องกัน และบางกรรมไม่เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รับเฉพาะกรรมใดกรรมหนึ่งหรือหลายกรรมที่เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายไว้ และบางกรรมไม่เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รับส่งเรื่องไปยังพนักงานสอบสวนโดยเร่งด่วน
3. เพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็น มาตรา 160/1 ให้อธิบดีกรมบังคับคดีมีอำนาจออกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการล้มละลาย
4. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจแต่งตั้งออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในสืบสวนและสอบสวนการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย และออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อลดปัญหาความทับซ้อนของอำนาจสอบสวนระหว่างกัน นอกจากนี้ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ กรมบังคับคดี กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุดแผนกคดีล้มละลาย เพื่อหาแนวทางเหมาะสมในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดเดียวหรือหลายกรรมเป็นความผิดตามกฎหมายหลายบทว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนและเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป
5. ให้อำนาจแก่กระทรวงยุติธรรม ที่จะออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดีล้มละลาย ให้อธิบดีกรมบังคับคดี มีอำนาจออกข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ในความผิดเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1) วิธีปฏิบัติระหว่างหน่วยงานเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การดำเนินเกี่ยวกับหมายเรียกและหมายอาญา การจับ การควบคุม การขัง การค้น หรือการปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีและการดำเนินการอื่นเกี่ยวกับคดีอาญาในระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญา

2) ขอบเขตความรับผิดชอบของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าพนักงานอื่นของรัฐ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ในการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแต่ละแห่ง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผลกระทบของการกระทำความผิด และประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด

อาญาได้อย่างทั่วถึง ในการนี้อาจกำหนดให้กรณีใดต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยก็ได้

3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษ

4) การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ เมื่อมีข้อบังคับตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่กำหนดนั้น ถ้าข้อบังคับดังกล่าวการกำหนดหน้าที่ในระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ถือว่า การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของผู้มีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

5) การสอบสวนคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรม จึงควรมีสารบบการตรวจสอบระหว่างเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กับพนักงานสอบสวน เพื่อตรวจสอบว่ามีการร้องทุกข์กล่าวโทษในความผิดเดียวกันนั้นอีกหรือไม่ เพื่อป้องกันการร้องทุกข์ซ้ำซ้อน

6. แนวทางพัฒนาบทบาทอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

1) ความรู้ความสามารถของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สมกับบทบาท และอำนาจหน้าที่ที่จะพัฒนาใหม่ตามรูปแบบต่าง ๆ ต้องมีการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้เหมาะสมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่มีเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานี้ด้วย โดยจะต้องมีการฝึกอบรมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีความรู้และความชำนาญเกี่ยวกับลักษณะการทำความผิดอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย และการสอบสวนคดีอาญาอันเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย ทั้งนี้ ในทางข้อกฎหมายและการปฏิบัติหน้าที่เพื่อแสวงหาพยานหลักฐานนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องทำการตรวจ ค้น บุคคล สิ่งของหรือสถานที่ เข้าไปในสถานที่เพื่อยึดอายัด หรือจัดกุมผู้ถูกกล่าวหา อันเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ จึงต้องเพิ่มศักยภาพทางด้านนี้ให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

2) อัตรากำลังของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย ทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องมีการกิจ และความรับผิดชอบงานมากขึ้น จนอาจเกินกำลังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ละคนที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพที่ดีได้ อัตรากำลังของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายจึงมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นอย่างมาก เพราะคดีอาญาเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายนั้นเป็นเรื่องละเอียด อาจแฝงไปด้วยอิทธิพลทางการเมืองหรือการบริหารประเทศ เช่น การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้บริษัท ทีทีแอนด์ที จำกัด (มหาชน) เป็นต้น ทั้งการหาพยานหลักฐานก็ยากลำบาก จึงจำเป็นต้องพัฒนากำลังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้มีจำนวนเหมาะสมกับภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ

ไม่ให้มีงานล้นมือเกินกำลังเจ้าหน้าที่แต่ละคนที่ต้องพึงกระทำได้ เพราะจะมีผลกระทบกระเทือนถึง
 ส่วนงานสอบสวนคดีอาญาที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รับผิดชอบได้ดำเนินการไว้แล้ว

3) สวัสดิการของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

การปฏิบัติภารกิจในการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายนั้นเป็น
 ภารกิจที่หนัก และต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ การปฏิบัติหน้าที่ทั้ง
 ในฐานะเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และพนักงานสอบสวนคดีอาญาดำเนินการหนักเกินกำลัง
 ความสามารถของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แม้ว่าการสอบสวนคดีอาญาจะไม่ได้เกิดขึ้นทุกวัน และ
 ไม่ใช่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะได้รับส่วนงานสอบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายนี้ทุกคน
 แต่เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อันหนัก
 หน่วงนี้ การบำรุงขวัญและกำลังใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรต้องมีการพัฒนา โดยการชมเชยผู้ปฏิบัติ
 หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเอาใจใส่รับผิดชอบในหน้าที่การงานดีให้ปรากฏแก่สายตา
 ประชาชนทั่วไป และให้มีเงินประจำตำแหน่ง หรือเงินตอบแทนการดำเนินการสอบสวน
 คดีอาญาของแต่ละส่วน หรือจะจัดสวัสดิการอย่างอื่นที่สามารถบำรุงขวัญและกำลังใจแก่เจ้า
 พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ตามความเหมาะสม หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีกำลังใจที่จะปฏิบัติ
 หน้าที่อันยากลำบากนี้แล้ว เชื่อได้ว่าการป้องกันการกระทำความผิดอาญาอันเกี่ยวกับกฎหมาย
 ล้มละลายจะมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

4) การจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนคดีอาญาล้มละลาย

การจัดตั้งองค์กรสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายขึ้นมานั้น กรมบังคับคดีอาจจัดตั้งเป็น
 หน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ โดยอาจตั้งเป็นกองคดีอาญา สังกัด
 กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมขึ้น และมีการจัดทำร่างพระราชกฤษฎีกา หรือระเบียบ คำสั่ง
 เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในฐานะพนักงานสอบสวนคดีอาญาขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การพบการกระทำ
 ความผิด ไปจนกระทั่งถึงส่งความเห็นควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้องต่อพนักงานอัยการ มีการจัดสรร
 บุคลากรในหน่วยงานซึ่งเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และเชิญผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสอบสวน
 คดีอาญามาให้ความรู้ความเข้าใจในการสอบสวนคดีอาญา

มาตรการทางกฎหมายอาญามีส่วนสำคัญต่อผลสำเร็จของการดำเนินคดีล้มละลายเป็นอย่างยิ่ง
 เพราะการดำเนินคดีอาญากับลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือบุคคลอื่นใดซึ่งกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการ
 ล้มละลายโดยเคร่งครัด จะมีส่วนช่วยให้การกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลายลดน้อยลง⁶
 อันจะส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว สุจริต
 และเป็นธรรม ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายล้มละลายอย่างแท้จริง

⁶ สภาพบังคับทางอาญา มีผลต่อผู้กระทำความผิดกรณีการยักยอกทรัพย์สิน (การล้มบนฟูก)

แผนภูมิแสดงเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน
และพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตาม ป.วิ.อ.

ความผิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร
(ม.18 และ ม.19)

ความผิดเกิดขึ้นในท้องที่เดียว
(ม.18)

ความผิดเกิดขึ้นเกี่ยวข้อหรือต่อเนื่องหลายท้องที่
(ม.19)

ความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร
(ม.20)

ในจังหวัดอื่นนอกจาก กทม.

- (1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่
- (2) ปลัดอำเภอ
- (3) ข้าราชการตำรวจยศตั้งแต่ ร.ต.ต.หรือเทียบเท่าขึ้นไป

ในกรุงเทพมหานคร เฉพาะบุคคลตาม (3)

- เกิด
- อ้าง
- เชื่อว่า
- มีที่อยู่
- หรือถูกจับ

(1) ความผิดสืบรับท้องที่

(2) ผู้ต้องหา

โดยปกติให้ พงส. แห่งท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจเป็น พงส.ผู้รับผิดชอบ

— พงส. ผู้รับผิดชอบ

- มีเหตุจำเป็น
- เว้นแต่
- หรือ เพื่อความสะดวก

จึงให้ พงส. แห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาหรือถูกจับเป็น พงส.ผู้รับผิดชอบ

ต้องเป็นกรณีความผิดเกี่ยวข้อกันหรือ

ต่อเนื่องกันหลายท้องที่ตาม ม.19 (1) – (6)

— พงส. พงส. ในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมี

อำนาจสอบสวนได้

— พงส. ผู้รับผิดชอบ

(ก) จับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พงส. ซึ่ง

ท้องที่ที่จับได้ อยู่ในเขตอำนาจศาล

(ข) จับผู้ต้องหาไม่ได้ คือ พงส. ซึ่งท้องที่ที่

พบการกระทำความผิดก่อนอยู่ในเขต

ก. ต้องเป็นความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยกระทำ
นอกราชอาณาจักร

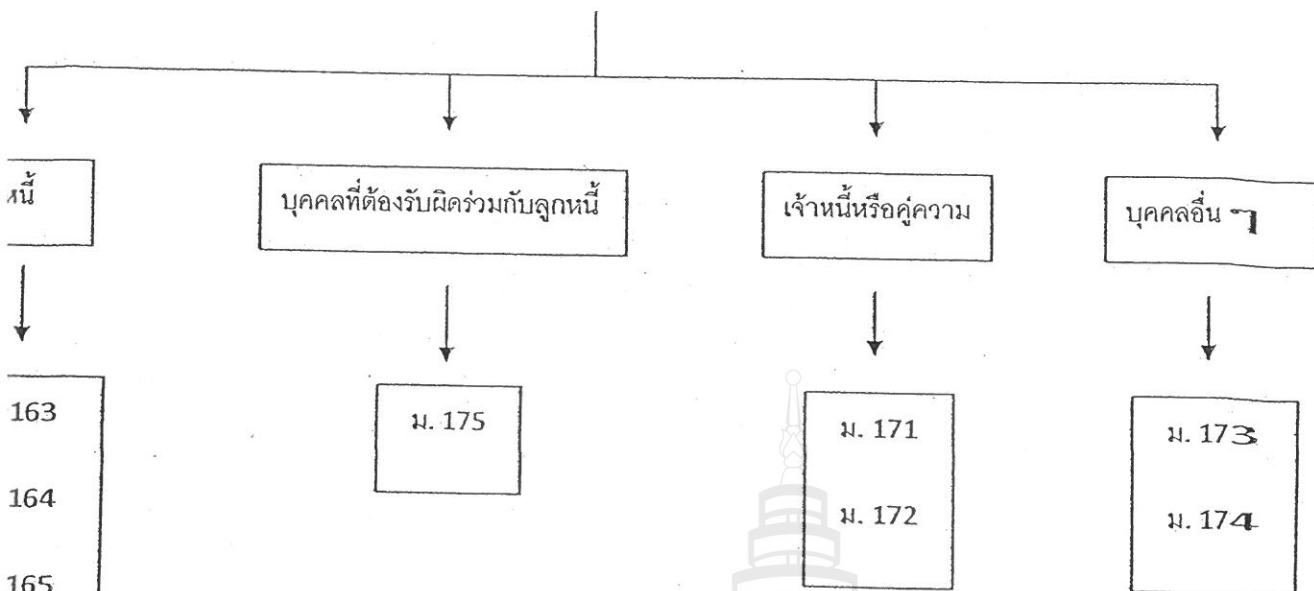
ข. ให้อยการสูงสุด ผู้รักษาราชการแทน หรือ พงส. ที่
ได้รับมอบหมายเป็น พงส.ผู้รับผิดชอบ

ค. ในกรณีจำเป็นให้ พงส. ต่อไปมีอำนาจสอบสวน
ระหว่างรอคำสั่งมอบหมาย

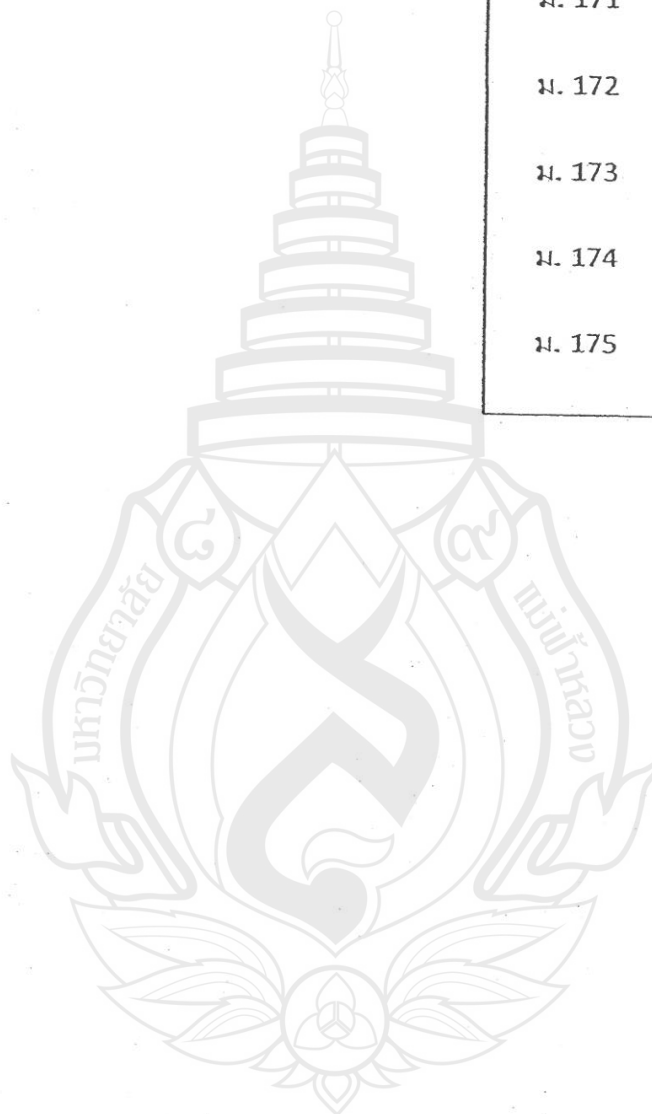
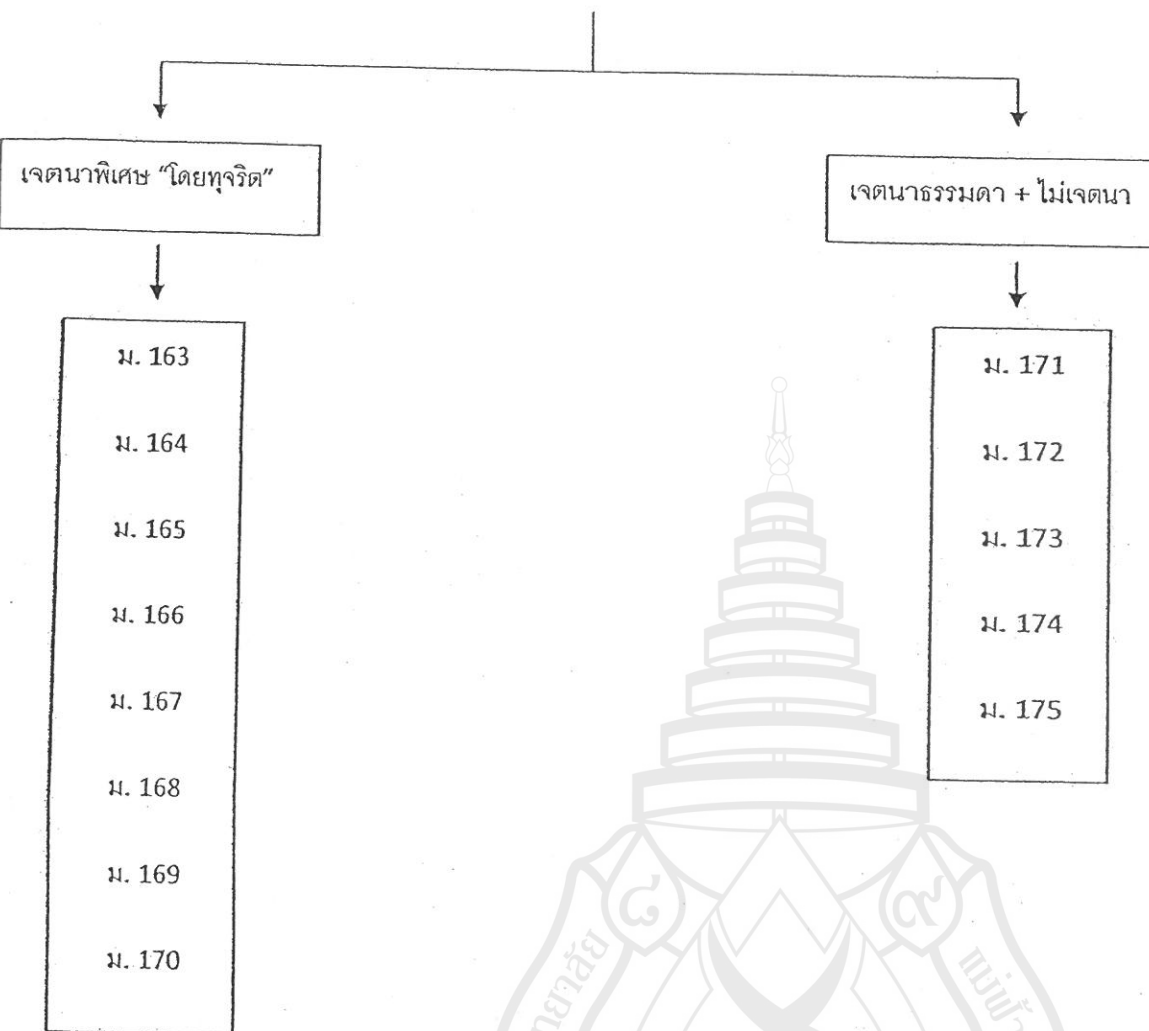
(1) พงส. ซึ่งผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตอำนาจ

(2) พงส. ซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือผู้เสียหายได้ร้อง
ฟ้องให้ทำโทษ

ความรับผิดชอบและโครงสร้างทางอำนาจตามกฎหมายล้มละลาย

แผนภูมิแสดงความรับผิดชอบทางอาญาและกำหนดโทษโดยเหมาะสมตามเจตนา

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เกียรติขจร วัจนะสวัสดี .ถาม – ตอบ กฎหมายอาญา ภาคความผิด .กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2543.

จิตติ ตังศภัทรีย์ .กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3 .กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา , 2532.

ประสิทธิ์ โฉวีไกรกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล .กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2543.

วิชา มหาคุณ .การวิเคราะห์กฎหมายพื้นฟูกิจการของไทย .วารสารกฎหมาย ปีที่ 18 ฉบับที่ 3, 2541.

ภูมิวุฒิ พุทธสุธัตตา. บทคัดย่อ : กฎหมายพื้นฟูกิจการของสหรัฐอเมริกา .แปลจาก Samuel I.bufford, United States reorganization law. ดุลพาห 43 (เมษายน – มิถุนายน 2539) 39.

ปกรณ์ คุณสาระ .อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ทำแผนฟื้นฟูกิจการ .วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2545.

ปรีชา พาณิขวงศ์. คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2540

ชูชาติ ศิรินิล. ขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานพิทักษ์. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2522.

ดารณี แสงนิล .ความรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2583 : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2547.

อรรถวุฒิ สุวรรณมงคล , การดำเนินคดีอาญาในศาลล้มละลายกลาง : จุลสาร ฉบับพิเศษ เดือนกันยายน 2550 , หน้า 25.

ภาษาอังกฤษ

Daniel R.Cowams, Bankruptcy law and Practice Volume 3. New York., The Ronaild press company, 1958.

J.C.Smith & Brain Hogan. Criminal Law. London: EIBS Butterworth, 1992.

David M.Given,When and Why Court Appoint Trustee in Bankruptcy. The Practice Lawyer,Vol.34,number 6 (September) 1988,p 5.

[Http://criminal-law.freeadvice.com/com/criminal-law/bankruptcy-fraud.htm](http://criminal-law.freeadvice.com/com/criminal-law/bankruptcy-fraud.htm).

ส่วน ข ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ (ไทย) นางสาวดารณี แสงนิล
(ภาษาอังกฤษ) DARANEE SAENGNIL

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์

หน่วยงานที่อยู่ ที่ติดต่อได้สะดวก สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 333 หมู่ 1 ตำบลท่าสุด
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

หมายเลขโทรศัพท์ 053-916-857 โทรศัพท์เคลื่อนที่ 084-515-9594

โทรสาร 053-916-857 E-mail address:anna_lus1730@hotmail.com..

3. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สาขาวิชา	สถาบัน	ปี พ.ศ. ที่จบ
ปริญญาโท	นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2547
ปริญญาตรี	นิติศาสตรบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2538
เนติบัณฑิต ไทย	-	เนติบัณฑิตยสภา	2549

4. ประวัติการทำงาน

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง	สังกัดหน่วยงาน
พ.ศ. 2544- ก.ค. 2545	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
พ.ศ. 2543 – ส.ค. 2547	เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์	กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม
ก.ย. 2547-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4 มิ.ย.2552-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ	สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

5. ประสบการณ์การสอน

2548-2552

กฎหมายอาญา 2

2548-2552

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป

2548-ปัจจุบัน

กฎหมายลักษณะตัวเงินและบัญชีเดินสะพัด

2548-2552	กฎหมายล้มละลาย และกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้
2548-2552	กฎหมายธุรกิจ
2548-2552	พื้นฐานรัฐ
2552- ปัจจุบัน	กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 2
2552-ปัจจุบัน	กฎหมายปกครองท้องถิ่น
2552-ปัจจุบัน	อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา

6. ประสบการณ์งานวิจัย

-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ (ไทย) นายตามร คำไตรย์

(English) Mr. Damorn Kumtrai

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์

หน่วยงานที่อยู่ ที่ติดต่อได้สะดวก สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 333 หมู่ 1 ตำบลท่า

สุด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

หมายเลขโทรศัพท์ 053-916-857 โทรศัพท์เคลื่อนที่ 086-891-2496

โทรสาร 053-916-857

E-mail

address:

eusebio_dk@yahoo.com

3. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สาขาวิชา	สถาบัน	ปี พ.ศ. ที่จบ
ปริญญาโท	นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2547
ปริญญาตรี	นิติศาสตรบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2543

4. ประวัติการทำงาน

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง	สังกัดหน่วยงาน
พ.ศ. 2544- ก.ค. 2545	นิติกร	กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง
พ.ศ. 2543 – ส.ค. 2547	ผู้ช่วยนักวิจัย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ก.ย. 2547-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ	สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

5. ประสบการณ์การสอน

2547 - ปัจจุบัน	กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล
2547 - ปัจจุบัน	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป
2547	กฎหมายลักษณะตัวเงินและบัญชีเดินสะพัด
2548 - ปัจจุบัน	กฎหมายลักษณะหนี้
2548 – 2552	กฎหมายบุคคล
2552 - ปัจจุบัน	กฎหมายสิทธิมนุษยชน
2552 - ปัจจุบัน	กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

6. ประสบการณ์งานวิจัย

1. สิทธิมนุษยชนศึกษาในระดับอุดมศึกษา

(Human Rights Study in Undergraduate Institute)

คณะผู้วิจัย ศาสตราจารย์ วิฑิต มันทาภรณ์ หัวหน้าโครงการวิจัย
 นาย ดามร คำไตรย์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย
 นาย ชลัช มานวงศ์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
 ปีที่ได้รับทุน 2546

2. แนวทางของกฎหมายในการนำสิทธิในที่ดิน ส.ป.ก.ไปใช้เพื่อเป็นหลักประกันในการ
 กู้ยืม:ศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย พะเยา ตาก และกำแพงเพชร

(Legal Prospects of the Using Land Titles[Land Reform] as a Collateral
 for Loan: Study in Chiang Rai ,Payao,Tak and Kampongpech Province.)

คณะผู้วิจัย อาจารย์ สมชายธรรมสุทธิวัฒน์ หัวหน้าโครงการวิจัย
 อาจารย์ ดามร คำไตรย์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

แหล่งทุน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
 ปีที่ได้รับทุน 2547

3. ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
 (Problems and Legal Prospects concerning Tourism Management in
 Chiang Rai.)

คณะผู้วิจัย อาจารย์ อาริรัตน์ โกสสิทธิ์ หัวหน้าโครงการวิจัย
 อาจารย์ ดามร คำไตรย์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
 ปีที่ได้รับทุน 2549

4. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม กรณีมลภาวะทางอากาศ ศึกษาในพื้นที่
 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย (The Problems of the Enforcement of
 Environmental Law Related to Air Pollution in Muang District, Chiang
 Rai Province Area.)

คณะผู้วิจัย อาจารย์ ดามร คำไตรย์ หัวหน้าโครงการวิจัย
 อาจารย์ อาริรัตน์ โกสสิทธิ์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย
 อาจารย์ ชนนีภรณ์ บุญเกิดทรัพย์ ผู้ร่วมโครงการวิจัย

แหล่งทุน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
 ปีที่ได้รับทุน 2551
